

Nørholm Sogns Historie

Et bidrag

Ole Færch

2022

Ole Færch. Født 1946 i Sønderup, student Th. Langs Gymnasium, Silkeborg, 1966, ingeniør Danmarks Ingeniørakademi, Aalborg, 1970, HD. (R), Handelshøjskolen i Aalborg, 1976.

Tidligere bøger bl.a. :

Christiern Nielsen Juels Aarbog 1533-96. 2022.

Farstrup og Axelsons Dagbøger af Ignatius Becher, genudgivet af Ole Færch. 2020.

Diplomatarium Hornumense. Tingsvidner, breve og andre dokumenter fra Hornum herred, Nibe og Nørholm birk 1216-1636. 2019. 2. udg.

Færch-slægterne i Danmark. 2. udg. 2019.

Halds Diplomatarium 1326-1664. 2018.

Hald Slot 1528-1664. 2018.

Hald lens regnskab 1541-46. 2016.

Himmerlands Bomærker. 2015

Kansler Claus Gjordsens register over kongeligt gods og rente 1525. 2014.

Færch-Olesen. Slægtsbog. Anetavle for Johanne Færch og Hans Peter Olesens børn. 2014.

Aalborghus lens jordebog 1562. 2013.

Himmerlandske herredsfogeder, by- og birkefogeder samt – skrivere. 2011.

Vokslev Sogns Historie. 2010.

Hasseris Å. 2008.

Register til K. Gjerdings bog, Hellum Herreds Beskrivelse og Historie, 1890. 2000.

Haakon Svensson, en svensk indvandrer i Danmark. 1999.

Dagmar Larsen, Nibes ukendte forfatterinde. 1994.

Nørholm Sogns Historie

Et bidrag

Ole Færch

2022

Nørholm Sogns Historie Et bidrag

Ole Færch

2022

Nørholm Sogns Historie, Et bidrag.

© Forfatter: Ole Færch.

Forlag: Ole Færch, Under Lien 16, 9000 Aalborg.

Trykkeri: Elektronisk udgave

ISBN: 978-87-93988-20-0

Indholdsfortegnelse

Forord	7
Kirken.....	9
ALTERTAVLE OG ALTERBORD.	11
PRÆDIKESTOLEN.....	26
STOLESTADERNE.....	28
EPITAFIER	28
PULPITUR OG DØBEFONT	32
MONSTRANSSKAB OG PROCESSIONSKRUCIFIKS	34
KLOKKERNE.....	35
SEJERVÆRKET.....	40
GRAVSTEN I KIRKEGULVET	41
KIRKEBØSSE ALTERKALK, DISK.....	44
Kirkegården.....	47
Præster	49
Provster.....	56
Degne.....	68
Kirkebøgerne	71
Skolen.....	72
Retslige forhold	73
NØRHOLM BIRKTING	73
BIRKEFOGEDER I NØRHOLM	73
BIRKESKRIVERE I NØRHOLM	82
NØRHOLM BIRKS TINGBØGER	83
NIBE BIRK OG HORNUM HERREDSTING	83
VIBORG LANDSTING	83
Ejendomsforholdene i Nørholm 1216-1840	84
Oversigt over godsejere i Nørholm	93
Gadehusene i Nørholm.....	94
Gården Klitgård.....	98
Gårde og huse i Klitgård	105
Hornum Præbende.....	106
Fiskeriet	107
Kendte Nørholm familier	110
Fattighuset	112
Bystrukturen i Nørholm	114
Litteratur og arkivalier.....	119
Register.....	122

Forord

Dette bidrag til Nørholm Sogns Historie er et supplement til Lars Frederiksens bog ”Bidrag til Nørholm Sogns Historie” fra 1960. Siden da er ny viden dukket op, og da Lars Fredriksen har været inde på mange emner, vil der være overlapning og en del korrektioner, specielt vedr. Viborg Kapitel. Endvidere er benyttet Niels Østergårds Landsbyen Nørholm, som især beskæftiger sig med gårdene i Nørholm i tiden fra omkring 1720-1840. Endelig er benyttet en pjece Nørholm Kirke af Harald Bang. Benyttet materiale fremgår af listen over litteratur bag i bogen.

Nørholm Sogn ligger ved Limfjorden ca. 10 km vest for Aalborg. Nærværende bidrag til sognets historie rækker frem til omkring år 1805, hvor byens jorder blev udskiftet. Det var i den periode et bondesamfund, hvor også fiskeriet i fjorden havde stor betydning. De skriftlige kilder om sognets historie går tilbage til 1216, hvor pave Innocens 3. stadfæstede Viborg Kapitels besiddelse af kirken i Nørholm. Kapitlet kom i mere end 550 år til at sætte sit præg på Nørholm Sogn.

16. april 1440 udstedte ærkebisp Johannes af Lund et brev til Viborg Kapitel, og i medfør heraf fik Kapitlet 8. juni 1440 nye statutter. Heraf kan man udlede, at provsten i Kapitlet bl.a. havde den bedste gård i Nørholm samt flere andre gårde her, mens Hornum Præbende i Kapitlet bl.a. havde Klitgård samt nogle gårde i Nørholm. Ved Reformationen 1536 ejede Kapitlet formodentligt al ejendom i sognet, som blev konfiskeret af Kronen, men udlagt til Kapitlets underhold. 1573 afhændede Kronen tre af gårdene og 1662 og 1665 det meste af resten til hovedsagelig adelsmænd. Omkring 1670 var Kapitlet helt ude af Nørholm Sogn. Hermed sluttede Viborg Kapitels relationer til Nørholm Sogn gennem mindst 550 år. Adlens ejerskab af gårdene varede til 1840'erne, hvor fæsterne begyndte at købe deres gårde.

I 1805 blev byens jorder udskiftet, en del gårde nedlagt og andre senere udflyttet. De ca. 20 gårde, der blev tilbage, blev liggende inde i Nørholm i den bystruktur, der altid har været, med gårdene på bakkekanten ovenfor hovedgaden, kaldet Gaden, og gadehusene nedenfor. Bystrukturen forblev i store træk uændret indtil 1960'erne, hvor parcelhuse begyndte at tilkomme i byens østlige del ved en ny omfartsvej syd om byen på den nedlagte Østergårds jord.

I tilknytning er udgivet Nørholm Kirkebog 1650-1700, Nørholm Kirkebog 1701-1729, Nørholm Birks Tingbog 1670-1685. Endvidere på arkiv.dk og ferch.dk: Gårdene i Nørholm 1440-1840 samt Kilder til Nørholm Sogns Historie 1216-1840. Jeg håber, at disse bidrag kan blive til glæde for alle, der interesserer sig for sognets meget specielle og interessante historie.

Jeg takker Niels Clemmensen for benyttelsen af hans fremragende fotos fra kirken og John Louis Ejdrup, Nibe, for korrekturlæsning. Udgivelsen er bekostet af Lokalhistorisk Forening i Frejlev, Nørholm og Sønderholm Sogne, som jeg bringer min bedste tak.

Efteråret 2022

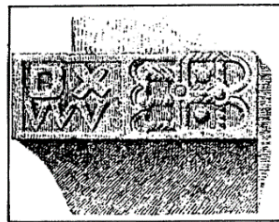
Ole Færch

Kirken

Dette bidrag til sognets historie starter naturligt med kirken, som har været et samlingspunkt i mere end 800 år. Kirken er blandt de første i landet, der er bygget af tilhuggede granitkvadre og er fra 1100-tallet. Den består af skib og kor, tårn mod vest og våbenhus mod nord. Skib og kor er fra romansk tid af granitkvadre på sokkel med skråkant. I østgavlen er indsat kvadre fra en tidligt nedbrudt apsis, og tre slanke, gotiske blændinger smykker den med munkesten ommurede gavltrekanter. Mod gavlen er senere rejst to stræbepiller. I skibets sydmur er indsat flere kvadre med hugne figurer (mand med oprakte arme, korslam, roset m.m.). Den retkantede norddør og et tilmuret romansk vindue i korets nordside er bevaret. Syddøren er tilmuret. Den oprindelige korbue, hvis nordre kragsten har reliefhugne ornamenter, er i behold. Skibet har fladt bjælkeloft, mens koret har en gotisk krydshvælving. Korhvælvingen har sengotiske kalkmalerier, planteornamentik, i kappefligene med en enkelt djævlefigur sneget ind mellem rankerne. Kalkmalerierne blev fremdraget og restaureret i 1885.

Tårnet, med blændingsgavle, er en gotisk tilføjelse af munkesten og kvadre. På vestsiden en støttepille og et trappehus med indgang fra det hvælvede tårnrum (nu redskabshus etc.), hvis spidsbuede åbning mod skibet er blændet med en mur, hvori en dør. På tårnets sydside står årstallet 1788. Fra gotisk tid er også det af munkesten og enkelte apsiskvadre opførte våbenhus, hvis takkede blændingsgavl smykkes af savskifter. Kirken er delvis hvidkalket, tagene teglhængte.

Domkapitlet i Viborg fik 31. maj 1216 stadfæstet sin ret til indtægterne fra Nørholm Kirke. Kapitlet ejede Nørholm Kirke indtil 1668, hvor kongen solgte den til Christoffer Lindenov til Restrup. Kirken havde adelige ejere indtil C.F. Rysensteen til Lundbæk i 1904 afstod kirken til menigheden.

En detalje i den sokkel som bærer korbuen. |

AGNUS DEI

Lammet med korsbanneret ses som symbol i mange kirker, i Nørholm findes det i kirkens ydre sydmur sammen med andre symboler f. ex rosetten som ses på bagsiden og som er broderet på den nye messehagel.

Basreliefstenene i sydmuren, i midten lammet med korsbanneret. Egne fotos.

Kirken set fra sydvest. Niels Clemmensen foto.

Kirken set fra øst. Niels Clemmensen foto.

Altertavle og alterbord.

Altertavlen med Jesu korsfæstelse. Eget foto.

Noget af det første, man ser, når man træder ind i Nørholm Kirke, er altertavlen belagt med 24 karat bladguld. Den er et fremragende arbejde, nu 3-fløjet, skåret i begyndelsen af 1500-tallet. I midterfløjen korsfæstelsen, i sidefløjene kong Knud den Hellige, dræbt i Odense Kirke 1086 og Sankt Dominicus. Ved korset knæler Odense-biskoppen Jens Andersen Beldenak (død 1537), og en væbner holder hans våbenskjold. Tavlen er restaureret i 1905 af E. Rothe. En lille træplade på bagsiden fortæller: ”ALTERTAVLE OG PREDELLA RESTAUREREDE VED NATIONALMUSEETS 2. AFDELING ANO DNI MCMV”

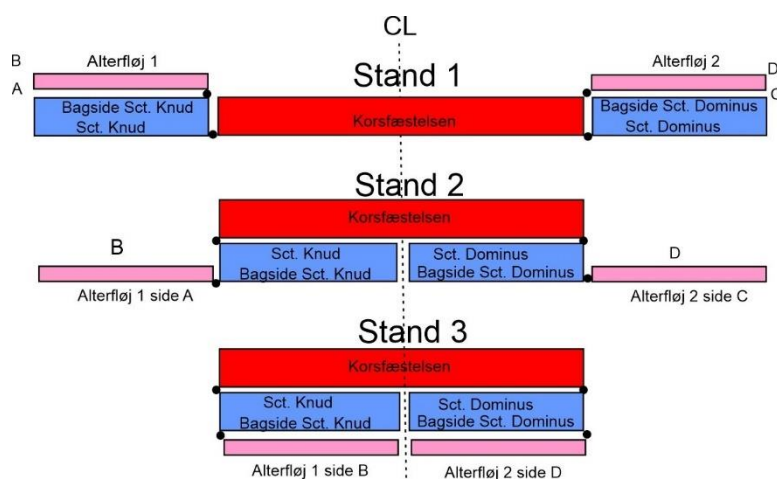
Tavlen har oprindeligt ud over midterfløj og to sidefløje omfattet to alterfløje, en til hver side. De er nu i Nationalmuseet.

Midterfløjen og sidefløjene er nicheformede, ca. 16 cm dybe, hvor de tre billedskærerarbejder er placeret. Midterfløjen er ca. 97 cm bred, sidefløjene ca. 48 cm brede. Sidefløjene er hver forbundet til midterfløjen med to hængsler. Alterfløjene er derimod plane konstruktioner af ét lag brædder med bemaling på begge sider. Sidefløjene kan via hængslerne lukkes sammen, så korsfæstelses-scenen, Sankt Knud og Sankt Dominus var skjulte, som de i katolsk tid skulle være fra faste til påske. Derfor var de bemalede på bagsiden, scener med ryttere til hest og i rustning, sikkert fra Biblen, men på kridtbund, så kunne ikke reddes ved restaureringen. Bagsiden er nu blot rødmalet. De to alterfløje er med

katekismustekster, delvist afrensende for overmaling, men kun få ord herpå kan tydes. Restaureringen har ikke efterladt sig spor af hængsler som forbindelse til sidefløjene, og de bevarede fotos fra Nationalmuseets arbejde er vanskelige at tolke, men meningen har været, at alterfløjene kunne lukkes sammen, så altertavlen kunne stå i tre stands med tekster, der passede til kirkeåret.

Øverst ses udsnit af scener fra bagsiden af udfoldede sidefløje. Nederst fodstykket efter afrensning af det øverste lag maling. Nationalmuseets foto.

Altertavlens tre stands. Egen tegning.

På fodstykket var der ved Henry Petersens besøg i 1897 en nyere, indskrift, som han tolkede som, at tavlen var opmalet af Maren Bertelsdatter, S. Povelsens Krag. Det er Maren Bertelsdatter Kjærulf, der 1650 bekostede en staffing af altertavlen, efter at hendes mand Poul Nielsen Kras var død 1649. Under indskriften afdækkedes årstallet 1613 og to adelige våbener, måske provst Jens Hermansen Juel og hustru var Ide Hansdatter Lange. Under dette lag skimtes ordene Anno, Homo og Domini fra flere ældre lag.

Fodstykket før restaureringen 1905, Nationalmuseets foto.

Fodstykket har måske ikke oprindeligt hørt til altertavlen. Udenom altertavlen var der en sammenslået ramme med en overdel, der så ud til at være en rest af et gotisk panel. Det murede alterbord dækkes af et antependium. Alterskranken er fra 1700-tallet.

De to bevarede alterfløje, for- og bagsider, nu i Nationalmuseet.

På venstre fløj af altertavlen står en konge i fuld udrustning med krone på det rigt lokkede hoved. Han er i fuld rustning, der tildels dækkes af kongekåben. I venstre hånd et sværd, hvor der ikke er nogen, og vist aldrig har været en parerstang. I højre hånd et skjold hvori tre løver, det danske våbenskjold. Kongen er Knud den Hellige, som blev dræbt år 1086 foran alteret i Skt. Albani Kirke i Odense af vendelboer. Kong Knud var halt, og det viser også den stilling, han står i. Kong Knuds legende ses på flere altertavler, men fremstillingen i Nørholm Kirke er enestående i sin art.

I højre fløj står Sankt Dominicus med en monstrans i højre hånd og en bibel i læderbind i venstre hånd. Det er en såkaldt posebindsbog. Sankt Dominicus var stifteren af Sortebrødrenes Orden.

Det første, der fanger øjet, er Kristus, der hænger afslappet på korset med en korsfæstet røver på hver side. Den ene røver vrider sig i smerte og forbander sin skæbne, medens den anden forventningsfuld ser op til sin frelser og siger: "Jesus, kom mig i hu, når du kommer i dit rige". Jesus siger til ham: "I dag skal du med mig i paradiset".

Forrest, centralt i billedet ses Odensebiskoppen Jens Andersen Beldenak med bispehue, knælende i bedende stilling, det er hovedmotivet. Under bispehuen stikker lokker frem, og det er lidt mærkeligt, da bispens øgenavn Beldenak betyder skaldet nakke. Forklaringen er, at tavlen er skåret omkring 1503, hvor han endnu havde hårpragt og først senere har fået tilnavnet.

Til højre for biskoppen står en skægget vildmand med lodden, nøgen overkrop med bispens krumstav i venstre hånd og i højre biskoppens gyldne våbenskjold, en halvmåne på et blå bølgelinje, der bjælkevist deler skjoldet. Det er biskoppens våbendrager, en fra middelalderen velkendt vildmands-figur, der er fremstillet lille, for den tids kunstnere fremstillede konger og bisper som store folk, medens andre f.eks. bønder og borgere var små.

Våbenskjoldet i italiensk eller florentinsk stil svarer til bispens officielle segl, mens han i sit ringsignet brugte et targeformet skjold. Dette ses også i den berømte Fåborg-altertavle, som Beldenak skænkede og nu er på Nationalmuseet.

Altertavlen udsnit. Eget foto.

Til venstre for biskoppen står Jesu moder, Jomfru Marie, i afmagt med rødgrædte øjne. Det var blevet hende spået, at hun skulle føde en søn, som skulle blive alverdens frelser, og nu hang han lidende og lemlæstet på korset. Vi ser apostlen Johannes og Maries søster Maria, som støtter Marie, og da er det Jesus siger til sin moder: "Se, det er din søn", og til Johannes siger han: "Se, det er din moder", og vi ser Marie Magdalene klamre sig til korset.

I den anden side af tavlen står den romerske statholder Pontius Pilatus, en skriver og en ypperstepræst, der prøver at overtale Pilatus. Var en mand domfældt til at korsfæstes, skulle der på et skilt på hebraisk, græsk og latin stå, hvem manden var. Her har Pilatus ladet skrive: Jesus jødernes konge, og man vil have ham til at slette "jødernes konge", men Pilatus har lige tabt ansigt ved at true med at slippe Barabas løs og vil ikke lide nederlag én gang til, og derfor udtaler han de berømte ord: "Det jeg skrev, det skrev jeg",

Tavlens udformning giver spor til forståelse af, hvor Jens Andersen Beldenak var født, hans uddannelse og hvorfor tavlen står i Nørholm Kirke. Den er sikkert skåret af Claus Berg, som også har skåret den prægtige altertavle, som dronning Christine i 1513 bestilte til familiens private gravkor i Fransiscanerkirken i Odense, men nu står i Sankt Knuds Kirke.

Biografiske oplysninger om Jens Andersen Beldenak findes i Jacob Langebeks *Scriptores Rerum Danicarum*, bind 8 side 525. Dette er en afskrift af en tekst, som var på et epitafium i Sankt Knuds Kirke i Odense, affattet af biskoppen selv eller på hans foranledning, sikkert som forberedelse til en begravelse for ham selv. Her stod der: ¹

Ad Limicum littus Brande sit ubi sinus agri
Antistes Joannes fero me genitum.
Qvem felix Agrippa simul Mavortia Roma
Artes ac leges me docuere bonas.
Sextus Alexander sacra dans, Joanne precante
Rege bono, cujus tunc ego Consul eram.
Preclari Christiernus Rex Joannis alumnus
Insonthem longo carcere meqve domat.
Inclita donec ubi felici marte Lübeca
Arcis Buringe menia tollit humo.
Hinc ereptum me Rex extorremqve reponit
Fredricus, rectus omnibus atqve pius,
Christierno superis contemptis exule regno,
At mihi propitiis ad mea vota ruunt.
Sed qveror mea me iam qvorum sanguine dispar
Sum, multis odiis cedere fata jubent.
Hic tandem iactus videor Presul Othonianus,
Qvi qvondam fuerim vermibus esca modo.
Post hinc ad superos videris me solvere lector,
Scriptis ad calcem tu necis adde diem.

¹ Oversat af Peter Zeeberg i *Danmarks Kirker: Odense Amt*, 2. bind.

I oversættelse:

Ved Limfjordens bred, dér hvor Brøndums marker danner en bugt,
kan jeg fortælle at jeg, biskop Jens, er født.
Det lykkelige Köln og også Rom, Mars' by,
lærte mig videnskab og jura.
Alexander VI viede mig til biskop, efter anmodning fra Hans,
den gode konge, hvis embedsmand jeg dengang var.
Den berømmelige Hans' søn Christian
satte mig i fængsel i lange tider, selvom jeg var uskyldig,
indtil det vidtberømte Lübeck i en vellykket krig
jævnede borgen på Bornholm og dens mure med jorden.
Efter min befrielse herfra blev jeg kaldt tilbage fra landflygtigheden
af Frederik, den fromme konge, der var retfærdig over for alle,
da Christian var blevet drevet ud af landet for sin foragt for Gud.
Mig var de til gengæld nådig, og de kom mine ønsker i møde.
Men jeg beklager at min skæbne byder mig
at bøje mig for et voldsomt had fra folk hvis ædle blod jeg ikke kan måle mig
med.
Her kan man nu endelig se mig, Odenses biskop,
lagt i graven, jeg, der engang med tiden kun vil være ormeføde.
Læser, når du engang har set mig drage herfra op til Gud,
beder jeg dig føje min dødsdag til her neden for teksten.

Øverste linje har såvel Henry Petersen i sin artikel om Nørholm Kirkes altertavle i Aarbøger for Nordisk Oldkyndighed og Historie, 1889, som A. Heise i Biografisk Lexicon I, s. 242. 1887, oversat som: Født i Brøndum ved Aggersund. Per Jacobsen mener i Kirkehistoriske Samlinger 1992, at Brande skulle være Branden på nordspidsen af Salling, men det er ikke troligt.

Jens Andersen Beldenak var biskop i Odense fra 1502-29. Han er født i Brøndum, Skarp Salling Sogn i Slet Herred i Himmerland o. 1468 af en efter sigende fattig skomagerfamilie. ¹ Dette skal nok tages med et forbehold, for Jens Andersen blev biskop i Odense. Hans søster blev gift med Peder Christiensen, som tjente kong Hans og 8. september 1511 - samtidigt med biskoppen - fik adelsbrev med samme våben som biskoppen. Søstersønnen Christiern Pedersen var kendt som en dygtig administrator i Christian 3.s kancelli, blev domprovst i Viborg og havde en fremtrædende rolle i Odense.

Det var i øvrigt ikke usædvanligt, at fremtrædende personer bar mere prosaiske navne som Bartskærer, Brygger, Bager og Smed. Meget tyder på, at det ikke var en hel sædvanlig fattig familie. Da Jens Andersen af søsterens datters mand, den lübske købmand Henrik Skeppinge, blev løskøbt fra fangenskab o. 1534, blev der betalt 2.000 rhinske gylden, en betydelig sum, og det tyder heller ikke på, at der var et fattigt miljø omkring Jens Andersen. ²

¹ Mikael Venge i Biografisk leksikon. og A. Heise i Biografisk Lexicon.

² Arild Huitfeldt, Bispekrøniken, opslag 99.

Beldenak gik i klosterschule, måske i Vitskøl Kloster, kun 10 km fra Brøndum, i Aalborg eller Viborg. I maj 1487 blev han immatrikuleret ved Köln Universitet, og i 1493 var han magister. Han var da præsteviet og erhvervede i de følgende år flere gejstlige embeder. Allerede 1493 fik han ærkedegnedømmet i Viborg Domkapitel, som bl.a. ejede Nørholm Sogn, men dette var dog som det første prælatur tillagt provsten, mens Jens Andersen som ærkedegne var tillagt det andet prælatur, hvortil var lagt bl.a. Fur. Han skaffede sig flere embeder, bl.a. Vendsyssel Provsti i Skallerup, provstiet hos præmonstratenserne i Børglum, provstiet i Lund-Tamdrup Sogne. Selvom han var borgerlig født, blev han adlet i 1511 og var som biskop medlem af rigsrådet.

Jens Andersen var en stor begavelse. I kraft af sin juridiske indsigt brugte kong Hans ham meget. 1498 var han dommer over den opsætsige almue i Norge. 1499 eller 1500 anførte han et gesandtskab til storfyrsten i Moskva. Han fik tillagt rigshofmesterens gård på Østergade i København samt det bøndergods, der senere blev til herregården Ørbækklunde. 1503 antog han på kong Hans' vegne den af pavens legat forkyndte fredsdom i Lübeck, der gav Lübeck en erstatning på 56.000 gylden, i første omgang, som det synes, til kongens tilfredshed. Han deltog i alle store politiske afgørelser, Kalmar-dommen 1505, fredsforhandlingerne med lübecerne 1506-07 og svenskerne 1508-09. 1511 holdt han sørgesalen over prins Frants og 1513 over kong Hans, begge bisat i Odense.

Efter Christian 2.s tronbestigelse bevarede han sin position. Han deltog i forhandlingerne med svenskerne i København 1513 og 1515, og var med kongen i Flensborg, da han i oktober 1513 hyldedes af det slesvig-holstenske ridderskab. Om hans kirkelige interesser vidner altertavlen i Nørholm Kirke samt altertavlen fra Fåborg Helligåndskloster (udført i Lübeck 1511, nu Nationalmuseet) der var skænket af Jens Andersen og klostrets prior. Ved øksnehandel, godstransaktioner og beskatning af gejstligheden forstod han at sikre bispestolens økonomi. 1504-08 opførte han i Odense den anseelige bispegård (Senere adeligt jomfrukloster). Han havde egenmægtig nedrevet provstegården i Odense og i stedet opført en statelig, befæstet bispegård for sig selv midt i byen. To tavler fra bygningen med hans våben og årstallet 1518 hugget i sten er nu på Odense Bys Museer. Våbnet er det samme som på altertavlen i Nørholm. Indskriften er med tidens forkortelser: og læses R[everendus] in c[h]r[ist]o p[ate]r d[omi]n[u]s i[o]h[ann]es and[reæ] e[pis]cop[us] ottonie[ensis]. An[n]o d[omi]ni 1518. (Den ærværdige fader i Christus hr. Jens Andersen, bisp i Odense. I herrens år 1518). Den må suppleres med: opførte han denne bygning.¹

Jens Andersen havde i sit stift fået farlige fjender. Ved påsketid 1504 dræbte hans folk lensmanden på Næsbyhoved, Otto Porsfeldt, hvis holstenske slægtninge indledte en årelang forfølgelse af ham. Otto Porsfeldt var dronning Christines lensmand på Næsbyhoved. Biskoppen fik skyld for drabet og kom herved i et spændt forhold til den myrdedes slægtninge og til dronningen, selv om han ikke blev dømt. Allerede inden da var han i strid med sin forgængers broder, Marquard Rønnow på Hvidkilde, der en tid belejrede Jens Andersen på bispestolens slot Ørkel ved Svendborg. Præsten Hans Hansen havde han 1508

¹ Helge Søgaard, Et overset stilelement fra sengotisk tid, i Fynske Minder 1966.

undsagt på livet. Den almuefødte biskops selvfølelse, hans spydige ytringer både i skrift og tale mod konger og stormænd, hans ofte nærgående indblanding i de vanskeligste forhold, hans styrelse af stiftet og opkøb af gods til sig selv bragte ham i strid med alle. Med den kgl. lensmand paa Nykøbing Slot, Oluf Holgersen Ulfstand, kom han i en langvarig ejendomstrætte. Selv den udvalgte prins Christian tilsværtede han overfor faderen.

Kongen sendte i april 1512 sin sekretær Johan Wulff til Laterankonciliet, bl.a. med klage over Jens Andersens nedlæggelse af provstiet i Odense, der var et kongeligt patronat. Da kongens bror, hertug Frederik 1. rejste krav om erstatning for sine tab som følge af fredsmødet i Lübeck 1503, henvistes han i juni 1512 af kong Hans til at gøre sine fordringer gældende over for Jens Andersen, der havde antaget fredsdømmen på kongens vegne.

Hans Hansen, førte sagen ved pavehoffet og opnåede, at Jens Andersen bandlystes (før september 1516). På herredagen i november 1517 rettede den pavelige legat Arcimbold en mængde klager mod Beldenak: Uærbødighed mod kongen og hans moder, Otto Porsfeldts drab, gejstlige overgreb m.v. Samtidigt afkrævede kongen Jens Andersen den uhyre sum af 80.000 gylden, (120.000 mark), som summen var vokset til med rente og rentes rente, et beløb der ikke var hjemlet i kongens faktiske tab, men begrundet i hans overskridelse af instruksen 1503.

I 1518 blev Beldenak fængslet, indtil han havde betalt. Det skete på foranledning af kongens mor dronning Christine af Saxon, der som enke boede på Næsbyhoved Slot i Odense: "accusante Regis matre, Birgero Gunnari filio Pontifici Lundensi custodiendus est traditus, mox dignitati pristinx restitutus zedes litibus Ecclesiasticis judicandis ad forum Flaccium exstruxit anno 1518" (på anklage af kongens moder blev han overgivet til fængsling hos ærkebispens i Lund, Birger Gunnarsen, men da han snart blev genindsat i sin forrige værdighed, byggede han ved Flakhaven 1518 et kirkeligt domhus).¹ Måske havde dronningens indstilling også noget at gøre med den nederlandske franciskanermunk Vincens Kempe, der var indsat som eksekutor af hendes testamente og efter Beldenaks fængsling midlertidigt blev biskop i Odense.²

Beldenak blev sat i gejstligt fængsel hos ærkebiskoppen i Lund. Senere overførtes han til Vordingborg og endelig til fæstningen Engelsborg i Nakskov Fjord i strengt fangenskab. Som det ses, er der lidt uklarhed i Cornelius Hamsforts bemærkning nævnt ovenfor.

1519 rejstes Porsfeldt-sagen ved Odense byting, og kongen opkrævede bøderne ved at gøre indførsel i Jens Andersens private besiddelser. I februar 1520 førtes han fra Engelsborg til Sjælland. 23. april 1520 afsagde bisperne Lage Urne, Stygge Krumpen og Jørgen Skodborg kendelse om et forlig som Jens Andersen antog. Han skulle betale kongen de 80.000 gylden. I stiftet indsattes Hans Hansen på kongens vegne for at oppebære $\frac{2}{3}$ af indtægterne fra bispestolens jordegods.

¹ Det er Cornelius Hamsforts bemærkning i Odense bispekrønike jf. Helge Søgaard, Et overset stilelement fra sengotisk tid, i Fynske Minder 1966.

² Arild Huitfeldt, Bispekrøniken, opslag 99. Danmarks Kirker, Odense, s. 651.

Jens Andersen accepterede forliget, blev taget til nåde og fulgte Christian 2. til Sverige. Han udlagde på mødet i Stockholms Gråbrødrekloster 30. oktober 1520 Sankt Eriks lov for det svenske rigsråd således, at Sverige ændredes til et arverige. 1. november 1520 førte han ordet på Brunkeberg, da stænderne hylkede Christian 2. Den 8. november 1520 førte han den gejstlige ret, der afsagde kendelsen om Sturepartiets kætteri, der førte til det berygtede Stockholmske blodbad. En af de henrettede var biskoppen af Strängnäs, og kongen overlod Jens Andersen dette stift. Da de henrettedes lig i flere dage henlå ubegravede, sagde Beldenak på sin spydige måde til kongen: "Her slagtes flux, Herre! det vil give en ond Stank." Kætterligene blev da brændte.

Da Christian 2. i december 1520 rejste til Danmark, indsatte han Diderik Slagheck, ærkebiskop Gustav Trolle og Jens Andersen som statholdere i Sverige. Da der udbrød oprør, blev der stridigheder i regeringsrådet, særligt mellem Jens Andersen og Diderik Slagheck. Da kongen kaldte Diderik til København, frarådede Beldenaks indtrængende dette i et brev til kongen og mente, at hans gerninger burde undersøges i Sverige. Grunden var dog snarere, at han frygtede Dideriks og Mor Sigbrits rænker, hvis Diderik kom til København. Næppe var mester Diderik afrejst, før Beldenak og Gustav Trolle ilede bagefter. "Naar en salvet Konge fanger mærkelig Skade, for han tror dem, han ikke skulde tro, og mistror dem, han skulde tro, da er det en Straf Ifølge Guds lønlige Domme for nogle aabenbare Gjerninger". Disse ord, med henvisning til "Davids eksempel", skrev Beldenak i sit indlæg til kongen. Hvis det er kommet kongen for øje eller øre, forstår man, at Sigbrits og kongens vrede atter blussede op.

Allerede inden Christian 2.s hjemkomst fra Nederlandene i september 1521 indsattes Jens Andersen ved Mor Sigbrits foranstaltning i varetægtsfængsel på Københavns Slot. Herfra overførtes han til Flyinge i Skåne, en af ærkesædets borge, senere Helsingborg jf. Skibby-kroniken. En kort tid synes han at have opholdt sig på Ørkel. Da Lübeckerne 16. august 1522 indtog Hammershus, sad han i strengt fængsel der. Han førtes til Lübeck som en fri mand.

Oprøret mod Christian 2. i januar 1523 og Frederik 1.s hyldning i Viborg i marts 1523, bragte Jens Andersen tilbage til Fyns stift. Han kom dog ikke til at spille en fremtrædende rolle. Den lutherske bevægelse vanskeliggjorde hans stilling. Midt under trængslerne, i 1525, svor han dog "ved den hellige ble, at han ville dø som en vældig biskop i Fandens navn". 1527 udsendte han flere hyrdebreve som forsvar for katolicismen. Han havde allerede 1526 måttet acceptere Knud Henriksen Gyldenstierne som sin efterfølger (stadfæstet 6. januar 1527 af Frederik 1).

Marqvard Rønnows sønner, Ejler til Hvidkilde, kort efter rigsråd og svigersøn af den indflydelsesrige rigsmarsk Tyge Krabbe, og Joachim, kort efter biskop i Sjælland, begyndte atter den gamle familietvist. Kong Frederik lagde sig imellem og afsagde 1528 en voldgiftskendelse, i følge hvilken bispen idømtes en stor bøde, fordi han havde kaldt den afdøde Marqvard Rønnow en åbenbar kætter, sat ham i band og ladet sig indføre i hans jordegods. Betaltes bøden ikke, skulle han afstå dem en del af sit private jordegods. Han opfyldte ikke kendelsen, men fremsatte endog skriftlige, ærerørige ytringer om kansler Claus Gjordsen og

Rønnowerne og uforsigtige ytringer om kongen. En ny proces udbrød, under hvilken den gamle, svagelige biskop 14. marts 1529 overlod stiftet til domprovst i Viborg Knud Henriksen Gyldenstjerne mod at beholde Kærstrup på Tåsinge, adgang til bispestolens øvrige slotte samt 600 gylden årligt. Han var da "vanmægtig" af sygdom. Året efter blev han dømt som tremarksmand, løgner og æreskænder.

Antagelig 1533 blev han overfaldet og bortført til Holsten af Christoffer Rantzau til Quarnbeck, som var en slægtning af Otto Porsfeldt. Han blev stærkt mishandlet. Lidelserne er beskrevet i et latinske klagedigt, forfattet af ham selv, formodentlig i 1534, det andet i et mindeskrift fra 1538 af Jørgen Sadolin, biskop i Odense. Omsider løskøbtes han for en betydelig sum af den lübske købmand Henrik Skeppinge, der var gift med hans søsters datter. Han tilbragte sine sidste leveår i Lübeck, hvor han døde 20. januar 1537.

Jens Andersen Beldenak beskrev sin skæbne i det ovenfor omtalte epitafium samt i et klagedigt, sikkert fra 1534. Hans efterfølgers efterfølger Jørgen Sadolin har også beskrevet hans skæbne i et mindedigt fra 1538. Sadolin var protestant, men det hindrede ikke, at han gav Beldenak en rosende og ærefuld omtale.

Jens Andersens klagedigt 1534: ¹

Anno milleno qvingentenoqve vigeno Juncto ter deno, qvando Deus fuit homo Acta evenerunt qve post descripta seqvuntur. Crede mihi, nihilum certius esse potest. Trans mare navigio gens est Holsatica ducta Heus in Thosingam nocte repente ruit. Cherstrupia portis fractis cunctis ibi captis, De lecto Presul protrahor ipse foras. Qvi fere nudatus, male tortus, per mare furto Sum transportatus in loca vasta nimis. Ethere sub nudo clam menses qvinque tegebar. Postea me furtim continet arcta domus. Altera mutatis vastis habitatio facta est, Carceris illa mihi prebuit usque locum. Excecatum me qvoties duxere per arva, Ne quid contra reos forte probare sciam. Christophorus Rantzou tanti discriminis auctor, Tantorum solus neqveat esse reus, Qvi caput est facti totius nomine solo, Qvi naves armant, credo fuisse reos. Me lacerant plagis variis, post viscera stringunt, Aurum, qvod poscunt, reddere qvisque vetat? Os, dentes, nares, genitalia, brachia dantur Torturis, qvibus adjunge manusqve pedes. Non modo corrosi dentes, sed prorsus ab ore Amoti, qvod adhuc indicat ipse locus. Testiculus ruptus dubitas? sed conspice lector Rupture mirans qveso reqvire modum. Ad crus testiculus proluxo fune ligatur, Ad cruris tactum deprimiturqve ruit. Cetera sunt sibi per se testes singula membra, Nasus mirifica stringitur arte tamen. Hinc jugulum collo nudato spata minata est Stricta, qvis hoc qvoties dinumerare potest? Maxillis ictus de pugno dantur amari, Et dantur capiti verbera multa meo. Post tergum manibus super amnem fune ligatis, Sed sex promissis mors mala cessit eqvis. Hec passus Presul Joannes Otthonianus Qvi fere nunc constans gaudeo marte meo. Instar Christe tui patrem postreme rogantis, Eqvibus hec passus sic miserere precor. Processum contra divinum est jus hominumqve

¹ Jacob Langebek, *Scriptores Rerum Danicarum*. Oversat af Peter Zeeberg i Danmarks Kirker: Odense Amt, 2. bind.

Omnibus indignum, despicias, alme Deus. Qvam non defensum violenter ledere qvenqvam, Nature nihilum sordius esse putes. Quid multis? promptus sum iudicii sive cursu Tradere continuo, qve dare jura jubent. Ejus iudicii qvo Iudex actor et idem, Hii tristes esse non voluere rei. Tandem sum Presul tanti venundatus auri, Qvantum qvis lueret si nece dignus erat. Est cunctis dedecus qvi sunt cognomine Rantzow, Sacratum Summo sic violasse virum. Attendas lector mediis qvibus impia secta Tergere descripta sordida facta studet. Jam jam ter denis deductis dulcibus annis Qvendam de Porsfelth nomine forte necant Presulis hi famuli qvi post factum capiuntur, Regis iudicium qvos negat esse reos. Nam licet impune nocuos occidere qvosqve Hostes, qvem casum non fugit iste locus. Sola ditandi se spes (credito) sordida causa Inflatam gentem disce timere tibi. Horum vindictam rogo supplex suscipe Christe, Tantis intendens dogmata juxta tua. Si bos subtrahitur, furtum est, homo si venit, idem, Qvod furti punit Flavia morte genus. Qvod furtum patitur simplex de Presule dicas, Qvem clam direptum, qvem nemorosa tegunt. Quid, post hoc furtum de presule tam male torto, Qvum tantos ausus orbis et astra vetant, Te monet officium Princeps intendere tantis, Ut non tam multi in crimina tanta ruant.

I oversættelse:

I året 1533, efter at Gud blev menneske, skete de begivenheder som er beskrevet i det følgende. Tro mig, intet kan være mere sikkert. Holstenerne kom i skib over havet, ak ja, og styrtede sig straks, midt om natten, over Tåsinge. På Kjærstup blev porten slået ind, og alle taget til fange. Jeg selv, biskoppen, blev slæbt ud af sengen, og ud af huset. Jeg blev omtrent klædt af til skindet, pint og plaget, og i hemmelighed ført bort over havet til alt for øde steder. I fem måneder blev jeg holdt i skjul under åben himmel, senere blev jeg i al hemmelighed forvaret i et trangt hus. Jeg fik et nyt opholdssted i en anden øde egn, et sted som blev et virkeligt fængsel for mig. Hvor ofte førte de mig ikke over markerne med bind for øjnene for at jeg ikke skulle kunne bevise noget mod de skyldige. Christoffer Rantzau, der stod bag mine store vanskeligheder, kan ikke være skyld i så meget alene. Han var kun af navn leder af det hele, de skyldige, tror jeg, var dem der bemander skibene. De mishandlede mig med alskens slag og tog senere fat på mine indvolde - og hvem kan så forbyde mig at give dem det guld de forlanger? Mund, tænder, næse, kønsdele, arme torterede de, og dertil også hænder og fødder. Tænderne blev ikke alene knust, men slået helt ud af munden, hvilket stadig kan ses på stedet. Og tvivler du på at en testikel blev knust? Så se her, læser, spørg mig med undren hvordan det skete! Testiklen blev snøret fast til benet med et langt reb, blev presset ind mod benet, og gik til grunde. Hver eneste af de øvrige legemsdele kan vidne for sig selv, men næsen blev såret på en særligt forbløffende måde. Derpå blev halsen blottet og struben truet med et draget sværd, og hvem har tal på hvor ofte det skete? Kæberne fik bitre stød med knyttede næver, mit hoved fik mange slag. Over en å med hænderne bundet bag ryggen! Men den grumme død veg for et løfte om seks heste. Alt dette blev biskop Jens af Odense udsat for, men nu kan jeg med nogenlunde fatning kæmpe min egen sag. Jeg beder dig, Kristus, ligesom du selv til allersidst bønfoldt din

far, forbarm dig over dem der har udsat mig for dette! Handlinger der strider imod såvel den kirkelige som den menneskelige ret, og som forarger alle, dem afskyr du, milde Gud. At øve vold mod en værgeløsmå for dig være det usleste der findes. Alt i alt: Jeg er beredt til uden videre at overlade alt det til retten [?] som loven forlanger. Men ved denne sag, hvor dommeren også er anklager, har disse ynkelige mennesker ikke ønsket at være de anklagede. Omsider blev jeg, biskoppen, købt fri mod et beløb så stort som det et menneske, der havde fortjent døden, måtte bøde. Det er en skændsel for alle med navnet Rantzau at de på denne måde har krænket en præst. Hør her, læser, hvilke midler denne ugudelige klike brugte som undskyldning for de omtalte modbydelige handlinger. Så langt tilbage som for tredive dejlige [?] år siden, blev en person ved navn Porsfeldt dræbt af bispens tjenere, som bagefter blev sat fast, men som kongens dom ikke kendte skyldige. For man har ret til ustraffet at dræbe alle kriminelle fjender, hvilket også gælder i dette tilfælde. Håbet om at blive rig – tro mig – var deres eneste usle bevæggrund. Heraf bør man lære at vare sig for denne hovne slægt. Jeg bønfaller dig, Kristus: Påtag dig at straffe dem. Bønhør mig i alt dette, efter din egen lære! Hvis man stjæler en okse, er det tyveri, det samme er det hvis det gælder et menneske, en form for tyveri som den flaviske [sic] lov straffer med døden. Man må sige det er et klart eksempel på et sådant tyveri når en biskop i al hemmelighed bliver bortført og gemt væk i skov og krat. Så efter et sådant tyveri på en biskop, der er blevet så voldsomt torteret – og når himmel og jord forbyder den slags forehavender – opfordrer jeg dig, Herre, i min underdanighed til at bønhøre mig i alt dette så ikke så mange udsætter sig for så voldsomme anklager.

Jørgen Sadolins mindeskrift 1538:¹

Ah bone vir posthec qvantum mutatus ab illo, Andros Joanne, es: qvi qvondam victor abibas Hostibus e mediis: hos arte et marte fatigans. Doctor Amelongus tibi cessit fabula factus, Strenuus auratus miles Rönnaui nihil in te Prevaluit: reliquos iam Dania tota notavit. Magnanimum pectusqve tuum tua Curia sola Per te constructa satis arguit. O tua qvantum Te spes atqve salus hominum peritura fefellit, Dum requiem sperans, Othonis rupe relictæ, Cherstrupiam peteres inimicis predaqve factus, Dum monumenta parares hic, nunc exul humatus. Presulis exuvias inopina sorte liqvisti Insigni aurate stelle de stirpe Canuto Cujus ego adjutor in verbo admissus habebam, Agnus pone lupos multo discrimine vite, Dum mihi per doctum Colomannum scripta dedisti, Ad te venissem, tum aliorum invitatus abibas. Nec post te facta templo hoc sunt Presulis acta (Si fas dicere sit) donec sic Rege jubente Celorum, officii curator tantum ego factus Ad nutum Domini qvoqve semper abire paratus. Prefuit ipse qvidem Gostavos vir bene doctus, Doctus et ad bella: sed et hunc ars ipsa fefellit. Tu petis in scriptis, Lector tua fata notaret, Vel saltem extremam vite conscriberet horam. Non ego te vidi morientem, sed mihi pictum Te tulit ipsa tue faciei et mentis

¹ Jacob Langebek, *Scriptores Rerum Danicarum*. Oversat af Peter Zeeberg i Danmarks Kirker: Odense Amt, 2. bind.

imago, Exqve sorore nepos Christiernus Petrius, ille Prepositus Viburgensis Christo famulans nunc. Te, inqvam, miris pallida signis ora cruentum Nares, dentes, ungves, testes, cruraqve strictum Et tua te seva post mortem fata qverentem. Auscultare decet tacite tibi triste loqventi, Hec nova cum dederò sub anhela silentia vestra. Anno octavo post triginta sesquiqve mille A nato Christo † (damnorum morte retento) † Qvum Vigbergius hic † bariona † Georgius essem Ecclesie Fionum Superintendens vocitatus, Verbifugis locus est Clarissis sponte relictus Hic totus cleris in priscum redditus usum Christierno a Rege illustri nato Friderici, Votum Regine Christierno sic moderante, Ad Christi laudem, decus amborumqve perenne, Et commune bonum pietatis, qve Deus addat. Tum qvoqve fama aderat Lubece te nece pressum Anno preterito Fabiani Luce beati.

I oversættelse:

Ak, du gode mand, Jens Andersen, hvor blev du senere forandret fra dengang du, selv omgivet af fjender, kunne gå bort som sejrherre. Dem fik du krammet på såvel i krig som videnskab. Doktor Amelongus måtte bøje sig for dig - det talte alle om. Den tapre gyldne ridder Rønnow kunne ikke måle sig med dig, de øvrige har hele Danmark bemærket. Dit storsind fremgår ganske tydeligt alene af den bispegård du selv har bygget. Tænk, hvor du dog blev svigtet af dit håb, og af menneskenes forgængelige velbefindende da du i håb om ro og fred forlod Odense og drog til Kjærstrup, og dér blev dine fjenders bytte - du satte et monument over dig selv her, men er nu begravet i landflygtighed. En uventet skæbne tvang dig til at overlade bispeskrudet til den berømmelige Knud af den gyldne stjernens slægt, hvis medhjælper i ordet jeg var, et får blandt ulve og i stor livsfare indtil du skrev til mig gennem den lærde Colomannus, og jeg ville være kommet til dig, men så forsvandt du ufrivilligt andetsteds hen. Og efter din tid er bispegerningen ikke blevet udøvet (hvis jeg kan tillade mig at sige det) før jeg på himmelkongens bud blev indsat til at bestyre embedet, og kun det - og jeg er altid rede til at forlade det, hvis Herren skulle ønske det. Ganske vist kom Gustav selv til at bestride embedet, en kyndig mand, som også var kyndig i krig, men den kunst svigtede ham. Du beder i det du skriver, læseren om at beskrive din død eller i det mindste notere din sidste time. Jeg så dig ikke dø, men fik en skildring af dig, fra selve billedet af dit ansigt og dit sind og fra din søstersøn Christian Pedersen, der nu tjener Kristus som provst i Viborg. Blodig var du, dit ansigt blegt med forbløffende mærker, og du var såret på næse, tænder, negle, testikler og ben, og klagede over din grusomme skæbne efter døden. Man bør lytte i stilhed til dine sørgelige ord, når jeg har fremlagt de følgende nyheder, under Jeres åndeløse tavshed: I året 1538 efter Kristi fødsel [...] da jeg, Jørgen Viborg, var blevet kaldet til superintendent over Fyn, rømmede klarisserne, der løb fra deres løfte, frivilligt deres bygning, og den blev helt og holdent overladt til gejstligheden, til sin oprindelige brug.

Vi vender nu tilbage til altertavlen.

At træffe Kong Knud den Hellige på altertavlen er så overraskende, at man får indtryk af, at tavlen er et bestillingsarbejde, og at fremstillingen af denne

helgen med sværdet og rigsskjoldet som den danske kirkes martyr har været et krav til kunstneren. At Sankt Dominicus ses i den anden fløj må også antages at have været et krav til kunstneren. Jens Andersen Beldenak var tilsluttet Sortebrødrenes Orden, og derfor er Sankt Dominicus på alterfløjen og Hellig Knud på den anden fløj. Skjoldet symboliserer den opgående måne over Aggersund ved hans hjemegn. Hans adelsmærke og bispesegl viser, at våbenskjoldet på altertavlen er en tro kopi deraf.

Jens Andersen Beldenak har formodentlig bestilt altertavlen ikke længe efter, at han var blevet biskop. Hvor den har stået vides ikke. Det kan have været i bispegården eller i Sortebrødrenes Kirke i Odense. Efter Reformationen 1536 har det sikkert ikke været populært at have tavlen med en fremtrædende og ikke specielt afholdt katolsk biskop stående.

Hvordan altertavlen er kommet til Nørholm, vides ikke. Overraskende er det ikke, for Jens Andersen Beldenak havde mange relationer til Nørholm.

Kapitlet i Viborg Domkirke ejede på Jens Andersen Beldenaks tid bl.a. hele Nørholm Sogn inkl. kirken, gården Volstrup i Rørbæk Sogn samt Gudsgift Mølle i Vokslev Sogn. Kapitlets gods nævnes i en jordebog fra 1625, hvor det anføres, at det første og fornemste Prælatur var Nørholms Provsti, kaldet "Præpositura", altså Domprovsti, og som hørende derunder nævnes 28 gårde i Nørholm Sogn samt Volstrup og Gudsgift Mølle.

Jens Andersen Beldenak havde en søster, hvis navn desværre ikke kendes. Hun var gift med Peder Christiernsen. Han fik 8. september 1511 af kong Hans et adelsbrev, der lyder: "Hans Konge. For Troskab og villige Tjeneste, som Peder Christiernsen vor Mand og Tjener os og Riget gjort har, og som han og hans ægte Børn og "afkomme" os og Riget gøre skal, giver vi ham og hans ægte Børn og "afkomme" Frihed og Frelse med Skjold og Hjelm, som er en hvid halv Maane i et gult Felt standende langs ad Skjolden med baade Oddene i en blaa Sky tvært ud over Skjolden og til Hjelmtegn 2 Hellebarder paa en blank Hjelm, efter som herudinden malet og skrevet staar, at have indtil evig Tid, som andre Riddere og Svende gør i Danmark, dog vort og Kronens Bøndergods og Købstadgods uforkrænket". Relator var biskop Jens Andersen Beldenak. Våbenbrevet blev udstedt samme dag, som Jens Andersen Beldenak selv fik sit våbenbrev.

Om Peder Christiernsen vides i øvrigt intet. Hans våben er det samme som Jens Andersen Beldenaks. Peder Christiernsens søn, Beldenaks søstersøn Christiern Pedersen, var provst i Viborg fra 1529 og havde som sådan Volstrup i forlening. Det fremgår af en kgl. befaling til adelsmænd og bønder om at afgøre trætte om Volstrups tilliggende.¹

Et kendetegn på Jens Andersen Beldenaks forbindelse til Nørholm fremgår af en sag, der 20. april 1537 var på kongens retterting i Aalborg.² Jens Andersen Beldenak var da død 20. januar 1537. Christiern Pugh i Klitgård i Nørholm stævnedes Christiern Jensen, borger i Aalborg, for nogle penge, som denne havde modtaget af biskop Jens Andersen Beldenak til abbed Anders i Vitskøl Kloster

¹ Brask, Volstrup. En Gammel Himmerlandsk Gaard og dens Beboere, s. 16.

² Dahlerup, Det kgl. rettertings domme og rigens forfølgninger fra Chr. 3.s tid, s. 63.

for, at Christiern Pughs bror Mourids kunne få fæstet af Mølgård i Lundby Sogn, Slet Herred. Christiern Jensen blev frifundet, da Mourids faktisk besad Mølgård.

Lundby Sogn ligger kun få kilometer fra Brøndum, hvor Jens Andersen Beldenak er født. Christiern Jensen, der havde fået betroet pengene, var sikkert en slægtning til Jens Andersen Beldenak. Denne var altså optaget af at sikre, at Mourids Pugh kunne få Mølgård, og det kunne også tyde på et slægtsskab. Jens Andersen Beldenak havde åbenbart en god forbindelse til abbed Anders i Vitskøl Kloster og kendskab til klosterets ejendomssituation, ellers ville en biskop i Odense næppe interessere sig for en gård i Slet Herred. Sagen er endnu et tegn på nær forbindelse til Brøndum, Nørholm og Vitskøl.

En søn af Mourids Pugh i Mølgård var uden tvivl Mads Mouridsen Pugh, der 1552 og 1555 var birkefoged i Nørholm. Hans søn Skammel Madsen blev 18. juni 1582 stævnet af Palle Christensen i Odense, søn af Mads Mouridsen Pughs bror, Christen Pugh i Klitgård, fordi Mads Mouridsen, som hans værge havde solgt hans frie jordegods på Fyn. Skammel Madsen fremlagde et kongebrev, der tillod ham at sælge jordegodset. Igen forbindelse mellem Nørholm og Odense.

Den mest sandsynlige forklaring på, at altertavlen er havnet i Nørholm Kirke er formodentlig, at Christiern Pedersen som provst i Viborg har arvet tavlen og anbragt den i Nørholm Kirke. Dette kunne være sket i samarbejde med den nye biskop i Odense, Knud Henriksen Gyldenstjerne, hvis bror Gabriel Gyldenstjerne ejede Restrup i Sønderholm, Nørholms nabosogn.

Prædikestolen

Prædikestolen er 1632 skænket af birkefoged Poul Nielsen Kras og hustru Maren Bertelsdatter Kjærulf, og de lod den i 1643 staffere, dvs. male. Den er smukt udskåret med på fronten figurerne af de fire evangelister. På baldakinen, lydhimlen over prædikestolen, ses to tavler med våbenskjolde for Niels Mogensen Krag, der var provst i Viborg, og hans hustru Jytte Styggesdatter Høeg. To lignende tavler viser ens kvindeansigter med røde kinder. En femte tavle, der vender ind mod sydmuren er ubemalet, sikkert fordi den var utilgængelig, da tavlen 1643 blev stafferet. Prædikestolen blev i 1915 sammen med pulpituret og de to epitafier istandsat af Ole Søndergaard.

Prædikestolen med lydhimmel, eget foto.

På prædikestolen står øverst:

ANNO 1643 Lod Puell Niel
sen Kras Malle den Pr
ækestuel Til Gudz ærre
paa sin Bekonde

På prædikestolen står nederst:

ANNO 1632 HÆVER
POVEL NIELSEN
KRAS OC HANS HØST
RV MAREN BERTELS
DATER KIERVS GIFVET
DENE PREDICSTOEL
TIL NØRHOLMS KIERC
KE TIL GVDS ERE

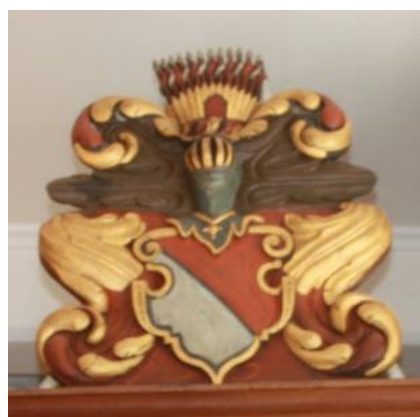
I tre felter herimellem står:

S MATTHAEVS
S MARCUS
S JOHANNES

På lydhimlen står:

Jeg er op Standelsen oc Liifuet /
huo som troer paa mig hand
skal leffue alligeuel at hand døet oc
huo som leffuer oc troer på mig

... (umalet felt ind mod væggen)
1632.

**Adelsvåbner på lydhimlen over prædikestolen
til venstre Niels Mogensen Krag, til højre hans hustru Jytte Høegs. Eget foto.**

Niels Mogensen Krag's våben beskrives i Danmarks Adelsårbog som tre krager i sølv-felt og på hjelmen en flyvefærdig krage. Det andet er et Banner-våben, skrådelt af rødt og sølv, som blev ført af Niels Mogensen Krag's hustru Jytte Styggesdatter Høeg.

På to tavler ses ens kvindeportrætter. Hvilket våbenskjold, der skulle have været på den ubemalede tavle vides ikke, måske med giveren, birkefoged Poul Nielsen Kras' bomærke. De to tavler med kvindeportrætter er måske et udtryk for, at han havde været gift to gange, men vi har dog kun kendskab til ét.

De to ens tavler med kvindeportrætter.

Stolestaderne

Kirken har nygotiske stolestader, som passer meget smukt til kirkens øvrige inventar.

Stolestaderne. Niels Clemmensen foto.

Epitafier

På kirkens nordvæg hænger to rigt udskårne epitafier. Det ene er over birkefoged Mads Sørensen Wolf og hustruer Maren Poulsdatter Kras og Kirsten Jensdatter. Det andet er over fæsteren på Klitgård, Søren Bertelsen Kjærulf, hans hustru Maren Jensdatter Klitgaard samt hendes anden mand Urban Andersen Gjedsmand.

Mads Sørensen Wolf og hustruer Maren Poulsdatter Kras' og Kirsten Jensdatters epitafium. Eget foto.

På epitafiet står:

”Anno 1664 haffuer ærllig oc welagte Mand Mads
Søffensen ibd vdi hans alders 52 Aar
Oc hans kiære hustru ærllig oc gudfrygtige Quinde Maren
Pouelsdatter Kraas i hendes alders 37. Aar
Bekostet dene *EPITAPHIVM*, kierken til zirat oc deris
MEMORIA”.

Som topfigur ser man et timeglas stående på et dødningehoved og herunder teksten:

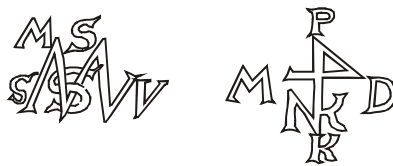
Hand er død
for vore synder / oc ob
standen til vor Ret
ferdige Ro.

I centrum af billedet ses Mads Sørensen Wolf og til højre for ham de to sønner. Til venstre stående to døtre og de to hustruer Maren Poulsdatter Kras og Kirsten Jensdatter. I forgrunden de tre børn malet i hvide dragter, de er dødfødte eller døde som små.

Detail af Mads Sørensen Wolf og hustrus epitafium. Eget foto.

I detailbilledet ses to skjolde med bomærker, til venstre Mads Sørensen Wolfs udført med sammenslyngede forbogstaver fra navnet. Til højre Maren Poulsdatter Kras' bomærke, som er faderens bomærke suppleret med forbogstaver fra hendes navn.

Mads Sørensen Wolf og Maren Poulsdatter Kras' (faderens) bomærke. Egen tegning.

På det andet epitafium står:

”Her hviler Erlig oc velagt Mand
S. Søren Bertelsen Kierull
som døde Aar 1659 den 21. Febr: og hans K.
Hustru Maren Jensdatter som døde Aar
16.. 21. Feb. Oc deres Børn, /Item
Urban Andersen Giedzmann som døde Aar 16 ..”.

Søren Bertelsen Kjærulf, hustruen Maren Jensdatter Klitgård og hendes anden mand Urban Andersen Gjedsmands epitafium. Eget foto.

Detail af Søren Bertelsen Kjærulf, hustruens og hendes anden mand Urban Andersen Gjedsmands epitafium. Eget foto.

Da Erich Pontoppidan i 1769 skrev *Den Danske Atlas*, var der yderligere to epitafier i kirken, men de er gået tabt. Det ene var over birkefoged Poul Nielsen Kras, se afsnittet om birkefogeder. Det andet var over Niels Mogensen, som uden tvivl var en Wingaard.¹ Niels Mogensens gravsten lå da inde i kirken, men ligger nu på kirkegården, se her. Hans initialer NMWM, hvor det midterste M og W er sammenslyngede, ses på klokken fra 1585, se her. Det er bemærkelsesværdigt, at mænd som Poul Nielsen Kras, Søren Bertelsen Kjærulf og Urban Andersen Gjedsmand, som egentlig er af bondestanden, kunne bekoste så dyr kirkeudsmykning. Det vidner om, at de var særdeles velhavende.

Pulpitur og døbefont

Pulpituret findes i vesterenden over indgangen til tårnet. Det er fra 1700-tallet og har malerier af Kristus og de 12 apostle. På pulpituret et orgel. Gulvbjælkerne hviler i skibets nord- og sydmur og er støttet af to mellemstolper. Forsiden er inddelt i 12 rektangulære fyldninger og i hver er malet en figur. Ovenover hver figur er på det øverste vandrette rammestykke malet efterfølgende navne i læste rækkefølge fra syd til nord: Petrus, Andreas, Jacobus major (den ældre), Johannes, Philippus, Bartholomæus, Judas Thadæus, Matthæus, Thomas Jacobus minor (den yngre), Simon, Matthias. Petrus bærer bog og nøgle, Andreas bog og skråkors, Jacobus major bog og pilgrimsstav, Johannes velsigner med højre hånd, bærer kalk i venstre, Philippus bog og et enkelt korsstav, Bartholomæus kniv, Judas Thadæus velsigner med højre hånds 3 første fingre og holder i venstre hånd den korsprydede jordklode, Matthæus bog og vinkelmål, Jacobus minor bog og trækølle, Simon sav, Matthias lanse eller hellebard. Personen Judas Thadæus skal være Christus, i kraft af "globus cruciger" (den korsprydede jordklode - verdens frelser).

¹ Pontoppidan, *Den Danske Atlas*, bind 5, s. 54.

Pulpitoret. Niels Clemmensen foto.

Ved en opmaling er navnene forkert opmalet. Det er ikke Jesus i midten af discipleskaren, hvis attributter og velsignelsestegn illustrerer deres lærergerning (bogen og martyrdød (kors, kniv, trækølle, lanse). Der er ikke oplysning om maleren, men det kunne være kirkemaleren, Jens Jensen Trane (1667 - 1736).

13. marts 1927 indviedes det første orgel. Det blev afløst af et mindre pibeorgel, som i 1988 blev udskiftet med et mekanisk orgel med 11 stemmer og 2 manualer og pedal. Der er 590 piber, heraf er 54 træpiber (bas). Gitterværket bag fasadepiberne, som er af tin, er guldbelagt. Orglet er tegnet af arkitekt Povl Brøgger, og fabrikeret af orgelbygger Gunnar Fabricius Rusted, Fredensborg.

Døbefonten

Døbefonten er af romansk type, hvor den oprindelige fod mangler. Fonten er suppleret med et sølvfad med en ydre diameter på 73 cm, svarende til døbefondens og fadet 47cm. Langs kanten er der denne tekst:

I Faderens og Sønnens og Hellig Aandens Navn.

Grundet dåbsfadets størrelse har der supplerende været brugt et mindre ottekantet af blyholdigt metal med messingbund som grundet blyindholdet ikke længere benyttes. Messingbunden har indgraveret billeder: En kirke og et borgtårn. En mand med et anker. Et skib med sejl, i baggrunden en sol, der stråler ned på havet. Måske en havfrue. Langs kanten indskriften:

I haabet farer Jeg Miig til gavn, Indtil Jeg Naar den ynskelige Havn.

Dåbskanden af messing er af nyere type uden indskrift. En seddel i bunden fortæller, at den er restaureret af Gjør-Gørtleren.

Døbefonten med dåbskanden. Niels Clemmensens foto.

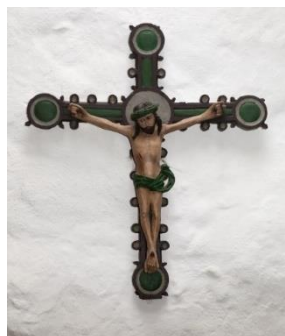
Det gamle dåbsfad, eget foto.

Monstransskab og processionskrusifiks

I korets nordvæg er der et indmuret skab med gotiske jernbeslag, over hvilket der er en fladt mod muren spirformet overdel med rige gennembrudte udskæringer, der minder om de fritstående monstranshuse. Over koret triumfbue et lille, sengotisk processionskrusifiks.

Monstransskab.
Niels Clemensen foto.

Processionskrusifiks.
Niels Clemensen foto.

Klokkerne

I tårnet hænger nu tre klokker, en fra 1585, en fra 1645 og en fra 2018.

Klokken fra 1585

Klokken står ved glamhullet mod vest og har en diameter i åbningen på 690 mm. Den er i 1585 skænket af Ejler Grubbe til Lystrup. Han skrives til Lystrup ved Fakse og var Danmarks rigens kansler. Som en del af hans løn var han tildelt det lukrative embede som provst i Viborg og havde dermed 1566-1585 indtægterne af provstiets 28 gårde i Nørholm. Det var et ben, og han har sikkert aldrig været i Nørholm, men lod gårdene her administrere af administrationen i Viborg Kapitel og birkefogeden i Nørholm Birk, som han selv kunne udnævne, ligesom han havde kaldsretten til præsteembedet. Selv om han nok aldrig kom til Nørholm, havde han dog så meget til overs for kirken, at han skænkede klokken. Den har sikkert afløst en ældre klokke.

Klokken er støbt kort før Ejler Grubbe døde. Klokkestøberen var Rasmus Lauridsen i Aalborg, som kendes fra klokker støbt i perioden 1546 til 1585 til kirkerne i Østerbølle, Vesløs, Nørholm, Trans, Lodbjerg, Hemmet og Bur. Han var søn af Laurids Nielsen klokkestøber, som 1526 boede i Klokkestøbergade i Aalborg, hvor Rasmus Lauridsen også selv boede. Rasmus Lauridsen kendes fra flere sager på Aalborg byting.¹

Klokken har et tekstbånd foroven og forneden.

Øverste bånd:

M D L X X X V ◇ H CL K ◇ sorqitE mortui venite ◇ ad iudisiium.

I nutidigt sprog: 1585. H CL K. Stå op, du døde, kom til dom.

H CL K er formodentlig en latinsk standardtekst. CL skrevet på denne måde betyder i nogle sammenhænge centerlinje eller midtpunkt. H kunne stå for Homini og K for Kristus, Menneskets centrum er Kristus. Teksten "sorqite mortui venite ad iudisiium" findes mærkværdigvis også på en klokke, som 1646 blev støbt til Nibe Kirke af Jørgen Hansen, som 1645 støbte den store ældre klokke til Nørholm, nævnt nedenfor.²

¹ J. Jeppesen Jensen, Klokkestøbergades og klokkestøberiets historie, Fra Himmerland og Kjær herred, 1987.

² For hjælp med tydning af den latinske indskrift på klokken samt opklaring af hvem, der har støbt klokken fra 1645, takker jeg Søren Skovfo, fhv. tandlæge i Nibe, som sammen med Kurt Nielsen har skrevet herom i Nibe Kirke, Dens bygning, udsmykning og mennesker.

Nederste bånd:

18 DESEMBER ♦ LOG WELBORDIG MAND ELLER GROBE TELL
LYSTRVP ♦ DANMARCK RIGENS KASELLER STØBE DEN KLOC.

I nutidigt sprog:

18. december lod velbyrdige mand Ejler Grubbe til Lystrup, Danmarks
rigens kansler støbe denne klokke.

Mod øst på klokken ses klokkestøberen Rasmus Lauridsens mærke, R L
adskilt af et kors og herunder et kryds. Mod vest er der også et mærke, som
må tolkes som NMWM, hvor det midterste M og W er sammenslyngede.
Det betyder sikkert Niels Mogensen Wingaard. Se Kirkegården.

Den lille ældre klokke, eget foto 17. januar 2021. Eget foto.

Rasmus Lauridsens bomærke.

**Niels Mogensen Wingaards
bomærke.**

Klokken fra 1645

Den er opstillet ved glamhullet mod nord og har en diameter i åbningen på 880 mm. Den er skænket af Niels Mogensen Krag til Trudsholm og hans hustru Jytte Styggesdatter Høeg i taknemmelighed for freden mellem Danmark og Sverige i 1645. Niels Krag skrives til Trudsholm i Kastbjerg Sogn, Gjerlev Herred, Randers amt, ca. 12 kilometer nordøst for Randers. Han var først kancellisekretær, havde div. embeder og var 1613-40 landsdommer i Jylland og lensmand paa Sankt Hans Kloster i Viborg. Han var også provst i Viborg og dermed i Nørholm Provsti 1622-1650. Hans og hustruens våbenskjolde ses på lydhimlen over prædikestolen. Som Ejler Grubbe har han sikkert aldrig været i Nørholm, provstiet var kun et ben.

Den store gamle klokke. Eget foto.

Indskrift i fire bånd rundt om toppen af klokken:

TIL TACKNEMLIGHEDS NIELS KRAG TIL TRVDSHOLM FRV IVTTE HOG
GIORDE FRED MELM :TEGN MOD GVDS & SOM ANNO 1645 DEN 7 AVG
NØRHOLM KIRCKE DANMARCK OC SVERIGE ER DENNE KLOCKE GIFVET
TIL
M HIS GRATIAS AGO DEOO VI ME AS PRECES NON REPVDIAVIT
AARHVS.

Teksten skal læses i sekvenser springende fra linje til linje. I nutidig tekst i en lidt usikker oversættelse:

NIELS KRAG TIL TRUDSHOLM OG FRU JYTTE HØEG. TIL
TAKNEMMELIGHEDS TEGN MOD GUD SOM ANNO 1645 DEN 7. AUGUST
GJORDE FRED MELLEM DANMARK OG SVERIGE ER DENNE KLOCKE
GIVET TIL NØRHOLMS KIRKE. MESTER JØRGEN HAN SEN. TAK GUD AT
JEG IKKE BLEV SKABT TIL AARHUS.

På den østlige side ses Niels Mogensen Krag's våbenskjold med tre krager og ved side heraf Jytte Høegs. På hendes går skrålinjen dog modsat af hvad der ses våbenskjoldet jf. afsnittet om provster, nemlig fra øverste højre hjørne ned mod nederste venstre hjørne. Klokkestøberens mærke er ikke fundet.

Klokken er støbt af Jørgen Hansen Klokkestøber. Han blev født i Horsens og fik borgerskab i Aarhus 1626, hvor han ernærede sig som grydestøber. Han købte 1638 hus i Vestergade i Aarhus nær Vor Frue Kirke. På et tidspunkt begyndte Jørgen Hansen at rejse rundt som klokkestøber. Han arbejdede en tid med den berømte franske klokkestøber, Francois Voillard, med hvem han støbte flere klokker. Han slog sig ned i Slagelse, men hans videre livsforløb er ikke kendt. Jørgen Hansens klokker er meget smukke og velstøbte, oftest med fyldige indskrifter og støbersignatur, enten med hans fulde navn og hjemby eller i det mindste M.I.H.S., Mester Iørgen Hans Søn. Hans latinske indskrifter er omhyggeligt gengivet, og deres anbringelse blev klart udnyttet dekorativt. Et særegent bogstav et omvendt N er næsten konsekvent anvendt. Han var en flittig og dygtig håndværker. Der kendes ca. 36 klokker fra hans hånd, heraf er 22 bevaret til i dag. I 1645 kom Jørgen Hansen Klokkestøber til Nørholm, hvor han af dommer og provst i Viborg, Niels Krag til Trudsholm, og hustru Jytte Høg havde fået til opgave at støbe en klokke til kirken. Klokken blev meget vellykket og er en af Jørgen Hansens mest interessante. I 1646 støbte Jørgen Hansen en klokke til Nibe Kirke.¹

¹ Søren Skovfo og Kurt Nielsen, Nibe Kirke, dens bygning, udsmykning og mennesker.

Klokken fra 2018

Den 18. marts 2018 fik Nørholm Kirke en ny klokke, da klokken fra 1645 var revnet. Den vejer 480 kilo, er med automatisk ringning og har kostet 600.000 kroner, bekostet af menighedsrådet. Inskription:

STØBT TIL NØRHOLM KIRKE ÅR 2018 AF OLSEN NAUEN I NORGE
KUN DEN DER HAR GODS MED FRA FORTIDEN
HAR OGSÅ FRAGT MED IND I FREMTIDEN
SKÆNKET AF NØRHOLM MENIGHEDSRÅD 2018

Den nye klokke, eget foto.

Sejerværket

I kirketårnet står et sejerværk, som har stået på Restrup, og slog timeslag på den store klokke. Værket omtales 7. september 1569, da Restrup blev delt mellem arvingerne.¹ I 1665 skulle Restrup igen deles mellem arvingerne. I den del af bygningen, som tilfaldt Ide Hansdatter Lindenov, gift med rentemester Steen Beck til Gl. Vrå, var der et seks loft højt tårn med sejerværk og klokker. Bygningerne var meget forfaldne, og i det Restrup, som vi kender i dag og blev bygget i 1723, var der ingen steder så højt til loftet, at værket kunne bruges. Man mener, hun har givet værket til Nørholm Kirke. Det skulle trækkes op to gange daglig med håndsving. Det virkede på den måde, at to store sten - hængt i et tov - ved egen vægt blev trukket til bund fra en stor højde i løbet af 12 timer - samtidig med at det drev urværket. Ved en bispevisitats omtales det i Nørholm Kirke i 1724. Værket blev flyttet af smed Duhn fra Sønderholm. Det var i brug til 1973, da det blev afløst af et mekanisk værk.

Sejerværket, eget foto 17. august 2021.

¹ Færch, Diplomatarium Hornumense, 2. udg. s. 419.

Gravsten i kirkegulvet

Nedenfor kordøren ligger en gravsten over Urban Andersen Gjedsmand, født o. 1629, død 10. januar 1688 i Nørholm, og hans to hustruer, Maren Jensdatter Klitgaard, født 1610, død 21. februar 1679, enke efter Søren Bertelsen Kjærulf, død 21. februar 1659, og Anna Poulsdatter Niemann, død 20. september 1680 i Nørholm (gift 1. september 1679 i Nørholm). Den er af rød granit og er udformet efter modellen for de adelige gravsten med et billede for de fire apostle i hjørnerne, Mathæus til venstre og Marcus til højre. Nederste til venstre Lucas og Johannes til højre.

Urban Andersen Gjedsmand og hustruers gravsten. Niels Clemmensen foto.

Inskription lyder i nutidigt sprog:

For dyd og hjertelag
til Guds ære og minde
vi pryde her din grav
af barn og ægtequinde
Her hviler de 3de ud i herren hensovende
den agtbare og folkekære mand
Urban Andersen Giedtsman, ridefoget
til Restrup, som boede og døde Klitgaard
1688 d. 10. januar udi hans alder 59 år
med sine 2de hustruer nemlig erlig
og gudfrøgtig (me moira) Maren Jensdatter
som døde udi Klitgaard 21 feb. 1679 ved sin
alder 69 år, som så velboren og gudelsket
de (me moria) Anne Povlsdatter som og døde
sammested 20 Sept 1680 i sin alder 22 år
Gud give dennem med alle fromme christne
en glædelig og ærefuld opstandelse
på dommens dag

I gulvet i koret ligger en sort ligsten, hvor kun læses årstallet 1702 samt et bomærke. Man må formode, at det er en betydningsfuld person, død 1702, som det ikke er lykkedes at identificere. Kirkebogen 1701-1729 synes ikke at have nogen person, der kan passe.

1702 *

Vest for stenen over Urban Andersen Gjedsmand ligger en sten over Dilman Munchert og hans forældre Andreas Munchert, født o. 1664 i Aalborg, død december 1709 sst., og Gertrud Pedersdatter Clementin, født 1677 i Aalborg, begravet 20. december 1717, Aalborg Budolfi.¹

Dilman Munchert var født 1696 i Aalborg Budolfi² og døde 28. januar 1725 i Klitgård. I Nørholm kirkebog, døde, står der ”Dilman Munk af Aalborg, 29 år minus 6 måneder, var karl i Klitgård”. Stenen og teksten ”Velfornemmen” viser, at han ikke var almindelig tjenestekarl. Han døde hos forpagteren, kaptajn Palæmon Sørensen Laurbjerg på Klitgård, bror til præsten i Sønderholm. Gravstenen er også udformet efter modellen for de adelige gravsten. med evangelistsymbolerne, Lucas-oksen, Johannes-ørnen, Mathæus-englen og Marcus-løven. Mellem de to øverste Kristus på korset.

¹ Geni.com.

² Kirkebogen, opslag 68.

Dilman Muncherts gravsten. Niels Clemmensens foto.

På stenen står der meget utydeligt, da den er meget slidt:

HER HVILER
HØGAGTBARE OG
VELFORNEMME
DELMAN MUNCHERT
FØD UDI AALBORG 1697
OG
MERE
SR. ANDREAS MUNCHERT
RENOMEREDE NEGOTIANT
UDI AALBORG
MODEREN MAD.
GERTRUD PEDERSDATTER
DØD
I KLITGAARD

Forneden på stenen ses en endnu utydeligere og ulæselig indskrift mellem de to evangelistsymboler.

Kirkebøsse alterkalk, disk

I koret står en udhulet egestamme - det er Nørholm Kirkes fattigbøsse eller fattigblok, der er af ældre dato. Den minder i sin udformning en del om kirkebøssen fra 1644 i Nibe Kirke.

Kirkebøssen, Niels Clemmensens foto.

Alterkalk, disk m.v.

Alterkalk og disk er fra 1576. Begge dele er sikkert som den lille klokke i tårnet skænket af Ejler Grubbe til Lystrup, som var provst i Viborg fra 1566 til sin død 1585. Kalken er ca. 19 cm høj, og foden har en diameter på ca. 12 cm.

Alterkalken, eget foto.

På foden af kalken står:

Flig 1: DENNE KALCK

Flig 2: GØRT 1576

Flig 3: KALCK TIL

Flig 4: NØRHOLMES

Flig 5: KIRCKE I DE-

Flig 6: -NE AR BLEF

På bagsiden af foden står w 33 lod. Det er vægten.

Inskription:
DISK TIL NØRHOLMS KIRKE 1576.

Disk og oblatboks, eget foto.

De to malmstager på alterbordet er fra begyndelsen af 1600-tallet. Messehagel med broderet krucifiks fra 1700-tallet, der ligesom i Vrejlev og Sønderholm hænger i et glasskab i rummet under tårnet. På messehagelens bagside er korset med Kristus udført med guldtrækkerarbejde, antagelig skænket til kirken i 1783 af Iver Rosenkranz-Levetzau til Restrup. Den blev brugt indtil 1988 og da afløst af en anden, designet og håndvævet af Hanne Vedel, Spindegården, Aabenraa.

På sydvæggen i skibet hænger et lille sengotisk processions-krucifiks.

Over kirkegangen hænger et kirkeskib, ophængt i 1827. Det er en brig ved navn "Juliane", ca. 52 cm lang. Den er bygget af en deltidsfisker i Klitgård, men han har nok som de fleste limfjordsfiskere aftjent sin værnepligt ved søværnet, så han har haft tid og lejlighed til at studere skibets detaljer.

Lysekroner, på den ene inskriptionen: Lærer i Klitgård skole 1857-1890, Christen Pedersen Bach og Johanne Marie Jensen. På den anden står: Christen Holm Frederiksen 1933.

Kirkeskib. Niels Clemmensen foto.

Kirkegården

På kirkegården ligger en sten 110x180x10 cm over Niels Mogensen, hans kone og børn. Den lå tidligere i kirken, hvor hans epitafium også hang. Stenen blev i 1905 undersøgt af ingeniør Wilhelm Marstrand, som tydede inskriptionen, der nu er næsten ulæselig. Det ser ud som om, at stenen er lavet ved konens død i 1602. Ved mandens død efter 1602 er årstallet ikke kommet på i den tomme linje. Hvor der kun står Nielsdatter, er barnet død ved fødsel.

Gravstenens tekst:

Herunder denne stien
Hviler erlige Mand Niels
Mogensen til Nørholm og
Bleegraf som hensof den
(dato og årstal mangler)
Med sin kiere hustru Anne
Jensdater som hensof den
11 september Anno 1602
Og deris kiere børn
Kierstine Nielsdater Anne
Nielsdater Nielsdater
Mogens Nielsen, Jørgen
Nielsen Nielsdater
Gud gife dem På dommens
Dag en glædelig Opstandelse.

Teksten ”erlige mand” viser, at han ikke var præst, idet der så skulle være brugt herretitlen og have stået ”Her Niels Mogensen”. Han er sikkert den Niels Mogensen, der 1575 var fuldmægtig for provsten i Nørholm, Ejler Grubbe.¹ På klokken fra 1585 står initialerne NMWM, hvor M og W er sammenslyngede. Det betyder sikkert Niels Mogensen Wingaard. Var han præst, burde der have stået HNMWM, dvs. Her Niels Mogensen Wingaard Mogensen. Der har været et epitafium over Niels Mogensen i kirken.² Dette samt gravstenen med den adelig udformning og kirkeklokken viser, at Niels Mogensen var en meget velhavende bonde.

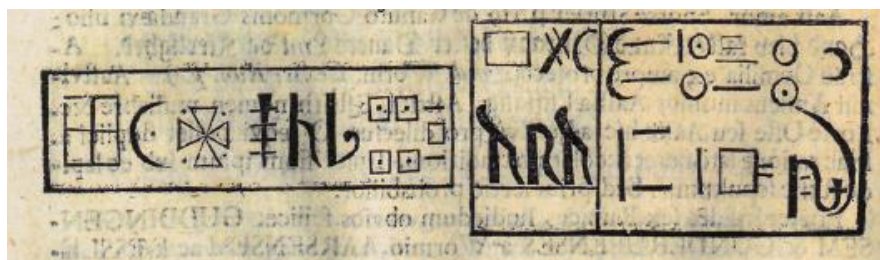
Niels Mogensen skrives til både Jetsmark og Nørholm. Blegraf lå øst for kirken i Jetsmark. Mogens Thomsen Wingaard i Aalborg købte efter 1662 Kåsgård ved Jetsmark.³ Præsten Mogens Thomsen Wingaard i Nørholms søn Mogens Mogensen Wingaard boede en tid efter sin afsættelse 1684 på Kåsgård i Jetsmark Sogn. Se under præster. En anden søn af præsten, Thomas Mogensen Wingaard, født 1619 i Nørholm, død 1691 i Saltum Sogn, var degn i Saltum 1663-1690.

I Viborg Kapitels jordebog fra 1625 optræder en Niels Mogensen, som kan være den samme, som ham der nævnes 1585 på kirkeklokken og 1602 på gravstenen, men kan ikke være identisk med ham, der nævnes 1664.

I matriklen 1664 optræder nemlig en Niels Mogensen som fæster under Viborg Kapitel. Han vides at være Niels Mogensen Wingaard, søn af præsten Mogens Thomsen Wingaard i Nørholm. Han kan være identisk med ham, der nævnes i jordebogen 1625. Wingaard-navnet synes at have en stor tilknytning til Jetsmark Sogn. Måske er det herfra, at slægten stammer.

Forsvundne sten på kirkegården

Da Erich Pontoppidan i 1769 skrev sin Den Danske Atlas, noterede han at der fandtes to sten ved Nørholm Kirke med besynderlige indskrifter og henviste til sin Marmore Danica selectiora, bind 2, hvor de er afbildet.

¹ Færch, Diplomatarium Hornumense, 2. udg., s. 456.

² Pontoppidan, Danske Atlas, bind 5, s. 54.

³ Klitgaard, Hvetbo Herred, s. 355.

Præster

Nr. 1. Peder Nielsen 15.. –

Peder Nielsen var præst i Nørholm i begyndelsen af 1500-tallet. ¹

Nr. 2. Jens Stinger, ca. 1552-ca. 1561

Jens Stinger, død 1574. Nævnes 8. juni 1552 i en anordning om kirkegårde, kirkeværger og kirkeregnskaber i Viborg stift. ² En slægtning, måske en søn, Bertel Stinger, var 18. marts 1562 kongens salter ved sildefiskeriet i Nibe. ³

Nr. 3. Hr. Peder, 1561

Hr. Peder nævnes som præst i Nørholm 31. august 1561 i en sag mellem på den ene side provsten i Viborg Kapitel, Antonius Bryske, og Michel Skriver i Viborg og på den anden side borger Anders Hansen i Viborg ang. Nørholm by og kirke. I sagen stævnedes Anders Hansen for 1 daler til en hovedklædning til Hr. Peders hustru. ⁴

Nr. 4. Christen Lauridsen Libbert, 1568, 1584

Født i Viborg, søn af Laurids Libbert, der i 1545 var borger i Viborg. ⁵ Han nævnes 1568 blandt herredets præster. ⁶ Nævnes 5. august 1580 ifm. kongens forbud mod bogen Opus Concordia. Han gav 4. marts 1584 fuldmagt til provsten og to af herredets præster til at møde på Viborg Landsting til hyldningen af prins Christian (4.) 15. juni 1584. ⁷

Christen Lauridsen Libberts segl. Egen tegning.

Nr. 5. Peder Sørensen, -1614

Død i Nørholm 1614, ⁸ var 5. september 1604 gift med Anna Knudsdatter, datter af Knud Pallesen, 1577 præst på Gjør. ⁹ Wiberg nævner Hr. Peder i Nørholm 1619, og henviser til biskop Hans Vandals indberetning om sognepræster i stiftet. Dette må bero på en fejl. ¹⁰

¹ Wiberg.net.dk.

² Rørdam, Danmarks Kirkelove bind 3, s. 554.

³ Færch, Diplomatarium Hornumense, 2. udg. s. 389.

⁴ Rigens forfølgningsbog 1559-63, f. 362.

⁵ Wiberg.net.dk.

⁶ Heise, Præsterne i Viborg Stift 1568, Kirkehistoriske Samlinger 3,5, s. 512.

⁷ Færch, Diplomatarium Hornumense 2. udg., s. 491.

⁸ Wiberg.net.dk.

⁹ Klitgaard, Vendsysselske Præstefamilier, s. 92.

¹⁰ Rørdam, Viborg-Bispen Dr. Hans Vandal Levned. Indberetning om sognepræster i stiftet. Kirkehistoriske Samlinger 3,5, s. 106.

Nr. 6. Mogens Thomsen Wingaard 1614 - 1636

Født o. 1588 i Nibe, død 1636 i Nørholm, skifte 4. maj, søn af Thomas Wingaard, gift 1. gang o. 1614 med Anne Pedersdatter Kuri, død 1628, gift 2. gang 20. oktober 1628 med Anne Kjeldsdatter, født o. 1598, død 2. maj 1672 i Nørholm, hun gift 2. gang med efterfølgeren. ¹ Immatriculeret 27. juli 1611, præst i Nørholm 1614.

Børn med Anne Pedersdatter Kuri:

1. Anders Mogensen Wingaard, nævnes 1653, ² død før 1663 uden livsarvinger.
2. Anne Mogensdatter Wingaard, født o. 1624 i Nørholm, død 20. marts 1658 på Helgenæs, gift 1. gang med Mads Jacobsen, han skrives 1650 i Haverslev, sikkert Aars Herred, nævnes som degn i Tulstrup i Skåne, ³ gift 2. gang 12. april 1657 i Nørholm Kirke, (også indført i Helgenæs), med provst Jens Nielsen Lyngbye, født 1616 i Lyngby, død 1680 på Helgenæs, søn af præst Niels Sørensen Nykirke og 1. hustru Else Nielsdatter Ørsted. ⁴
3. Peder Mogensen Kuri, født o. 1620 i Nørholm, præst i Svenstrup-Ellidshøj.
4. Thomas Mogensen Wingaard, født 1619, død 1691 i Sønder Saltum, gift med Margrethe Andersdatter, født o. 1631, død 1710 i Saltum. Student fra Aalborg, degn i Saltum. 3 sønner, Mogens, født 1664 i Fårup, Saltum Sogn, Anders født 1670 i Saltum, Peder, født 1674 i Saltum.

Børn med Anne Kjeldsdatter:

5. Bodil Mogensdatter Wingaard, født o. 1630, død efter 1672 i Lere, gift med Christen Jensen i Lere i Svenstrup Sogn.
6. Maren Mogensdatter Wingaard, født o. 1630, død før 17. juli 1680 i Nibe, gift med Laurids i Kerteminde.
7. Kjeld Mogensen Nørholm, født o. 1630, præst i Ude- og Oppe-Sundby, levede 1685 i Nibe. ⁵
8. Niels Mogensen Wingaard, født o. 1630, død 3. maj 1666 i Nørholm, gift 30. september 1660 i Nørholm med Kirsten Jørgensdatter, født o. 1620 i Glerup, Vesterbølle Sogn, død 6. maj 1685 i Nørholm, datter af Jørgen Vognsen og Maren Pedersdatter Byrialsen. Hun var enke efter birkefoged Niels Poulsen Kras. Klitgaard skriver med henvisning til Danske Atlas, at der har været et epitafium over ham i kirken, men det er næppe sandt, hans unge alder taget i betragtning. Langt snarere er det Niels Mogensen, som nævnes under kirkegården. ⁶
9. Karen Mogensdatter Wingaard, født o. 1630, død før 1693 sikkert i Skibsted, gift 1. gang 23. juli 1654 i Nørholm med Laurids Pedersen Kuri, født o. 1600, død 19. september 1661 i Nibe, begravet i Nibe, gift 2. gang o. 1662 med Knud Jacobsen Sommer, rådmand i Aalborg, født i Ribe, søn af sognepræst Jacob Isaksen Sommer og Elsebeth Poulsdatter Roed. gift 3. gang 1682 med

¹ Nibe tingbog 1638 fol 30 og 38 b, jf. Klitgaard, Personalhistorisk Tidsskrift. 1920, s. 217.

² Nibe tingbog 1653-07-30, 081b.

³ Nibe tingbog 1650-05-11, 072a.

⁴ Wiberg.net.dk.

⁵ A. Sundbo, Frederikssunds og Købstaden Slingerups Hist. II. 1937, 146f.

⁶ Klitgaard, Personalhistorisk Tidsskrift. 1920, s. 220.

sognepræst Peder Johansen Kall i Skibsted, født o. 1645 i Mariager, død januar 1714 i Skibsted, søn af borgmester Johan Kall og Margrethe Bay.

10. Sidsel Mogensdatter Wingaard, født o. 1630, død i Nibe 1692, gift 9. november 1656 i Nørholm med Christen Jensen Brun, død 17. august 1677 i Nibe.
11. Mogens Mogensen Wingaard, født o. 6. december 1636 i Nørholm, begravet 25. september 1711 i pesten i København.¹ Student fra Aalborg Skole 1660, 1663 konrektor her, 1667 magister, 1668 rektor for Aalborg Skole. 29. august 1684 fradømt embedet for forsømmelse, opsætsighed og forgribelse mod biskop Bornemann. Han underviste en tid i skolen i Nørholm.² Efter afsættelsen boede han en tid på Kåsgård i Jetsmark. Det er bemærkelsesværdigt, at Niels Mogensen, der nævnes under kirkegården også har relation til Jetsmark.

Nr. 7. Jens Jensen Sjørsløv, 1636 -1677

Født 1610, død 14. marts 1677 i Nørholm, søn af Jens Pedersen, død 25. december 1662, 99 år gammel, og Maren Knudsdatter, død 21. februar 1660, begge døde i Nørholm.³ Jens Jensen Sjørsløv giftede sig sidst i 1637 eller før 16. juni 1638 med enken efter forgængeren Anna Kjeldsdatter, død 1672. Forgængeren Mogens Wingaard var første gang var gift med Anne Pedersdatter Kuri. Hendes søster Inger Pedersdatter Kuri var gift med Niels Hollerup Christensen i Nibe. Ham stævnede hr. Jens 9. juni 1638 for 4 sld. iht. skifte efter Hr. Mogens Thomsen, som dennes hustru var arvingerne skyldig.⁴

Han var formodentlig student fra Viborg. 18. november 1660 medunderskrev han suverænitetssakten. Hans segl viser bogstaverne I I S sammenskrevet i skjold, hjelm med tre fjer, flankeret af I I.⁵ Hans broder Hans Jensen Sjørsløv nævnes ofte i Nørholm kirkebog 1650-1700, død 1. april 1684.

Børn:

1. Peter Jensen Nørholm, født 1638, efterfulgte faderen.
2. Dorte Jensdatter. Hun var 15. februar 1678 gift med Niels Eskesen i Gedsted. Dette fremgår af Nørholm tingbog. Jens Sørensen Buus mødte da for hr. Peder Jensen, præst i Nørholm, og fik arveafkald fra Niels Eskesen i Gedsted på vegne af dennes hustru Dorthe Jensdatter for arv efter Peder Jensen og Dorthe Jensdatters salige forældre, forrige præst i Nørholm Jens Jensen og hustru Anna Kjeldsdatter.
3. Daniel Jensen. Student fra Aalborg og underviste herefter i skolen i Nørholm men blev drikfældig og blev afskediget. Han skulle være død i Nørholm, men er ikke fundet i kirkebøgerne 1650-1700 og 1701-1729.⁶

¹ Hundrup, Lærerstanden ved Aalborg Katedralskole, s. 13.

² Bjergposten 1995.

³ Nørholm kirkebog 1650-1701.

⁴ Nibe tingbog 9. juni og 28. juli 1638.

⁵ Færch, Himmerlands bomærker, s. 132.

⁶ Bjergposten 1995.

Jens Jensen Sjørslevs segl. Egen tegning.

Nr. 8. Peder Jensen Nørholm, 1677-1698

Født 1638 i Nørholm præstegård, død 4. marts 1698 i Nørholm, søn af formanden, gift 14. søndag efter Trinitatis 1671 i Viborg Sortebrødre Kirke med Karen Jensdatter, død 1748, datter af rådmand Jens Ibsen og Margrethe Pedersdatter Ostenfeldt. Hun gift 2. gang med præsten Peder Pedersen Jessen i Kongens Tisted, Gislum Herred. Jens Ibsen var bror til Eske Ibsen i Gedsted, far til præsten Niels Eskesen i Sønderholm.

Student fra Aalborg Latinskole 1661 og kandidat 1663, fra 12. januar 1670 faderens kapellan. I Matrikelekstrakt 1680 ses hans segl og underskrift. I folke- og kvægskatten 1. februar 1687 nævnes han i præstegården med hustru, tre børn, 3 karle og en pige. Han ejede en gård i Nyrup, Gislum Herred.¹

Børn: 3 sønner og 4 døtre, hvoraf kendes:

1. Anna Wingaard Pedersdatter Nørholm, født i Nørholm, gift med Niels Lauridsen Ursin, se efterfølgeren. Blev mærkværdigvis kaldt Wingaard.
2. Johannes Pedersen Nørholm, præst i Østbirk-Yding 6. juli 1703.
3. Margrethe Pedersdatter Ostenfeld af Nørholm, død 1. januar 1779, gift med Jens Hannibal Pedersen Jessen, præst i Vadum.
4. Karen Pedersdatter, født 1683, begravet i Nim 15. maj 1747, gift ca. 1709 med Foch Jacobsen Ørsted, præst i Sønder Vissing.
5. Jens Pedersen Nørholm, præst i Gjødvad-Balle, født ca. 1673, død 1. marts 1698.
6. Sofie Pedersdatter, født o. 1680, død 23. juli 1706 i Viborg, 26 år gammel, gift 5. december 1703 i præstens hus i Nørholm med Hans Knudsen Rafn, borgmester i Viborg, født o. 1670, død 13. september 1735 i Viborg Gråbrødre Sogn, 65 år gammel. Han gift anden gang med Cathrine Margrethe Ursin, * o. 1679, død 12. maj 1749 i Viborg 70 år gammel, datter af Laurids Jensen Ursin, sognepræst i Jerslev og Anna Pedersdatter Hemmet. Hun var søster til den næste præst Niels Lauridsen Ursin.²

Nr. 9. Niels Lauridsen Ursin (Bjørn), 1698-1746.³

Født 1669 i Jerslev, død 1746 i Nørholm, søn af præsten Laurids Jensen Bjørn,⁴ født o. 1607, død 1684 og Anne Pedersdatter, sognepræst i Jerslev-Brønderslev 1639-, gift med formandens datter, Anna Wingaard Pedersdatter (Som kaldtes Wingaard, men ikke var af slægten). Hans børn latiniserede navnet Bjørn til Ursin.

¹ Gjedsted, Aalborghus amt, Ekstraskat, film 19.491.

² Aakjær, Viborg Købstads Historie, s. 804.

³ S. Nygård. Biskop Søren Lintrup's Visitatsbog. Jyske Samlinger 3,2, s. 153.

⁴ Klitgaard, Vendsysselske Præstefamilier, s. 181.

Student fra Aalborg Latinskole 1689, præsteeksamen 20. maj 1691. Han var velhavende. I mandtal kopskat, Aalborg amt 1744 angav Ursin sin formue til 3.000 rdl. Hans indtægt for 1743, når kapellanen, sønnen Theodosius Ursin, havde fået sin løn, var i alt 160 rdl. sølv. Han måtte heraf betale 35 rdl. 20 sk.

Børn: 7 sønner (heraf 5 præster), 4 døtre.

1. Anna Ursin, født 1. juni 1700 i Nørholm, død 7. november 1772, gift 1. gang 2. august 1732 i Nørholm med Niels Christensen Holst, født 6. juli 1701 i Lovns, da sognepræst til Fur menighed. gift 2. gang 1. december 1747 i Nørholm præstegård med enkemand Enevold Iversen Wagaard, født 1699, død 1773. 1727 sognepræst i Skelund-Visborg.
2. Karen Ursin, født 22. april 1702 i Nørholm, død 22. februar 1769, gift 24. maj 1737 med Hans Jørgen Ludvigsen Milling, født 1711 i Mariager, død 24. oktober 1774. Søn af toldinspektør Ludvig Christian Milling og Charlotte Vilhelmine Grebe. H. J. Milling var student fra Mariager, kandidat 1732, magister i København 1735, 7. november 1735 rektor i Hobro Skole, præst i Øster Hornum 1736-69. Deres søn Niels Ursin Milling var degn i Nørholm.
3. Laurids Ursin, født 21. september 1704, begravet 28. november 1704.
4. Laurids Ursin, født 8. september 1706 i Nørholm, død 1788, gift 22. juni 1747 i Bryrup Sogn, Tyrsting Herred med Mette Seidelin Møller, født 19. august 1723 i Bryrup Sogn, begravet 5. januar 1774 i Vor Frue Sogn, København. Datter af Palle Lasson, kaldet Møller og Ide Seidelin. Han blev 1742 interessent i Møllerdals Værker i Bryrup Sogn, som hans svigerfar ejede og 1761 kgl. bogholderfuldmægtig.
5. Peder Ursin, kommissionær, født 1. april 1708 i Nørholm, død 8. maj 1785 i København.
6. Theodosius Ursin, født 1. januar 1710 i Nørholm, død 22. marts 1782 i Glenstrup, gift 29. oktober 1754 med Mette Margrethe Iversdatter Wagaard, født 1722 i Strandby, død 25. november 1779 i Glenstrup. Ursin blev cand.theol. 1736, personel kapellan i Nørholm 9. januar 1739, 1739-46 kapellan hos sin far, derefter hjælpepræst på Sjælland, fra 9. februar 1753 til sin død præst for Glenstrup i Aarhus Stift.
7. Christian Frederik Ursin, født 18. maj 1712 i Nørholm, død 18. november 1781, gift 11. juni 1748 i Aalborg med Inger Marie Jensdatter Blicher, født 1724 i Låstrup, død 16. december 1784 i Aalborg. Ursin blev 1747 præst i Nørholm efter svogeren.
8. Christenze Ursin, født 9. december 1714, begravet 22. januar 1717 i Nørholm.
9. Jens Svane Ursin, født 19. maj 1717 i Nørholm, død 14. januar 1764 hos søsteren i Øster Hornum præstegård. Han blev student fra Viborg i 1737.
10. Christenze Ursin, født 28. august 1719 i Nørholm, død 18. december 1748 i Sønderholm. gift 2. juni 1747 i Nørholm Kirke med Jens Lauridsen Hass, født 1721 i Nørholm, død 25. august 1803, præst i Nørholm efter sin svigerfar fra 15. april 1746 til 25. august 1747 og derefter til sin død præst

for Sønderholm-Frejlev. De fik 2 sønner. J. L. Hass gift 2. gang 1750 i Aalborg med Anne Thøgersdatter.
11. Jens Ursin, født nov. 1721 i Nørholm, begravet 2. december, 16 dage gl.

Nr. 10. Jens Lauridsen Hass, 1746-1747

Født 1721, død 25. maj 1803, søn af Laurids Jensen og Maren Clausdatter Gift 2. juni 1746 i Nørholm med Christense Nielsdatter Ursin, datter af formanden, se ovenfor. Student fra Aalborg 1740, kapellan 1. august 1742. Han fik embedet 15. april 1746, men blev 25. august 1747 forflyttet til Sønderholm.

Nr. 11. Christen Fr. Ursin, 1747-1782 ¹

Christian Frederik Ursin. Gift med Inger Marie Blicher, datter af præsten Hr. Jens Ovesen Blicher, præst (residerende kapellan) i Låstrup 1719-30, gift 8. juli 1722 i Strandby Kirke med Johanne Wagaard. (Jyske Saml. 3, 2. s. 86 og 429. Hustruen nævnes i skiftet 2. november 1773 efter Madame Inger Wagaard, Hr. Jacob Schielderups afdøde hustru i Låstrup.

Nr. 12. Søren Møller, 1782-1792

Født 8. april 1742 i Vilsted Mølle ved Løgstør, død 21. juli 1824 i Ørting, Aarhus Stift. Gift 20. august 1774 i Kragerø, Norge med Maren Maria Jakobsdatter Lund, født 17. august 1754, sikkert død i Danmark, datter af præsten Jacob Lund i Kragerø. (Hun havde 2 sønner og 2 døtre)

Student fra Aalborg Skole 1759, cand. theol. 16. oktober 1765, (Wiberg siger 1768 og gør ham også til kateket i Kragerø). Var ifølge Erslew i 14 år huslærer i Norge. 28. maj 1777 residerende kapellan til Hjørring. 7. august 1782 sognepræst til Nørholm og 1783 tillige præst ved det under 10. juli 1782 oprettede Restrup Kapel, og 10. august 1792 sognepræst til Ørting og Falling i Aarhus Stift. Tog afsked 19. juli. ²

Nr. 13. Holger Andreas Christiansen Wedsted, 1792-1800

Født 1754 i Tolstrup, død 1800 i Nørholm, søn af degnen C. Wedsted og Marie Steensgaard, gift 4. juni 1788 med Margrethe Kirstine Orsleff, født 1764 i Holtug, død i København 25. april 1841, datter af Michel Jespersen Orsleff., degn i Holtug og Edel Margrethe Mariager. Student Aalborg 1771. Kapellan 16. januar 1782, kateket ved Københavns Trinitatis Kirke. 1 søn, 4 døtre.

Nr. 14. Gotfred Heineth, 1800-1807

Født 16. maj 1759 i Vestergård i Humble Sogn, død 19. september 1838, søn af forpagter Hans Ditlev Heineth og Frederikke Hansen, gift i Roskilde 30. oktober 1800 med Else Susanne Gjøe, Høje Taastrup. Student fra Roskilde Latinskole 1790, Kandidat 26. juli 1798, kaldet 6. maj 1800 til præst til Nørholm. I ægteskabet 1 søn. Han var en efter sin tid en meget ivrig landmand. Forflyttet 1807.

¹ H&K 1943-44, s. 236.

² <http://www.nose.dk/Norge/sommer.html>.

Nr. 15. Laurids Ottesen, 1808-1823

Født 27. februar 1777 i Norge, død 28. februar 1839 i Bregninge, begravet på Bregninge kirkegård, hvor der findes et gravmæle i form af et 193 cm højt og 112 cm bredt støbejernskors. Ældste søn af en dansk præst. Kappelant i Tønsberg 1804, præst i Nørholm 1808. gift 1. gang med Birgitte Røder, død 3. december 1809 uden børn, gift 2. gang med 13 marts 1810 med Anna Elisabeth Holst, død 29. marts 1817, 3 børn, gift 3. gang med Marie Tetens, død i Ølby 30. marts 1855, datter, datter af provst Gerhard Tetens i Gunderup. Da præsten gentagne gange var blevet enkemand og landbrugs-krisen satte ind besluttede han sig at søge et bedre kald. Han holdt 12. oktober 1823 afskedsprædiken til menigheden.¹ 1823 blev han kaldet til Brejning-Søby på Ærø, hvor han virkede til sin død i 1839.²

Fra 1826-1882 var embedet forenet med Sønderholm og betjentes herfra:

Laurids Sletting, død 1837.
Laurids Blicher, død 1864.
Christian Peder Sundby, afskediget 1873.
Jens Christian Carl Bertelsen, forflyttet 1881.

Embedet genoprettet 1882:

Laurids Peder Holst, 1882-1893.
Christian Pedersen Kirkegaard, 1893-1899.
Georg Vilhelm Sodemand, 1900-1902.
Søren Jensen Nielsen, 1902-1934.
Jens Pedersen, 1934-1943.
Arne Andreas Mailand, 1943-1949.
Søren Holger Samuel Prah, 1949-1953.
Max Møller, 1953-1959.
Immanuel Etzerodt, konstitueret 1959-1961.
Frede Frandsen, 1961-1974.
Ib Skotte Henriksen, 1975-2013.
Elisabeth Linde Førgaard Hildestad, 2013-2022.

¹ H&K 1980, s. 79.

² Frederiksen, s. 153.

Provster

I Viborg Domkirke var der et kapitel, som ejede et betydeligt jordegods, uafhængigt af biskoppen i Viborg. Kapitels præster forestod gudstjenesterne i Domkirken og lededes af en provst, der også forestod administrationen af kapitlets gods. Provsterne boede i starten i Viborg, men senere på deres adelsgårde og kom aldrig i Nørholm. Provstiet ofte kaldt Nørholm Provsti.

Kapitlet kunne efter statutterne selv udnævne provsterne, men i praksis havde kongen stor indflydelse. Embedet blev givet til adelsmænd i samfundets top. Det var attraktivt grundet provstiets store indtægter, og der blev ført en intens kamp om det, og det kunne afhændes, byttes eller pantsættes.

Provstietst indtægter efter kapitlets statutter fra 1440 jf. afsnittet om ejendomsforholdene. Den bedste gård i Nørholm, afgift 1 læst korn, af gårdene i øvrigt i Nørholm 2 læster korn, desuden en ålegård. Endvidere Gudsgift Mølle. Som Corpus Volstrup gård med en øde mølle og en læst salt fra Læsø. Han skulle aflønne en birkefoged i Nørholm, bøderne skulle gå til den kannik, på hvis bøndergods bonden boede. Til residens den tidligere bispegård i Viborg, liggende nær søen i Sankt Nikolai Sogn i Viborg. Provsten skulle være mund og tilsvar for Kapitlet, dvs. repræsentere Kapitlet ved retssager. Godset, som var tillagt provsten kendes fra kapitlets jordebog fra 1625.¹ Her var 28 gårde og 18 gadehuse henlagt til provsten. Nogle af provsterne kendes.²

Esbernus, 1320

29. sept. 1320 solgte abbed Boetius i Vitskøl Kloster alle klostrets ejendomme på Læsø til provst Esbernus på Viborg Kapitels vegne. 1330 nævnes en provst Simon, måske samme.

Jens Maard, 1410

3. februar 1410 skænkede Fru Maren, ridder Jens Michelsens datter, sin hovedgård Lundegård og alt sin øvrige gods på Fur til Kapitlet ved Viborg Domkirke, bevidnet af Hr. Jens Maard, provst i Viborg. Et tingsvidne fra Nørlyng Herred 3. juni 1447 oplyser, at Vorde Birketing fra gammel tid tilhørte Kapitlet og lå ved ved Vorde Kirke, indtil provst Jens (Maard) for alderdoms og mags skyld og for trængsler fra Hald flyttede det til sin stue i Mariekloster i Viborg. 14. august 1461 vidnede biskop Knud, at kannik Jens Mord havde indvundet Ravnstrup med mere gods til Viborg Kapitel og Domkirke.

Jens Madsen, 1420³

Morten Spargh, før 1429, 1442

Biskop Lage Glob udvirkede, at han blev provst. Et vidnesbyrd af 24. februar 1438 oplyser, at Hr. Morten Spargh i Lage Glob's Tid (1396-1429) blev sendt til

¹ Rigsarkivet Viborg, Viborg bisp.

² Severinsen, Viborg Domkirke og Heise, Diplomatarium Vibergense.

³ Ursin, Stiftsstaden Viborg, s. 170

Rom og udvirkede secularitatem for Viborg Kanniker, og at der derpå blev indtaget verdslige kanniker i Kapitlet, hvis kanniker var uddøde på to nær. Han nævnes endnu 1442.¹

Hans Pabe, 1445, 1457

Han var i tjeneste hos kongen, Christoffer af Bayeren, som 22. marts 1445 opfordrede Kapitlet til at give Hans Pabe gods til underhold og Kapitlets procuratorium på Læsø. Dette skete 26. april, og 12. maj blev hans forpligtelser som prokurator fastsat. 21. okt. 1447 nævnes han i en landstingsdom.² Han blev 1457 afsat og bandlyst af biskop Knud Michelsen.

Ejler Timmesen Rosenkrantz, 1458, 1460

Født 1439, død 1460 søn af Timme Nielsen Rosenkrantz til Engelsholm og Stensballegård og Karen Ejlersdatter Rønnow. Studerede 1457 i Grejfwald, 1457 kannik i Aarhus, 1458 provst i Viborg.

**Ejler Rosenkrantz's våbenskjold
Danmarks Adelsaarbog.**

**Hartvig Juels våbenskjold
Danmarks Adelsaarbog.**

Hartvig Iversen Juel, 1457, 1483

Død 17. marts 1500, begravet i Viborg Domkirke. Søn af Iver Jensen Juel til Øgelstrup og Mette Lauridsdatter Hvas af Ormstrup.

1457 vidne på Viborg Landsting, 9. december 1460 kannik i Ribe, blev ved pavelig bulle provst i Viborg skønt han havde præbende og kanonikat her. Han fik da provstiets 28 gårde i Nørholm. Præbendet kan være som kantor eller ærkedegn. Kanonikatet var et af de 12 kannikepræbender og kan have været præbende nr. 10, gården Klitgård i Nørholm Sogn eller nr. 11, Hornum præbende med gårde i Nørholm. Efter Ejler Rosenkrantz's død 1460 trådte han til igen. Han forligte 27. februar 1462 sammen med biskoppen en trætte mellem kannikkerne og Viborgs borgere, fik 14. januar 1483 pavelig tilladelse til at forene provstiet med et andet beneficium, 6. juni 1483 biskop i Ribe.³

¹ Ursin, Stiftsstaden Viborg, s. 170. Måske var nogle af de tidlige biskopper tillige provster.

² Danske domme I, s. 62.

³ finnholbek.dk.

Niels Skave, Markvard Pojske, Jens Madsen Brun, 1483-1486

Markvard Pojske til Berridsgård på Lolland, død før 1502, søn af Hans Pojske (Pøiske) og Karen Andersdatter Jernskæg. Han var klerk fra Roskilde Stift, da han 17. november 1481 fik pavens brev på to kanonikater. Han fik 31. maj 1483 ventebrev på provstiet i Viborg. 6. juni 1483 tildelte kong Hans imidlertid provstiet til sin kansler, Niels Skave, kannik i Roskilde. 4. november 1485 blev Skave biskop i Roskilde og 7. november 1485 befalede paven, at provstiet skulle overdrages til Markvard Pojske.¹ 7. november 1485 udnævnte kong Hans imidlertid sin kapellan Jens Madsen Brun, som også havde kirken i Vokslev og Nibe.² Jens Brun døde kort efter, hvorefter Hans Urne blev udnævnt. Markvard Pojske havde i mellemtiden fået provstiet i Lund og søgte om at forene det med provstiet i Viborg, men det lykkedes ikke.

Hans Urne, 1486

Han var kun provst kort tid.³

Bjørn Eriksen, 1487, 1492

Bjørn Eriksen nævnes 1487 men døde allerede 1492.⁴

Anders Mus og Gotfridus Schuffuth, 1492-1505

Kapitlet i Viborg valgte Anders Mus som provst efter Bjørn Eriksen, men paven udnævnte sin hofmand, tyskeren Gotfridus Schuffuth, der imidlertid døde i 1495. Anders Mus blev 1505 biskop i Oslo.

Ove Bille, 1505-1516

Født o. 1475, død 1555. Søn af Peder Bille til Svanholm og Anne Gyldenstjerne. Magister, sekretær i kancelliet 1499, fik 1501 kanonikatet i Roskilde, var 1505 på mødet i Kalmar, fik s.å. provstiet i Viborg, 1507 provstiet i Lund, senest s.å. også udnævnt til kong Hans' kansler, 1510 provst i Lund og i Viborg, 1514 gesandt til kejseren, s.å. rigsråd, tilbyttede sig 1516 degnedømmet i Roskilde for provstiet i Viborg, men blev august 1520 biskop i Århus, blev 1522 sendt til mødet i Reinfeld med Lübeckerne, fungerede som mægler i jydernes opstand men sluttede sig til det nye styre og var 1523 -1536 en af de ledende statsmænd sammen med Mogens Gøye. Blev fængslet ved Reformationen 1536 men løsladt 1537. Han havde flere forleninger og begunstigedes med Svanholm hovedgård. I Nationalmuseet en tegning af hans pragtfulde gravsten

Anders Glob, 1516-1520

Han var kongens sekretær i kancelliet, senere i mange år kongens rentemester. Han fik 1516 lov til at bytte embedet som dekanen i Roskilde, med provst Ove Bille i Viborg. Måske 1527, 33 og 37 var provst i Odense.

¹ Severinsen, Viborg Domkirke, s. 308.

² Færch, Vokslev Sogns Historie, s. 96.

³ Severinsen, Viborg Domkirke, s. 309.

⁴ Severinsen, Viborg Domkirke, s. 308.

Jørgen Friis, 1520

Født 1494, død 1547. Søn af Anders Friis til Haraldskær og Bodil Christendatter Steen. Han var sekretær i kancelliet, blev 1521 med dronningens hjælp biskop i Viborg og havde kun provstiet i meget kort tid.¹

Knud Gyldenstjerne, 1521-1529

Han blev provst i Viborg i 1521 og efterfulgte 1529 Jens Andersen Beldenak som biskop i Odense. Han blev i 1532 af Frederik 1. sendt til Norge for at bekæmpe Christian 2., der havde landsat tropper her for at tilbageerobre landet. Gyldenstjerne overtalte Christian 2. til under frit lejde at rejse med til København til forhandling. Kongen blev imidlertid svigagtigt fængslet og ført til Sønderborg Slot. Ved Reformationen 1536 blev Gyldenstjernen selv fængslet, men gik over til det nye styre under Christian 3. Da han blev biskop i Odense, afstod han provstiet til Christiern Pedersen. Dette har sikkert indgået i en handel mellem Gyldenstjerne og Beldenak.

Christiern Pedersen, 1529-1546

Født o. 1490, død i pinsen 1546 i Odense, søn af Peder Christiernsen og en søster til biskop Jens Andersen Beldenak, hvis navn ikke kendes. Han var først gift med Barbara af Viborg, de havde flere børn, bla. en datter gift med rådmand Christen Michelsen Mule i Odense, anden gang med Maren Michelsdatter i Odense, datter af borgmester Michel Pedersen i Odense.² Hans søster var gift med den lübske købmand Henrik Skeppinge. Christiern Pedersen havde i første omgang tilknytning til Viborg, men var ellers mest knyttet til Fyn. Han omtales i fortegnelsen over medlemmerne af Sankt Knuds Gilde i Odense og var 1528-37 forlenet med Fyns bispedømmes gård Ørbækklunde i Gudme Herred.³

28. april 1529 meddelte Frederik 1. Kapitlet at han havde udnævnt sin sekretær Christiern Pedersen til provst i "sit og Kronens" provsti i Viborg.⁴ Han efterfulgte Knud Gyldenstjerne, som blev bisp i Odense, da morbroderen biskop Jens Andersen Beldenak i Odense afgav embedet til Gyldenstjerne. Det ligner en handel. Han havde 1530 Volstrup i Rørbæk Sogn, Hindsted Herred, i forlening af Kapitlet. Dette fremgår af en kongelig befaling til en del adelsmænd og bønder om at forsamles og afgøre en trætte om Volstrups tilliggende.⁵

Ret hurtigt kom han i strid med biskop Jørgen Friis i Viborg. Denne skrev i et udateret brev, senest fra 1530, at der var opstået uvilje mellem ham og medlemmer af domkapitlet, fordi han ville gøre en ny skikkelse i kirken, og at han havde sat kantor magister Niels Friis og Hr. Severin, en af kannikerne, i band. Christiern Pedersen misbilligede dette skridt og udtalte sin frygt for, at den ny skikkelse ville komme ham og hans efterfølgere i provstiet og flere dannemænd i Kapitlet til skade og forfang. Han mindede bispen alvorlig om den

¹ Færch, Ole, Jørgen Friis, biskop i Viborg 1521-36, en rehabilitering.

² Danmarks Kirker, Odense Amt, 2. bind. 945.

³ Samlinger til Fyns Historie, IV, s. 65, henv. til Scriptores Rerum Danicarum, VII, 242.

⁴ Heise, Diplomatarium Vibergense, s. 171.

⁵ Brask, Volstrup, s. 17.

ed, han havde svoret Viborg Kirke og Kapitel, dengang han overtog bispeembedet.¹

Christiern Pedersen fik 26. april 1530 som kongens sekretær kgl. præsentation på Hårby Kirke i Fyn. 21. januar 1531 fik han kgl. livsbrev på Dreslette Kirke, som han imidlertid endnu samme år med kgl. stadfæstelse (af 2. juli) afstod til Hr. Hans Olsen. Han havde, uagtet sine forskellige kirkelige forleninger, ikke modtaget og modtog aldrig den gejstlige vielse.

23. november 1538 fik han kongebrev på det vikarie, som biskop Jens Andersen, hans morbroder, med sit købegods havde funderet i Odense. I Christian 3.s tid brugtes han jævnlig i statstjenesten. 1535 var han proviantmester i en del af Nørrejylland og oppebar mads-katten i Viborg og Vendelbo Stifter. 1539 og 1541 oppebar han på kongens vegne skatten af Fyn. I Register over adelens ”rustning 1539” ansattes han til to „geruste Heste med Glavind” af sin forlening og jordegods. 1539 lejede han af Sankt Knuds Kloster en have og jord udenfor Møgleport i Odense. Som ovenstående viser, blev han af kongen beskikket til forstander for det Almindelige Hospital i Odense. 1541 gav han på egne og hustrues vegne, med kgl. stadfæstelse, en årlig rente paa 24 mk. danske, af det af biskop Jens Andersen Beldenak stiftede vikarie, til skolemesterens og fattige peblinges ophold i Odense. Efter hans død 1545 måtte hans enke og arvinger som „ufrit folk”, ifølge Recessen, sælge hans efterladte vikariegods, som i sin tid var erhvervet ved køb fra adelige, til kansler Johan Friis, der overtog forpligtelsen til deraf at udrede de 24 mk. årligt til Odense Skole.

14. februar 1547 blev hans svigersøn Hans Mule og andre arvinger efter Jens Andersen Beldenak på rettertinget dømt at betale en gæld på 600 mk. og 19 løde mark sølv, som Beldenak havde lånt af Kippinge Kirke på Falster i 1537. Christiern Pedersen var stævnet for gælden, men havde søndag efter Quasi Modo Geniti 1545 fået en udsættelse på 6 uger og et år, fordi hans breve herpå befandt sig hos borgmester og råd i Lübeck. Han var nu død i pinsen 1546.²

Andreas von Barby, 1546-1559

Født 1508, død 1559. Uægte søn af adelsmanden Nicolaus von Barby til Loburg og Isterlin i Brandenburg, amtmand på Gommern, og Elisabeth von der Schulenburg. Studerede retsvidenskab i Wittenberg, blev kansler hos Christian 3.s svigerfader, hertug Magnus 1. af Sachsen-Lauenburg. 1541 repræsenterede han kongen ved forhandlinger med hertugerne af Pommern. 1542 blev han Wolfgang von Utenhofers efterfølger som kongens tysk kansler.

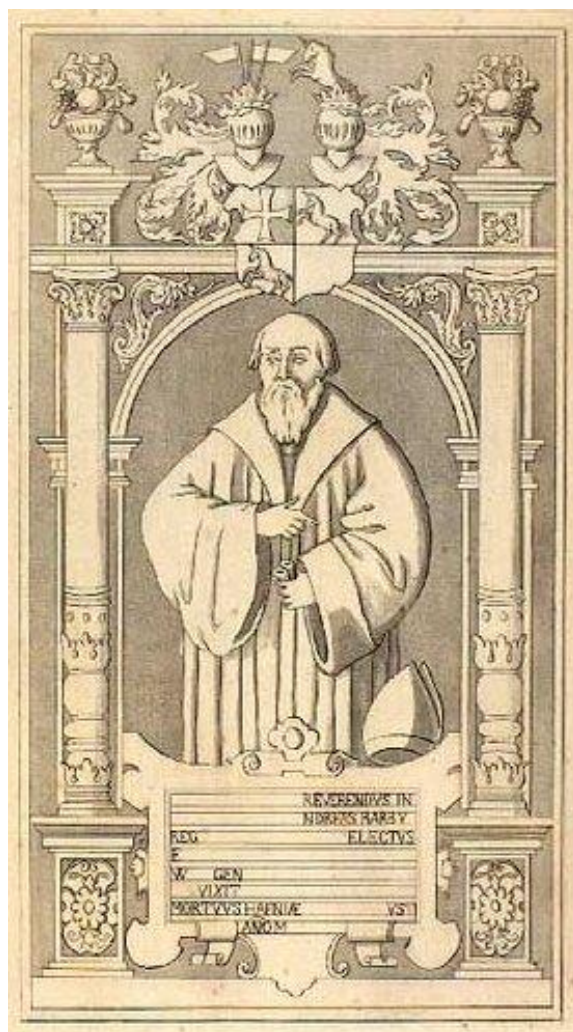
Han blev overøst med forleninger og gunstbevisninger. 1543 fik han domprovstiet i Roskilde, senere domprovstiet i Viborg og Sankt Clare Kloster i Roskilde. Kongen overdrog ham 1547-48 Favrholtm gård og gods, 1554 blev han optaget i den danske adelsstand og blev rigsråd. Ved Christian 3.s indflydelse blev han biskop i Lübeck.

¹ Samlinger til Fyns Historie, IV, s. 16, jf. Annaler for Nordisk Oldk. og Hist. 1847. s. 136.

² Kirkehistoriske Samlinger, 2. række, VI bind, s. 263.

Han skrev sig til Selsø, som han købte af Kronen i 1554. Han efterlod en betydelig formue, som tilfaldt hans uægte børn og andre slægtninge, særlig brodersønnen Hans von Barby. Han døde 3. august 1559 og ligger begravet i Roskilde Domkirke, hvor endnu hans ligsten er bevaret. Han efterlod et slet rygte: ”Han kom som en ulv, han levede som en løve, han døde som en hund”.

Fra hans tid kendes en del retssager ved Viborg Landsting, hvor han varetog Kapitlets interesser.¹ Han trættede 23. februar 1553 med Restrup i anledning af, at en mølledam var blevet opdæmmet ved Hasseris Å nord for Restrup hovedgård, til skade for provstens enge i Nørholm. 1554 havde han en trætte med Gabriel Gyldenstjerne ang. skel mellem Restrup og Nørholm by og birk.

Andres von Barbys gravsten. Tegning af Søren Abildgaard.

¹ Flere sager vedr. Nørholm nævnes i Færch, Diplomatarium Hornumense.

Antonius Bryske, 1559-1566

Født 1500 eller 1501, død 11. juli 1566 på Langesø. Ugift. Han var søn af Ejler Ivensen Bryske (død 1529). Studerede ved Københavns Universitet, hvor han tog magistergraden, senere i udlandet, i alt fald i Wittenberg. Efter sin hjemkomst blev han kannik i Viborg og kansler hos biskop Jørgen Friis. Efter Reformationen sekretær i kancelliet. Forlenedes 1538 med et kannikedømme i Roskilde. 1539 fik han desuden Vissenbjerg Birk, et len, der næsten var arveligt i Bryske-slægten. I 1544 beskikket til overberghauptmand i Norge og forlenedes med Skien Syssel og Gimsø Kloster. 1544 kaldtes han tilbage til Danmark blev rigskansler, som han var til sin død. Til embedet knyttedes 1545 provstiet i Odense. Han forlenedes 1554 med kantordømmet i Ribe og 1559 med provstiet i Viborg Kapitel. Desuden havde han et kannikedømme i Lund, som 1563 byttedes med et lignende i Aarhus, som han dog straks gav til sin allierede Gregers Kobelauch. Bryske havde flere offentlige hverv. Han ledsagede således 1548 hertug Frederik på hyldingsrejse i Norge og sendtes 1554 til forhandlinger med Sverige i Elfsborg. Han skrives til Langesø ved Morud lidt vest for Odense og er en af de få provster vi har et billede af.

I 1561 rejste han på kongens retterting i sin egenskab af provst i Viborg sammen med Michel Skriver i Viborg en sag mod borger Anders Hansen i Viborg. Michel Skriver var uden tvivl Kapitlets skriver. De krævede på Nørholm Kirkes vegne 36 daler 2 mark danske, 36 byskæpper havre 24 skæpper byg, og at Anders Hansen skulle fremlægge alle de breve, han havde på Nørholm By, Nørholm Kirke og Gudsgift Mølle (Huul Mølle i Vokslev Sogn). Ligeledes krævede de udlevering af en lovbog, som Anders Hansen lånte af Mads Nielsen i Nørholm, og en daler for et hovedklæde, som Anders Hansen skyldte Hr. Peder i Nørholms hustru. Anders Hansen havde sikkert fået godset i Nørholm i pant.

Antonius Bryske, fra wikipedia.

Ejler Grubbe til Lystrup, 1566-85

Født 28. marts 1532 på Lystrup, død 20. november 1585 i København, begravet i Kongsted, Fakse Herred, gift 1. gang med Else Stensen Bjørnsdatter til Hoffdal og Spanner, født 1543, død 1575, gift 2. gang med Kirsten Jørgensdatter Lykke, født o. 1556, død marts 1630. Hun blev gift 2. gang i 1594 med Niels Gyldenstjerne til Restrup.

Sekretær, først i kancelliet, 1554 hos prins Frederik, 1555 kannik i Ribe, 1558-59 hofjunker, 1560 kannik i Lund og i Aarhus, samme år rentemester, 1561 forlenet med Mørup i Halland, 1562 provst i Lund, 1566 i Viborg med krav om at residere ved domkirken, når han ikke længere var i kongens tjeneste, 1570 rigskansler og provst i Odense, 1571-77 lensmand på Husumgård, 1572-85 på Tryggevælde, Vordingborg og Jungshoved.¹ Som provst i Viborg havde han indtægterne af Nørholm Provsti. Han ejede Lystrup gods ved Fakse og skænkede 1585, kort før sin død, en klokke med årstallet 1585 til Nørholm Kirke. Antagelig har han også givet alterkalken og disken, som bærer årstallet 1576.

Ejler Grubbe, Kirsten Lykke og Niels Gyldenstjernes gravsten i Kongsted Kirke. Tegning af Søren Abildgaard.

¹ finnholbek.dk.

**Ejler Grubbes våbenskjold efter
Danmarks Adelsaarbog.**

Enevold Tygesen Kruse, 1585-1611

Født 28. oktober 1558 på Svenstrup Gods, Onsild Herred, død 8. marts 1621 på Åstrup gods, Sjælland, søn af Tyge Christoffersen Kruse til Vingegård og Birgitte Lauridsdatter Munk til Svenstrup, gift med Else Jørgensdatter til Stenalt. Han var kongelig rentemester, rigsråd, lensmand på Tranekær og statholder i Norge. Han skrives til Hjemitslevgård ved Brønderslev. 4. februar 1599 fik han et åbent brev fra kongen, at han igen måtte rejse en sag, som var blevet forhalet. Christen Pedersen, der tjente præsten i Nørholm, var uskyldig blevet dræbt af Jens Nielsen i Nørholm og dennes søn Niels Jensen.¹

Enevold Kruse og Else Marsvin havde datteren Karen, som var gift Oluf Parsberg til Jernit, som 28. januar 1626 solgte en gård i Nørholm til svigermoderen. Det var sikkert en gård af Viborg Kapitels oprindelige gods, som Enevold Kruse som provst i Viborg har haft mulighed for at erhverve fra Frans Banners arvinger. Efter hans død 1611 er gården gået til datteren Karen, hvis mand Oluf Parsberg solgte gården tilbage til svigermoderen.

Jens Hermansen Juel til Kjeldgård, 1611-1619

Født 8. januar 1580 på Refstrup, Gadbjerg Sogn, Tørrild Herred, død 28. marts 1634 sst. Han skrives til Kjeldgård, Åbjerg, og Brusgård, var statholder i Norge og lensmand på Tranekær. Gift med Ide Hansdatter Lange.² I hans forleningsbrev krav om at residere ved domkirken, når han ikke længere var i kongens tjeneste. Fra hans tid kendes en del retssager ved Viborg Landsting, hvor han varetog Kapitlets interesser. I Nørholm var det specielt sager vedr. fiskeriet og sager mod bønderne her.³ Han blev typisk repræsenteret af birkefogeden i Nørholm, Poul Nielsen Kras, der også var hans fæster.

På altertavlens predella (fodstykke) var før stafferingen i 1650 hans og hustruens våbner, malet oven på ældre våbner.

¹ Kancelliets Brevbøger 1596-1602, s. 373. Henvi sning til Jyske Registre 6, s. 113.

² Kau, Hovedgården Refstrup i Gadbjerg Sogn, Tørrild herred, Vejle Amts Aarbog 1911, s. 10. DAA 2003 s. 386.

³ Færch, Diplomatarium Hornumense.

Jens Juels og Ide Langes våben, som har været på altertavlens fodstykke (predella), nu overmalet. Danmarks Adelsaarbog.

Jens Hermansen Juel og Ide Hansdatter Lange. Fra wikipedia.

Christoffer Urne, 1619-1622

Født 27. oktober 1593 på Halsted kloster, død 27. september 1663 på Nielstrup, begravet i Nykøbing Falster. Statholder i Norge, rigskansler. Søn af lensmand Knud Axelsen Urne til Årsmarke og Margrethe Ejlersdatter Grubbe til Alslev. Gift 18. juli 1624 i København med Sophie Lindenov, født 15. november 1608 på Gavnø, død 4. september 1652 i København, begravet i Nicolai Kirke, datter af rigsråd Hans Johansen Lindenov til Gavnø (1573-1642) og Lisbeth Sophie Rantzau (1587-1652). Urne blev opdraget hos landsdommer Lauge Beck. 1605 kom han i Sorø Skole. 1609 immatrikuleret ved universitetet i Heidelberg,

1611 i Basel, 1613 i Geneve og Frankrig. 1615 sekretær i Danske Kancelli, 1617 rentemester. Som løn fik han 1617 et prælatur i Roskilde og 1619 et i Viborg. I forleningsbrevet krav om at residere ved domkirken, når han ikke længere var i kongens tjeneste. Han fik 26. juni 1622 tilladelse til at bytte prælaturet Nørholm Provsti med et i Roskilde Domkirke med Niels Mogensen Krag.¹ Hans bror Jørgen Knudsen Urne til Årsmarkes søn, Christian Urne til Marsvinsholm, købte i 1662 14 gårde af Viborg Kapitels provstigods i Nørholm af Kronen.

Knud Gabrielsen (Akeleje) til Krenkerup stævede 20. januar 1616 på Viborg Landsting Erik Thomsen, birkefoged i Nørholm, ang. en bøde, han havde tildømt Jens Juel, uagtet lovovertræderen var Knud Gabrielsen Akelejes tjener, og han lige så fuldt som Jens Juel havde anpart i birkeret til Nørholm Birk. Birkeretten tilhørte provsten, altså Christoffer Urne, så Knud Gabrielsen og Jens Juel må have haft pant heri måske via prælaturet Hornum Præbende.

Niels Mogensen Krag 1622-1650

Født 14. maj 1574 på Agerkrog, død 1650, søn af Mogens Krag og Sofie Juel, gift 16. september 1610 med Jytte Styggesdatter Høeg, født 1589, død 1659.² Skrives til til Trudsholm, Kastbjerg Sogn, Gjerlev Herred. Han og hustruen er begravet i Viborg Domkirke, hvor deres gravstene ses endnu. Nedgangen til gravkammeret var prydet med fritstående figurer, der blev meget beskadiget ved en brand i 1726. Som gravskrift står: Lær i livet at dø. I død du livet ej mister

Niels Mogensen Krag og Jytte Styggesdatter Høegs våben, Danmarks Adelsaarbog.

Han sendtes 14 år gammel til skole i Lübeck, studerede i Tyskland, blev 1590 immatrikuleret ved Universitetet i Rostock og 1595 i Leyden, 1596 kancellisekretær, øverste sekretær 1603-10, deltog i ambassader til England 1597 og Rusland 1601 og i grænsemøderne med de svenske 1601 og 1603, 1607 ærkedegn i Roskilde, 1608 sendebud til det i Wismar berammede møde med de

¹ Færch, Diplomatarium Hornumense 2. udg. s. 769.

² Aakjær, Viborg Købstads historie, s. 769.

svenske, førte 1611 tilsyn med forsvarsforanstaltningerne i Lundenæs, Riberhus og Bygholms len, 1612 lensmand på Arnsborg på Øsel, 1613-40 landsdommer i Jylland og lensmand på Sankt Hans Kloster i Viborg, overdrog 1615 sit efter Niels Vind erholdte vikariat i Roskilde Domkirke til sin søn Otte Krag. Han fik 26. juni 1622 Nørholm Provsti som nævnt under forgængeren. 1628 Generalkrigs- og Zahlkommisarius ved hæren, 1640 forlenet med Lund på Mors, 1649 med Aarhusgård, s.å. rigsråd. På lydhimlen over prædikestolen i Nørholm Kirke ses en tavle med hans våbenskjold med tre krager. Han skænkede 1622 en altertavle til Asmild Kirke.¹ I 1645 skænkede han og hustruen en klokke til Nørholm Kirke i taknemmelighed for freden mellem Danmark og Sverige.

Gabriel Knudsen Akeleye 1650-1652.

Født 1616 i Skåne, død 1652, begravet i Ørsted Kirke, Fyn. Søn af Knud Gabrielsen Akeleye, død 1661 og Sofie Enevoldsdatter Voyen, død 1623. Forlovet med Merethe Sofie von Ahnen, som døde før bryllupet. 1627 i Sorø Skole, studerede 1636 i Oxford, 1641 bestalling som skibsløjtnant, 1643 ansat i Danske Kancelli. 1643 skrev han en vejledning for unge adelsmænd, der ville rejse i udlandet. 1649 modtog og Henrik Bielke på Frederik 3.s vegne hyldingseden af indbyggerne på Færøerne og Island. 1650 fik han domprovstiet og et vikarie i Aarhus og blev tillige oberst i den skånske hærafdeling.²

Christian Jørgensen Urne 1652-1662

Født 1626, død 1667, skrives til Marsvinsholm ved Ystad i Skåne. Søn af Jørgen Knudsen Urne til Årsmarke, død 1643 på Lindenberg (Næs) i Helligum Herred, og Margrethe Ottesdatter Marsvin. Han fik 1652 brev på et prælatur i Viborg Kapitel. Det var Nørholm Provsti med 28 fæstegårde i Nørholm. Det er formodentlig af den vej, at han 1662 køber 14 gårde i Nørholm af Viborg Kapitels provstigods Kronen. Hans farbror Christoffer Knudsen Urne til Aarsmarke var tidligere provst i Viborg.

Han, forhenværende oberst til hest, fik 18. november 1662 skøde fra Kronen på gods, som hidtil har fulgt Viborg Kapitel, Nørholm Provsti, nemlig i Nørholm Sogn og By 6 helgårde, 6 halvgårde og 2 halvboel. Skødet er ejendommeligt, for Christian Urne var 1661 trådt i svensk tjeneste som oberst og forblev i svensk tjeneste. Han blev 1662 chef for Westerbottens regiment og blev 1664 introduceret på det svenske Ridderhus under nr. 22.³ Ved sin død i 1667 efterlod han fire børn, alle født efter 1654. De har sikkert ikke været klare til at overtage gårdene i Nørholm. I hvert fald overgik de til broderen Axel Jørgensen Urne, født 1640, og blev siden købt af Ide Lindenov til Vrå. Efter hendes død 1674 kom de til Tøger Lassen til Rødslet.

¹ Pontoppidan, Den Danske Atlas, bind IV, s. 649.

² <http://www.denstoredanske.dk>.

³ finnholbek.dk.

Degne

Keld Sørensen, 1651, 1654

Død 29. juni 1654, gift med Karen Hansdatter, død 1. april 1664, salig Keld Degns hustru i Nørholm. Keld Sørensen indførte 13. januar 1651 et længere notat i kirkebogen om fødslen af et vanskabt barn.

Jacob Jørgensen, 1664 - 1693

Han var også birkeskriver, se her. Jacob Jørgensen, født o. 1630, død 30. august 1693 i Nørholm. Den 2. januar 1653 holdt Jacob Jørgensen, fordam degn her i Nørholm i Øster Hornum bryllup med Mette Nielsdatter Kras, født o. 1633, død 2. april 1704, 71 år gammel. Hun var uden tvivl datter af Niels Lauridsen Kras i Moldbjerg og Dorthe Andersdatter, som sikkert var enke efter Christen Jensen Smed, herredsfoged i Hornum Herred. Hendes bror Laurids Nielsen Kras var præst i Nibe. Når Jacob Jørgensen ved brylluppet kaldes fordam degn, er det sikkert at forstå som vikar for degnen.

Han kan være tiltrådt 1654 efter Keld Sørensen, men det er så mærkeligt, at han ikke har børn født i Nørholm. Han var sikkert degn i Øster Hornum, og flyttede til Nørholm omkring 1664. Jacob Jørgensen er dog ikke fundet i Sivert Brockenhuus' skat til jul 1660, hverken i Nørholm eller Øster Hornum. Formodentlig har der da været en degn efter Keld Sørensen, inden Jacob Jørgensen blev degn. 8. januar 1668 blev Jacob Degns søn Niels døbt, død 7. januar 1668. Jacob Sørensen nævnes 1672 og 1682 i Konsumtionsskatten, Aalborghus amt.

Han indberettede 1690 til kancelliet om degneembedet: Han boede da i et hus, bygget på salig assessor Tøger Lassens grund, syd for kirken. Der boede senere degnen Peder Vårst. Huset var 8 bindinger, 15 x 7 alen, kålhav 25 x 28 alen med plads til brændsel 13 x 17 alen. Til embedet hørte hverken pension, jord eller brændsel. Indtægterne var 1) degnekorn 6 tdr. 2 skp. 2) for at ringe med kirkeklokken 4 sk. af hver gård. 3) offer til de 3 højtid: 7 mk. 4) offer til bryllup, barnedåb, begravelse og af kirkegangskoner - uvis - 4½ mk. 5) Micheldagsoffer (29. september) 1 mk. 4 sk. 6) "Nannest eller fond" (naturalier), også kaldet renter, til påske en kage efter gårdenes lejlighed og ½ snes æg 7) Til Sankt Hans en lille ost fra hver gård, 8) I kvægtiende 1 lam. Nogle var af armod i restance med ydelserne.

Jonas Nielsen Dalin, 1693 - 1711

Født o. 1640, død 18. juli 1711 i Nørholm, 55 år, 7 måneder, 3 uger og 3 dage gammel, gift 27. januar 1695 i Nørholm med Gertrud Madsdatter, født 1650, død 4. december 1711 i Nørholm, 61 år minus 3 måneder. Han stævnedes 6. september 1694 på Hornum-Fleskum Herredsting Jens Jensen Buus i Nørholm, som havde generet ham, da han sov om natten. Han fik 20. september en undskyldning herfor. Han stævnedes 1697 flere i Nørholm for restancer med betalinger til degnen. Han nævnes 1. maj 1701 som fadder i Nørholm.

Niels Nielsen Aalborg, 1711-1743

Død 13. februar 1750 i Nørholm, skifte 13. februar 1750, skifteprotokol fol. 317. Hans moder Kirsten Hellesdatter blev begravet 26. marts 1731, 94 år gammel. Trolovet 8. maj 1712 i Nørholm med stuepige Anne Andersdatter på Ørslev Kloster, død 4. september 1753 i Nørholm, skifte 4. september 1753.¹ Anna Andersdatter havde en søster Sofie Andersdatter, som flyttede ind i Rytterhuset, som hørte til Jens Jensen Wammens gård, 1688-matrikel nr. 31. Anna og Sofie var døtre af degnen Anders Poulsen i Sønderholm. Skiftet efter Niels Nielsen ses også i Lars Frederiksens bog.²

Børn:

1. Christenze Nielsdatter, født 26. februar 1713, død 12. august 1714.
2. Niels Nielsen Nørholm, født 11. november 1714, død 23. oktober 1739 i Nørholm som student.
3. Dorthe Nielsdatter, født 14. juni 1716, gift med efterfølgeren Gert Didrik Thomsen Højer, se nedenstående.
4. Regina Nielsdatter, født 29. september 1718, død 22. oktober 1720.
5. Sofie Nielsdatter, født 8. februar 1722, begravet 9. juli 1726.
6. Anders Nielsen, født 6. september 1724, begravet 7. marts 1727.

Gert Didrik Thomsen Højer, 1743, gået af før 1768

Født o. 1722, død 18. marts 1768, i Nørholm, 46 år og 3 måneder gammel, begravet 26. marts, skifte 18. april 1768.³ Søn af Thomas Andersen Højer, præst i Sønderholm-Frejlev og Ingeborg Christensdatter Friis. Gift 1. i Nørholm degnebolig med formandens datter Dorthe Nielsdatter, død ca. 1745, skifte. 7. januar 1746,⁴ Gift 2. gang med Karen Michelsdatter. Han overtog embedet 30. september 1743.

Børn i 1. ægteskab:

Thomas Gertsen Højer, født 11. marts 1745.

Niels Ursin Milling, var degn 1770, død 1807

Født 1741 i Øster Hornum, død 26. februar 1807 i Nørholm, 66 år gammel søn af Hans Jørgen Ludvigsen Milling, præst i Øster Hornum og Karen Nielsdatter Ursin. Gift 17. august 1770 i Øster Hornum med Johanne Lorentze Helbech, født 1719, død 1. august 1791 i Nørholm, datter af Michel Poulsen Helbech og Anne Margrethe Hermansdatter Cuur, gift 6. september 1707 i Aalborg.⁵ Han var sognedegn, graver og klokker i Nørholm, og familien nævnes i folketællingen 1787. Ingen børn.

¹ Brejls skifteuddrag, Ålborg amt gejstlige skifteprotokol, fol. 317.

² Lars Frederiksen, s. 78.

³ Brejl, Ålborg amt gejstlige skifteprotokol, fol. 409

⁴ Brejl, Ålborg amt gejstlige skifteprotokol, fol. 276.

⁵ moustgaard.eu.

Peder Vårst 1807 - 1845

Født 20. april 1767 i Vårst, Gunderup Sogn, død 26. september 1845, søn af Peder Nielsen Murmester, død 1793. Gift 22. april 1799 i Nørholm med Ane Sørensdatter Færch, født 2. juni 1765 i Nørholm, død 20. maj 1832 sst., datter af gårdmand Søren Mortensen Færch og Maren Jensdatter Lund i Nørholm.¹ Peder Vårst blev 6. september 1795 "Adjunch" dvs. stedfortræder for degnen Milling i Nørholm, stadfæstet af biskop Tetens 9. juli 1796. Han var i Nørholm 1793, da hans far døde. Efter Millings død blev Peder Vårst lærer og kirkesanger. E.H. Buchholtz har i "Spredte billeder", Aalborg Stiftsbibliotek, fortalt, at han var dygtig, driftig og en foregangsmand. Ane Sørensdatter var slagfærdig. Blev Peder for morsom ved gilderne, fik han en øretæve i menighedens påsyn. Degneboligen lå lige overfor kirken. Da han døde i 1845, kaldes han jf. kirkebogen kirkesanger og skolelærer.²

Børn:

1. Ane Pedersdatter født 6. august 1800 i Nørholm. Gift med Jacob Nielsen, født 1798 i Støvring, degn i Klitgård.
2. Peder Pedersen Nørholm født 28. august 1802 i Nørholm. Lærer og kirkesanger i Svenstrup.
3. Søren Pedersen Degn født 12. februar 1805 i Nørholm, død 12. april 1882 sst. Gift med Dorthe Nielsdr. Beltoft, født 12. maj 1821 i Nørholm, død 24. september 1874 sst. Søren Degn købte i 1852 præstegården i Nørholm af det konsortium, som overtog godset Restrup efter godsets fallit 1848.

Udskiftningskortet 1814. Nr. 2 er Peder Vårsts gård.

¹ Færch, Færchslægterne i Danmark, s.72.

² Kirkebogen, opslag 168.

Kirkebøgerne

I kongebreve fra Christian 4. i 1645 og 1646 blev det påbudt, at der i hele riget skulle føres kirkebøger. Påbuddet blev ikke straks fulgt, men i Nørholm findes en af de første kirkebøger, der fulgte påbuddet, nemlig fra 1650 til 1700.

Kirkebøgerne 1650-1700, 1701-1729 og 1701-1749 er alle kopier af nu forsvundne kirkebøger. De er alle skrevet med én og samme hånd, men naturligvis over en periode, så der er variationer i håndskriften. Da der er optegnelser fra 1749, må kopierne sikkert være skrevet efter dette år, hvor den sidste indførsel er 2. november Skriften i disse tre kirkebøger adskiller sig fra skriften i kirkebogen, der starter 1. januar 1752, så afskriften synes foretaget mellem 2. november 1749 og 1. januar 1752. Da degnen Niels Nielsen Aalborg døde 13. februar 1750, er det sikkert ham, der har skrevet de tre kopier.

Da biskop Søren Lintrup visiterede Nørholm 7. august 1724, fik han forevist både præstens og degnens kirkebøger, så både 1650-1700 og 1701 ført til 1724 eksisterede vel på dette tidspunkt, men afskrifterne synes kun at være af degnens eksemplar, præstens må være brændt eller gået til grunde på anden måde.

Også kirkebogen 1752-67, som ikke er en kopi, er stærkt vandskadet, og noget tyder på, at de tre tidligste kirkebøger er blevet så beskadiget af vand, at man har syntes, at man måtte skrive kopier, hvorefter de beskadigede er blevet bortkastede, bortset fra de besvarede småstykker af kirkebogsoriginalen for 1650-1700.

Min komplette afskrift af kirkebogen 1650-1700, side for side svarende til originalen er udgivet særskilt, og det samme gælder et uddrag af kirkebogen 1701-1729. Dette uddrag indeholder dog kun fødte og døbt, trolovede og viede, introducerede og begravede, men f.eks. ikke faddere.

Kirkebøgerne 1701-1729 og 1701-1749 dækker altså delvist samme periode, nemlig 1701-1729. Alt tyder på at kirkebogen 1701-1749 er et forsøg på at starte forfra. Den indeholder i modsætning til kirkebogen 1701-1729 ikke faddere.

Skolen

9. juni 1675 døde Christen Skolemesters søn Jørgen. Den 19. november 1675 døde Christen Skolemesters kones moder. Den 3. september 1676 døbttes Christen Skolemesters datter, Anna Margrethe.

Der har altså været en skole, selv om der først med Christian 6.s forordning af 23. januar 1739 kom krav om, at der skulle bygges skoler i hvert sogn. Der skulle undervises i religion, læsning, skrivning og regning.

I 1742 forlangtes der indberetning om, hvorvidt kravet var opfyldt. Sognepræst Niels Ursin skrev da i indberetningen: "Degneboligen her i Nørholm er med Tilbygning forsynet med Skolestue, hvilken Skole hele Sognets Ungdom søger uden Klitgaard, som maa forsynes med en Omgangsskoleholder".

I folketællingen 1787 nævnes ingen skoleholder men derimod kun degnen Niels Ursin Milling. Det skal sikkert forstås sådan, at degnen også var skoleholder.

Pastor Ottosen indberettede 17. maj 1810 om Nørholm Sogns skolevæsen og heraf fremgår: "Egentlig Skolebygning haves ikke i Distriktet. Den ovennævnte Skolestue bestaar af 2 Fag i Kvadrat, og da dette Rum blev for lidet, indlemmedes en Del af Degnens Bolig ved Skolestuen. Dens Højde er kun 63 Tommer fra Gulv til Loft. Det er belagt med ujævne Kampesten. Det hedder, at Bønderne i Nørholm skal holde denne Skolestue vedlige. Skolestuen er alt for lille til at rumme 60 Børn. En voksen Person kan ikke staa ret op under Bjælkerne. Lysningen er umulig, især i den Ende, som er taget fra Degneboligen, da der gives ingen Vinduer i den Side, saa at Børnene om Vinteren næppe kan se midt paa Dagen. Af Inventar er intet uden tvende Borde med Bænke, alt sammen forældet. Loftet i Skolestuen er raaddent. De væsentlige Mangler ved Skolestuen i Nørholm er: Et Fag Vinduer i foranmeldte mørke Ende, et nyt Loft, et anstændigt Gulv af Mursten og et i alt Bord med Bænke. Ovenanførte Mangler kan ikke i disse dyre Tider næppe afhjælpes for 100 Rdl." ¹

1818 var degnen Peder Vårst også skoleholder. ²

I folketællingen 1787 ses i Klitgård en skoleholder Jens Madsen, 46 år.

I Matrikel-direktoratets sogneprotokol 1814 nævnes følgende: Skoleembedet Jacob Nielsen, 0-2-3-2/3 tdr. htk., 7 skp. land, en samlet lod vestlig i marken ved Klitgård markskel. Skolen bygget på lodden kaldes Klitgård Skole. Det er nogenlunde der, hvor nu Centralskolen i Nørholm ligger.

¹ Frederiksen, s. 92.

² Frederiksen, s. 83.

Retslige forhold

Nørholm Birketing

Viborg Kapitel, som fra 1216 ejede dele af Nørholm Sogn, fik 1440 ret til at have sit eget birketing med birkefoged og birkeskriver gældende for Nørholm Sogn mv. Dette ses af flere sager, bl.a. Aalborghus len, Konsumptions- og folkeskat 1. januar 1673. Her nævnes Peder Nielsen Kras, der boede i Svenstrup, men døde i Nørholm. Under birketinget hørte også Hornum Præbende med gods i Sønderholm og Svenstrup.

Birketinget blev afholdt om fredagen på en plads ved kirken. Ved reskript af 26. januar 1666 toges patronats- og birkerettighederne fra kapitlerne.¹ Retten til at udpege en birkefoged overgik til lensmanden på Aalborghus, men tinget vedblev at bestå indtil herredssammenlægningen 1687. Her blev birket lagt under Hornum-Fleskum Herred. Tingbøger er kun for bevaret for perioden 1670-85.

Birkefogeder i Nørholm

Niels Gudmundsen, 1492

Han nævnes 6. eller 13. juli 1492 som birkefoged i tingsvidne af Nørholm Birketing, at en eng i Hasseris kær i 80 år eller mere har ligget til Hasseris, og at ingen har gjort kære på den før nu foged Josep Eriksen på Restrup.

Mads Mouridsen Pugh, 1552, 1555

Han vidnede 29. juli 1552 på Nørholms ting, at Nyrup mænd havde brugt Nyrup mark i 50 år og udstedte 29. marts 1555 tingsvidne, at nogle mænd lovede, at deres kvæg ikke skulle komme i Restrup Kær. Hans far var uden tvivl Mourids Christensen Pugh i Mølgård, Lundby Sogn, Slet Herred. Mourids i Mølgård, Joen Laursen i Hedegård og medbrødre vedgik 1520 bod for et drab, som Jørgen Pugh havde begået. Senere blev en af deres slægt dræbt. Kongen forbød da nogen at befatte sig med sagen, før han kom til Jylland.² Mourids Pugh levede 1. marts 1541 jf. brev af Slet Herreds ting, at Mourids Christensen i Mølgård og Inge Lauridsdatter i Lundgård med lavværgen var stævnet for gæld.³ Mourids Christensen Pugh var død 1544, for da stævnedes Lars Nielsen i Mølgård, Christen Mouridsen i Mølgård, Mads Mouridsen i Nørholm og Christen Pugh i Klitgård for bod for drab på Christen Christensen.⁴ Mourids og Christen var uden tvivl brødre, der hæftede for boden fra 1520. Peder Ridemand, herredsfoged i Hornum Herred, skulle opkræve boden og stævnedes 1546 af den dræbtes bror Anders Christensen i Hyllested for betaling. Mads Mouridsen Pugh var død før 18. juni 1582, se nedenstående.

¹ Severinsen, Viborg Domkirke, s. 417. Ursin, Stiftsstaden Viborg, s. 169.

² Sjödin, Handlinger till Nordens Historia 1515-1523, s. 260..

³ Dahlerup, Rigens Forfølgninger, s. 660.

⁴ Danske Magazin, 4,1, s. 168.

Børn:

1. Skammel Madsen i Nørholm, Mads Mouridsens søn, og medarvinger, blev 18. juni 1582 stævnet af Palle Christensen i Odense, søn af Mads Mouridsen Pughs bror, Christen Pugh i Klitgård, fordi Mads Mouridsen, som hans værge solgte hans frie jordegods på Fyn. Skammel Madsen fremlagde et kongebrev, der tillod ham at sælge jordegodset, men Palle Christensen mente, at dette var erhvervet ved usandfærdig beretning. Hans søn var sikkert Christen Skammelsen i Nørholm, der 18. april 1631 på Aalborg byting stævnedes Niels Lauridsen Hals i Aalborg for en gæld på 9 rdl.

Mads Mouridsen Pugh segl 19. juli 1555. Egen tegning.

Christen Troelsen, 1575

Han nævnes 5. november 1575 i en sag mellem Ejler Grubbe, provst i Viborg, og bisp Jacob om bundgarmsstader i Limfjorden.¹ Den 18. juni 1582 nævnes han i en sag ved rettertinget i København, se ovennævnte Mads Mouridsen Pugh.

Jens Nielsen, 1578, 1599

Jens Nielsen i Nørholm var birkefoged i Nørholm 16. august 1578 jfr. en sag mellem mester Jacob Holm, kannik og skolemester i Viborg, og Nørholm mænd angående en grøft, som var gravet ved Klitgård på Willads' ager, som 11. februar 1653 blev fremlagt på Nørholm Birketing.²

4. februar 1599 fik provsten i Viborg, Enevold Tygesen Kruse, et åbent brev fra kongen, at han igen måtte rejse en sag, som var blevet forhalet. Christen Pedersen, der tjente præsten i Nørholm, var uskyldig blevet dræbt af Jens Nielsen i Nørholm og dennes søn. Sandemændene i Hornum Herred havde ikke inden sjetteugersdagen kunnet gøre deres tov, fordi sagen var bleven forhalet i lang tid ved vidnesbyrd, som manddræberen har erhvervet.³ Den nævnte Jens Nielsen er birkefogeden og Niels Jensen hans søn, som også var birkefoged.

Jens Nielsen nævnes i en sag 6. august 1680 på Nørholm Birketing. Mads Sørensen i Nørholm lod læse kongens lavsbrev af 2. september 1670: Nørholms gadehusmænd og hus inderste, ledige folk og pebermøer i deres eget bo bør gøre en dags arbejde for birkefogeden i høst eller høhøsten, som altid har været sædvane. Der stævnedes 24 dannemænd i Nørholm, som tilkendegav, at de ikke mindedes, at sådan var sket før, hverken da salig Niels Jensen var birkefoged eller salig Jens Nielsen og salig Christen. Sidstnævnte er sikkert Christen Troelsen.

¹ Nibe tingbog 1638-39, s. 17b-20.

² Rigsarkivet i Viborg, Nørholm Birkefoged, retsakt 11. februar 1653.

³ Kancelliets Brevbøger 1599-1602, s. 373. Henvisning til Jyske registre, s. 113.

Niels Jensen

Se ovennævnte Jens Nielsen.

Erik Thomsen, 1616, 1625

Knud Gabrielsen (Akeleye) til Krenkerup stævne 20. januar 1616 Erik Thomsen ang. en bøde, denne havde tildømt Jens Juel, uagtet lovovertræderen var Knud Gabrielsens tjener. Erik Thomsen og birkeskriver Anders Villumsen blev 6. juni 1618 ved landstinget sagsøgt af Søren Haard på vegne af Jens Juel til Kjeldgård, provst i Viborg, for et tingsvidne om bundgarnsstader ved Klitgård, som ikke stemte med tingbogen. Erik Thomsen nævnes 6. oktober 1620 i vidne om præsterne i Nørholms ret til halvdelen af kongetienden. Den 25. februar 1620 nævnes Corfitz Nielsen (Kras) i Nørholm i dommers sted. Erik Thomsen var jf. Viborg Kapitels jordebog 1625 fæster af en gård i Nørholm, afgift 3 pd. byg, 9 skp. havre, 6 skp. havre, 1 svin, 1 gås, 26 sk. 2 alb. arbejdspenge, 21 sk. 2 alb. gæsteri. Han blev 20. januar 1625 stævnet til landstinget af Laurids Nielsen Guldsmid i Aalborg. Han var død før 14. juli 1626 jf. en sag ved landstinget 13. august 1626, hvor broderen Mads Thomsen i Nørholm stævne den nye birkefoged Michel Pedersen for en dom, han havde afsagt mellem Erik Thomsens arvinger.

Michel Pedersen, 1626

Michel Pedersen cum socio, dvs. med medfæster, står i Viborg Kapitels jordebog 1625, Nørholm, som fæster af en gård afgift 3 pund byg, 6 skæpper havre, 3 svin, 1 gås, gæsteri 21 skilling 1 album.

Han blev 12. august 1626 af den senere birkefoged Mads Thomsen i Nørholm stævnet til Viborg Landsting for en dom af 14. juli, han havde dømt mellem Mads Thomsen og medarvinger om arv efter den tidligere birkefoged Erik Thomsen. Landstinget dømte, at dommen var i orden.

Poul Nielsen Kras, 1633, 1646

Født o. 1580, død mellem 18. december 1648 og 8. juli 1649 i Nørholm. Søn af herredsskriver Niels Poulsen Kras i Moldbjerg og den adelige Anne Bertelsdatter Hørby. Gift med Maren Bertelsdatter Kjærulf, født o. 1595, død o. 27. oktober 1656 i Nørholm, begravet 4. november, datter af Bertel Pedersen Kjærulf og Ingerd Pedersdr. Skriver og ikke som i Kjærulfske Studier s. 84, barn af Bertel Bertelsen Kjærulf. Dette stemmer med Klitgaards egne rettelser i hans eksemplar på Landsarkivet i Viborg. Begravet i Nørholm Kirke, hvor der tidligere var et epitafium over dem.¹

Han boede 1610 i Nørholm i en gård, der lå under Viborg Kapitel, og var udlagt til provsten Niels Krag til Trudsholm. Den 26. september 1618 sagsøgte Poul Nielsen Kras, delefoged for Jens Juel til Kjeldgård, provst i Viborg, birkefoged Søren Pedersen og birkeskriver Jens Nielsen i Nibe i en sag om bundgarnsstader i Limfjorden. Han var nærværende, da Ane Pedersdatter Kjærulf på Egholm o. 1620 delte sin gård med sønnen Peder Kjærulf.

¹ Pontoppidan, Den Danske Atlas, bd. 5, s. 54. Nævnt i Klitgaard, Kjærulfske Studier, s. 84.

Den 16. maj 1625 stævnedes Poul Kras i Nørholm på Aalborg byting Jens Andersen Krag, rådmand i Aalborg, vedr. gæld.¹ Han var ikke en mand uden selvfølelse. Det viser en sag fra landstinget 2. juli 1625, hvor han stævnedes fogeden på Vår. Denne havde taget vidne på, at da kongens brev om en ny forordning om fiskeriet ved Klitgård og Nibe blev oplæst af rådmand Jens Andersen Krag i Aalborg, havde Poul Kras sagt, at ”han kunne stryge hans rumpe med brevet”. Da det kun var et stuevidne, ikke vidnet til tinge, kendte landstinget det magtesløst.

Ligeledes 2. juli 1625 stævnedes han på landstinget Jens Andersen Hals, rådmand i Aalborg, Jacob Vognsen, byfoged sst., Christen Christensen i Brødland og Laurids Pedersen i Øster Halne ang. en voldgift, som de på Kær Herreds ting 10. maj havde afgjort mellem Poul Kras på egne og medarvingers vegne og Laurids Jensen i Rævs gård, ang. bondeskyld, ægt og arbejde med anden rettighed af den halve Rævs gård og et halvt gadehus, som Laurids Jensen iboede, hvoraf halvdelen tilhørte salig Bertel Kjærulfs børn og arvinger. Da voldgiften ikke var efterkommet, pålagde landstinget parterne at møde førstkomende tirsdag 14 dage i Jacob Vognsens hus i Aalborg med deres breve og dokumenter og voldgiftsmændene endeligt at afgøre sagen. Rævs gård i Vadum Sogn fik Poul Nielsen Kras med hustruen.

Poul Kras ejede huse i Aalborg og udviste 1627 et par lejere.² Han blev 1632 overfaldet på gaden i Aalborg af Jens Andersen, som 1630 var blevet landsforvist og havde mistet sin fæstegård Store Vadumtorp, fordi han havde beligget Ane Lauridsdatter, datter af herredsskriver, senere herredsfoged Lars Pedersen og Bodil Hansdatter Mørk, der var beslægtet med ham i 2. og 3. led.³ Gården var overtaget af Poul Kras’ svigersøn Oluf Pedersen Kjærulf. Jens Andersen fik imidlertid lov til at vende tilbage til landet, dvs. Nørrejylland. Carl Klitgaard fortæller i Kjærulfske Studier: ”De mødte da Jens Andersen, og da de kom tæt på ham, tog Poul Kraas sin Hat af og rakte sin Haand ud imod ham og ønskede ham velkommen hjem. Men Jens Andersen greb sit Væрге, som han gik med under Armen, og sagde til Poul: ”Du skal faa den Del, du bør at have, for det, du har gjort imod mig i min Fraværelse,” og i det samme løb Jens Andersen ind paa Poul Kraas og stødte ham for Brystet med sin højre Haand samt ”skjæbede” med Munden. De to Nørholm-boere stødte ham nogle Gange bort; men saa sagde Jens Andersen til Poul Kraas: ”Er du saa god en Karl, som du holder dig for, kom du med udenfor Byen og slaas fra dig,” hvortil Poul Kraas sagde: ”Du er ikke den, som jeg eller nogen god Karl bør at slaas med, men der skal blive ”slaaste med dig paa de Steder, som du fortjener,” og saa gik Poul Kraas til Slottet, medens Jens Andersen svang sin Kaarde og truede og undsagde ham. Poul Kraas lod saa Jens Andersen tiltale ved Aalborg Byting og fremlagde her et Tingsvidne af Nørholm Birketing 21. december 1632 med Jens Klitgaards Vidnesbyrd. Jens Andersen forlangte imidlertid Sagen behandlet ved sit Værneting”.⁴

¹ Aalborg byfogedes tingbog.

² Aalborg byfogedes tingbog 18. juni 1627.

³ Værnfelt, Kjær Herreds Knaber, Himmerland og Kjær Herred, 1967, s. 28.

⁴ Aalborg byfogedes tingbog 24. december 1632 og 25. februar 1633.

Han og hustruen gav 1632 en prædikestol med billedskærerarbejde til Nørholm Kirke, og 1643 lod de den staffere. Han var birkefoged 16. feb. 1633 og stævnedes da til landstinget for et vidne, han havde udstedt.¹ Poul og Christen Justsen i Ferslev stævnedes 23. november 1636 deres søskende Jørgen, Peder og Mette for et bænkebrev, udstedt i Ferslev 25. juli 1635 om skifte efter faderen, herredsfoged i Fleskum Herred, Just Pedersens gods, underskrevet af Poul Kras i Nørholm (gift med deres kusine), Peder Bloch i Gerholm, Michel Nielsen (Kjærulf) i Hunetorp (moderens halvbror) og Peder Gregersen i Flamsted.² Han bortskødte 1641 en gård i Nibe.³ I 1646 havde han en proces med Johannes Andersen, gift med søsteren Margrethes datter, Maren Thomasdatter. Han var birkefoged 20. november 1646, da der blev vidnet på birketinget om bønder, der var forarmede efter svenskekrigen og ikke kunne betale pengeskat.⁴ 1648 havde han en ny proces med Johannes Andersen, efter at Poul Nielsen Kras havde bemærget sig boet efter søsteren Margrethe, død 1647 i Nibe.⁵

1651 stævnedes hans børn for Kjær Herredsting ang. udskiftning af Øster Halne Kær.⁶ I 1650 lod Maren Bertelsdatter Kjærulf altertavlen i Nørholm Kirke staffere, ”som hendes salig Mand havde udlovet,” og 2. december 1650 stævnedes hun Maren Jacobsdatter, salig Bernt Hincheldeys enke i Aalborg for gæld til Poul Kras. Hincheldeye var købmand i Aalborg, og Poul Kras handlede også med Jens Bang sst.⁷ Han nævnes i en del sager med slægtninge, lejere, kreditorer m.v. på landsting, Aalborg Byting og Nibe Birketing.

Poul Nielsen Kras fik 1630 eller 1636 lavet et sølv-lågkrus, som eksisterer endnu i privateje. Herpå ses hans segl, en stiliseret sammenslyngning af forbogstaverne i hans navn, den lodrette stamme med trekanten et P (Poul), nedenunder N (Nielsen) og K (Kras). Bomærket ses også på datteren Maren Pouldatter Kras og hendes mand Mads Sørensen Wolfs epitafium i Nørholm Kirke. I forhold til epitafiet er bogstavet N spejlvendt og K’et lidt fortegnet på sølvkruset.

Børn:⁸

1. Niels Poulsen Kras, birkefoged i Nørholm, se nedenfor.
2. Karen Poulsdatter Kras, født o. 1614, død o. 1698 i Nørhalne i Biersted Sogn, gift o. 1640 med Jens Bertelsen Kjærulf, født o. 1610 i Øster Aslund, Øster Hassing Sogn, død o. 1685 i Nørhalne, gårdfæster i Nørhalne.
3. Anne Poulsdatter Kras, født o. 1616, gift med Oluf Pedersen Kjærulf i Vadumtorp, der nævnes 1631-1652.
4. Anne Poulsdatter Kras, født o. 1618, død efter 1675, gift første gang o. 1640 med Christen Mortensen i Svenstrup, død 1671, skifte 21. feb. 1673 i

¹ Færch, Diplomatarium Hornumense, 2. udg. s. 885.

² Værnfeldt, Fleskum Herreds Selvejerbønder, Jyske Saml. 5,6, 1941-42, s. 151.

³ Nibe tingbog 13. februar 1641, s. 82a.

⁴ Lensregnskab Aalborghus. Bilag Pengeskatmandtal Michaelis og Martini 1646. Opslag 522.

⁵ Klitgaard, Vendsysselske Præstefamilier, s. 286. Klitgaard, Personalhistorisk Tidsskrift, 1920, s. 212. Viborg Landstings dombog A, 29. juli 1648, s. 253.

⁶ Kjær Herreds tingbog 16. september 1651.

⁷ D.H. Wulff: Jens Bang, s. 242. Kjærulfske Studier, s. 84.

⁸ Klitgaard, Personalhistorisk Tidsskrift. 1920, s. 208. Klitgaard, Kjærulfske Studier, s. 209.

Nørholm tingbog, søn af Morten Jensen i Lyngbjerggård. Delefoged til Aalborghus 1633-1650. Han var en tid ridefoged i Himmerland. Nibe tgb. 1653 fol. 41b. Gift anden gang i 1672 med Christen Thomsen i Svenstrup.

5. Bertel Poulsen Kras, født o. 1620, immatrikuleret 1643 som student fra Aalborg, antagelig død før 1651.
6. Poul Poulsen Kras, født o. 1622, død i Nørholm 4. maj 1685, gift første gang med Anne Andersdatter, enke efter Jakob ... gift anden gang i Nørholm 30. januar 1676 med Anne Thomasdatter Han var i 1664 fæster af en gård i Nørholm under Viborg Kapitel.
7. Else Poulsdatter Kras, født o. 1623, død o. 1653 på Øland, gift 10. marts 1630 i Nørholm med Peder Nielsen Klim, født o. 1613, begravet 17. november 1693 på Øland, sognepræst til Øland.
8. Maren Poulsdatter Kras, født o. 1627, gift med Mads Sørensen Wolf, birkefoged i Nørholm, se nedenfor.
9. Inger Poulsdatter Kras, gift før 1651 med Poul Knudsen Skytte, begravet 5. maj 1659, Aalborg Budolfi. Gift anden gang 6. juni 1660 i Aalborg Budolfi med kaptajn Daniel Zimmermann i Aalborg.
10. Mette Poulsdatter (Kras). Efter alt at dømme var der også en datter Mette Poulsdatter født o. 1600, død efter 1685, gift med Søren Jensen Buus, død før 1672. Han fæstede 1627 faderen Jens Buus' krongård i Hæsum.¹

Poul Nielsen Kras' bomærke, til venstre på epitafium over datteren Maren og hendes mand Mads Sørensen Wolf i Nørholm Kirke, til højre på hans sølvkrus fra 1636. Egen tegning.

Mads Thomsen, 1643

Han har sikkert kun fungeret midlertidigt. Født o. 1590, begravet 17. juli 1654 i Nørholm. Gift med Maren Pedersdatter, begravet 20. august 1670 i Nørholm, og kaldes af Østergård. Skifte efter hende 12. september 1672 i Nørholm Birks tingbog.

12. august 1626 stævnedes Mads Thomsen i Nørholm på egne og medarvingers vegne birkefoged Michel Pedersen i Nørholm for hans dom af 14. juli om arv efter deres bror Erik Thomsen, tidligere birkefoged. Endvidere blev stævnet Laurids Kras og Maren Jensdatter med samme dom, som Poul Kras på sine egne og Michel Pedersens vegne fremlagde. Erik Thomsens arvinger var tildømt halvdelen af kornet i laden og det udsåede korn, men kun frøgælden af det usåede, Landsdommerne fastholdt birketingsdommen, der må forstås sådan, at Mads og Erik Thomsen i fællesskab har drevet den gård, som Erik Thomsen

¹ Blaabjerg, Er du i familie med bryggerne. Slægterne bag bryggerne J.C. og Carl Jacobsen.

står for 1625 jf. ovenstående. Maren Jensdatter var formodentlig Erik Thomsens hustru. Laurids og Poul Kras er utvivlsomt brødrene Laurids og Poul Nielsen Kras, hhv. herredsfoged i Hornum Herred og birkefoged i Nørholm, men deres rolle i sagen er uklar, måske slægtninge.

Mads Thomsen i Nørholm, den tid dommer til Nørholm Birketing, blev 15. marts 1643 stævnet til landstinget af Niels Krag til Trudsholm for en dom, hvorved han havde frikendt menige Nørholms sognemænd for halvparten af Kronens og kirkens andel af Nørholms tiende.

Mads Thomsen var, sikkert fra broderens død 1616, alenefæster af Østergård i Nørholm.¹

Børn:

1. Anna Madsdatter, gift med Michel Jensen i Nørholm, der 12. september 1672 på Nørholm Birketing gav arveafkald til hustruens søster Else, for arv efter hendes forældre Mads Thomsen og Maren Pedersdatter, der levede og døde i Østergård.
2. Else Madsdatter, født o. 1629, begravet 11. december 1708 i Nørholm, gift 17. søndag i Trinitatis 1661 i Nørholm med Jens Jensen Østergaard i Nørholm, begravet 19. januar 1672 i Nørholm, hvorefter hun 27. juni 1673 blev gift med Søren Jensen "Øster i Byen".

Niels Poulsen Kras, o. 1647 - o. 1657

Født o. 1615, død 30. januar 1657 i Nørholm. Søn af ovennævnte birkefoged Poul Nielsen Kras. gift o. 1645 med Kirsten Jørgensdatter, død 6. maj 1683 i Nørholm. Datter af Jørgen Vognsen i Glerup, Vesterbølle Sogn og Maren Pedersdatter (Byrialsen).² Hun blev gift anden gang 30. september 1660 med Niels Mogensen Wingaard i Nørholm, død 3. maj 1666, søn af Mogens Thomsen Wingaard, præst i Nørholm, og Anna Kjeldsdatter. Niels Poulsen Kras nævnes 1635 i Aalborghus lensregnskab, og blev birkefoged o. 1645.

Børn:³

1. Peder Nielsen Kras, født o. 1647, student fra Aalborg 1671, levede 1681.
2. Bertel Nielsen Kras, født o. 1648, levede 1657, vist død før 1681.
3. Margrethe Nielsdatter Kras, født o. 1649, død 28. maj 1681 i Nørholm, begravet i kirken, gift 26. november 1680 i Nørholm med Søren Christensen Niemann, borger i Aalborg. Ved forlig i Aalborg 17. august 1681 blev skiftet efter hende ordnet jf. Nørholm tingbog 11. november 1681.
4. Poul Nielsen Kras, døbt 23. januar 1631 i Nørholm, begravet sst. 8. marts 1651.
5. Poul Nielsen Kras, døbt 12. september 1652, 13. søndag efter Trinitatis, begravet 8. september 1657.
6. Jørgen Nielsen Kras, døbt i Nørholm 13. november 1653, 23. sønd. efter Trinit. Var 1670 hjemme, 1698 fæster i Nørholm, sad i små kår jf. Nibe

¹ Niels Østergaard, Landsbyen Nørholm.

² Blaabjerg, Familien Christensen, Badegård i Hverrestrup.

³ Klitgaard, Personalhistorisk Tidsskrift. 1920, s. 209.

tingbog 1698, fol. 186 b, boede 1704 i Nibe og blev ofte stævnet for gæld. Gift med Karen Jensdatter, født o. 1647, begravet i Nørholm 28. april 1709.

Mads Sørensen Wolf, o. 1657 - 1683

Født o. 1612, død 26. maj 1683 i Nørholm. Han havde en bror Oluf Sørensen i Nibe eller omegn.¹ Gift 1. gang o. 1649 med Maren Poulsdatter Kras, født o. 1627, død i barselseng 8. september 1671 i Nørholm, datter af birkefoged Poul Nielsen Kras. Gift 2. gang 4. oktober 1674 i Nørholm med Kirsten Jensdatter, død 30. maj 1679 i Nørholm. Han blev birkefoged o. 1657, konfirmeret 2. september 1670, nævnes sidste gang som sådan 13. april 1683. Han havde ofte selv sager for tinget. I de sidste år nævnes Niels Christensen Sønderholm, Villum Jacobsen og Peder Christensen Vestergaard ofte i hans sted. Mads Wolf førte 24. september 1680 sag mod Thyge Andersen til Gjerrumgårds enke Kirsten Knudsdatter, ang. en obligation på 200 rdl.

16. december 1678 stævnedes Christen Andersen, tingskriver i Nibe, på vegne af Mads Sørensen Wolf i Nørholm Peder Nielsen i Tostrup Mølle.² Ved matriklen 1688 ejede han $\frac{2}{3}$ af Tostrup Mølle og borgmester Mathias Worm i Ribe resten. Efter matriklen 1664 var han fæster af Viborg Kapitels gård i Nørholm, htk. 8-2-1- $\frac{1}{4}$ / $\frac{7}{7}$, afgift 6 td. byg, 6 skp. havre, 1 svin, 1 gås, 22 sk. 2 alb. gæsteri, 26 sk. 2 alb. arbejdspenge og to gadehuse, afgift 10 sk. Endvidere fæstede han en gård tilhørende Christian Urne, htk. 5-0-0- $\frac{1}{7}$, afgift 4 tdr. byg, 6 pd. havre, 1 svin 1 gås, 24 sk. 2 alb. arbejdspenge. Den 3. juni 1670 mødte han for Axel Urne til Marsvinsholm i en sag ved birketinget.

1. feb. 1684 købte Jens Knudsen i Aalborg salig birkefoged Mads Sørensens salterbod i Klitgård.³ Mads Sørensen Wolf og hustruen lod 1664 opsætte et epitafium i Nørholm Kirke med malerier af dem selv og børn.

Børn:⁴

1. Maren Madsdatter Wolf, født 23. november 1651 i Nørholm, død 1. maj 1723 i Bredkjær i Hellevad, gift 4. juni 1671 i Nørholm med Jacob Pedersen Brunow, født 15. marts 1645 i Aalborg, død 25. september 1717, præst i Skæve.⁵
2. Mette Madsdatter Wolf, gift med Iver Knudsen i Aalborg. Det er sikkert dette ægtepar, der 31. januar 1676 fik bevilling på at være fri for åbenbart skifte, fordi hun var kommet for tidligt i barselsseng.
3. Søren Madsen Wolf, født 1. april 1665, døbt 12. marts 1666 i Nørholm, død 28. maj 1721 på Teglgård i Hellum Herred, gift første gang med Maren Christensdatter Gjedsmand fra Aalborg, født 14. juni 1663, Aalborg Budolfi, død 7. november 1697. Gift 2. gang 7. november 1704 på Teglgård i Skørping Sogn med Dorteia Louise Kramers fra Sønderborg, død 1720. Han købte i år 1700 Teglgård i Skørping Sogn. Gården brændte 1704.

¹ Nibe tingbog 8. juni 1650.

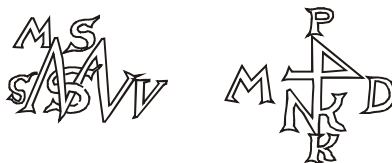
² Hornum herreds tingbog.

³ Nørholm Birks tingbog.

⁴ Klitgaard, Personallhistorisk Tidsskrift, 1920, s. 211.

⁵ Klitgaard, Vendsysselske Præstefamilier, s. 271.

4. Else Madsdatter Wolf, gift med Hans Jensen i Bygum, herredsfoged i Rinds Herred.¹
5. Kirsten Madsdatter Wolf, levede 1. feb. 1684 jf. Nørholm tingbog.

Mads Sørensen Wolf og Maren Poulsdatter Kras' (faderens)
bomærke på epitafiet i Nørholm Kirke. Egen tegning.

Peder Christensen Vestergaard, 1684-1687

Født o. 1644 i Aalestrup, begravet i Nørholm 15. juli 1714. Han blev både kaldt Peder Christensen og Peder Aalestrup.² Søn af Christen Pedersen (Byrialsen) i Aalestrup, Østerbølle Sogn, og Kirsten Andersdatter, som var af herredsfogedslægt i Rinds Herred. Gift første gang 23. juni 1672 i Nørholm med Anna Sørensdatter Buus, født o. 1631, død i Nørholm, begravet 3. marts 1697, 66 år, datter af Søren Jensen Buus i Hæsum og Mette Poulsdatter, som sikkert var en Kras. (Se birkefoged Poul Nielsen Kras i Nørholm). Hun var enke efter Simon Nielsen Vestergård i Nørholm. Gift anden gang 10. oktober 1697 i Nørholm med Geske Marie Sørensdatter, begravet 17. oktober 1745 i Nørholm.

Som birkefoged forbød han 11. juli 1684 alle i birket at huse ledige folk, løsgængere, betlere eller andre, som ikke havde rigtigt pas. Ved herredssammenlægningen 1687 kaldte landsdommerne ham udygtig, vanvittig og uvederhæftig, og han blev afskediget. Skudsmålet var formodentlig politisk og helt uretfærdigt. Man ville have embedet nedlagt og havde en anden i kikkerten til herredsfoged i de sammenlagte herreder og birker.

I 1688-matriklen var han fæster af Vestergård i Nørholm under Restrup, gl. htk. 9-0-0-1¹/₇, nyt htk. 9-3-1-1.

Hans bror Anders Christensen var herredsfoged i Gislum Herred, og Peder Christensen Vestergaard blev 6. marts 1706 stævnet til Hornum-Fleskum Herredsting, fordi han som værge ikke havde udredt arv til broderens børn.

Børn 1. ægteskab:

1. Simon Pedersen, døbt 14. juni 1674 i Nørholm, begr. 12. oktober 1674 sst.
2. Christen Pedersen, døbt 27. feb. 1676, Han var student og degn i Øster Hornum, blev slæbt ihjel efter en løbsk hest.³

Børn 2. ægteskab:

3. Søren Pedersen, døbt 23. april 1702, begravet 28. oktober 1714.
4. Anders Pedersen, døbt 6. maj 1705 i Nørholm, begravet 15. januar 1714 sst.
5. Jens Pedersen, døbt 22. januar 1708.
6. Anna Pedersdatter, døbt 5. oktober 1709.

¹ Christen Sørensen Testrup, Rinds Herreds Krønike, s. 35. Klitgaard, Personal-historisk Tidsskrift. 1920, s. 207.

² Christen Sørensen Testrup, Rinds Herreds Krønike, s. 24.

³ Christen Sørensen Testrup, Rinds Herreds Krønike, s. 24. Kgl. Bibliotek, NKS 756 c.

Birkeskrivere i Nørholm

Laurids Nielsen, 1577, 1579

Han var skriver, da Christen Jensen i Suldrup, herredsfoged, Søren Jepsen i Guldbæk, Anders Christensen i Estrup og "loudig Nielsen i Nørholm skrifftr ther samesteds" 26. august 1577 udstedte et tingsvidne. Peder Skriver, forstander i Helligåndsklosteret i Aalborg fik 6. juli 1579 på Hornum Herredsting vidne udstedt af Jens Christensen i Svenstrup, herredsfoged, Laurids Thomsen i Snorup, Christen Nielsen i Hornum, og "Laurits Nielsen i Nørholm, Schriffuer ther samesteds".

Anders Willumsen, 1618, 1620

Han og birkefogeden sagsøgte 6. august 1618 af Jens Juel til Kjeldgård, se birkefogeden. Han nævnes Snapslandsting 1619 i en sag ved landstinget og 25. feb. 1620 i sag om tiende til præsten i Nørholm. Jf. Viborg Kapitel jordebog 1625 var han fæster af en gård i Nørholm, afgift 3 pd. byg, 9 skp. rug, 6 skp. havre, 1 svin, 1 gås, 20 sk. 2 alb. arbejdspenge, 21 sk. 1 alb. gæsteri.

Peder Kras, 1620

Nævnt 6. oktober 1620 i vidne, at præsterne i Nørholm altid fik halvdelen af kongetienden. Måske søn af herredsskriver Niels Poulsen Kras i Moldbjerg.

Peder Espensen, 1646

Peder Espensen, skriver i Nørholm, nævnes 24. februar 1646 ved hustruen Abelone Pedersdatters arv efter sin fader Peder Jacobsen i Aalborg.¹ Hun var jf. Hovedskatten til jul 1660 gift med Laurids Skrædder, Nørholm, og her nævnes som børn Maren Pedersdatter, hvilket må være Peder Espensens datter.² Den 28. marts 1681 døde Maren Pedersdatter Skrivers i Nørholm.

Jens Pedersen, 1652

Jens Pedersen Skriver i Nørholm blev begravet 13. marts 1652 i Nørholm. Samme dag sønnen Jens. I Pengeskatten 1655 og 1656, Aalborghus len, ekstraskatter, nævnes under husfolk Jens Skrivers hustru, uden tvivl enken.

Hans søn var sikkert Christen Jensen Skriver, der blev kaldt skriver, men ikke var birkeskriver. 1. januar 1670 blev han trolovet og 30. januar i Nørholm gift med Karen Nielsdatter. Han fik 10. september 1676 datteren døbt i Nørholm. Den 13. februar 1698 blev Christen Jensen Skrivers hustru Karen Nielsdatter begravet i Nørholm.

Jacob Jørgensen, 1670, 1687

Jacob Jørgensen førte tingbøgerne 1670-85, men hvornår han blev birkeskriver vides ikke. Han var også degn, se under degne. Han fungerede til herredssammenlægningen i 1687 og havde da ikke kgl. bestalling. Lands-

¹ Gjedsted, skifteuddrag, Aalborg by og birk.

² Rigsarkivet, Militære regnskaber, Mandtal på Sivert Brockenhuus' Hovedskat til Jul 1660.

dommerne gav ham ikke noget godt skudsmål, men noterede, at han ”intet ønsker heller end, at han derfra måtte blive entlediget”. Skudsmålet var formodentlig politisk og helt uretfærdigt. Man ville have embedet nedlagt og havde en anden i kikkerten til herredsskriver i de sammenlagte herreder og birker. Han førte tingbogen på en særdeles omhyggelig måde med let læselig skrift og mødte op hver eneste tingdag.

Nørholm Birks tingbøger

Tingbøgerne er desværre kun bevaret for perioden 1670-1685. Herudover findes der et tingsvidne i form af et referat af en sag der 1653 var på birketinget. Et uddrag af tingbøgerne og den nævnte retsakt er indeholdt i Kilder til Nørholm Sogns Historie 1216-1840, hvortil der henvises. Et mere omfattende uddrag af tingbøgerne 1670-1685 er udgivet selvstændigt og kan også ses på min hjemmeside ferch.dk. Tingbøgerne er nu tilgængelige på Rigsarkivets hjemmeside sa.dk.

Nibe Birk og Hornum Herredsting

Sager mod Nørholmboere skulle rejses ved Nørholm Birketing, men beboerne i Nørholm kunne let blive involveret i sager, der foregik både ved Nibe Birketing og ved Hornum Herredsting, senere endnu, dvs. efter herredssammenlægningen 1687, ved Hornum-Fleskum Herredsting. Et uddrag af sager ved disse tingsteder er indeholdt i Kilder til Nørholm Sogns Historie 1216-1840, hvortil der henvises.

Viborg Landsting

Afgørelser i sager mod Nørholmboere ved Nørholm Birketing, Nibe Birketing og Hornum og Hornum-Fleskum Herredsting kunne ankes til Viborg Landsting. Uddrag af sager indtil 1636 findes i min Diplomatarium Hornumense og sager 1636-1661 kan findes i Bjarne Nørgaard Pedersens uddrag. Begge dele findes i Kilder til Nørholm Sogns Historie 1216-1840, hvortil der henvises.

Sager vedrørende skøder på og pantsættelser af ejendomme skal søges i landstingets skøde- og panteprotokoller, der nu er tilgængelige på Rigsarkivets hjemmeside sa.dk.

Ejendomsforholdene i Nørholm 1216-1840

Udgangspunktet for beskrivelsen af ejendomsforholdene i Nørholm Sogn er et studie af gårdenes ydelse af byg, som fremgår af min bog *Gårdene i Nørholm, Hornum Herred 1440-1840*. Studiet viser, at ydelsen af korn (byg) var uændret fra 1573-1840 og formodes også at have været det fra 1216. Ved matriklen 1664 ydede de 36 gårde i Nørholm By i alt 1.450 skæpper byg og gården Klitgård 75 skæpper, i alt 1.525 skæpper af sognet.

Ejendomsforholdene nævnes første gang 31. maj 1216, hvor pave Innocens 3. stadfæstede Viborg Kapitels besiddelse af bl.a. kirken i Nørholm. Stadfæstelsen viser, at Nørholm var et vigtigt sted, at Kapitlet havde et betydeligt antal gårde i Nørholm, og at der var så mange gårde, at der kunne holdes en præst og vedligeholdes en kirke.¹ Dette hænger utvivlsomt sammen med, at der under kong Niels (1065-1134) først i 1100-tallet blev indført tiende. Dette indebar, at bønderne skulle betale en tiendedel af deres afgrøde, som blev delt i tre dele: kirketiende til opførelse og vedligeholdelse af kirkerne, præstetiende til underhold til præsterne og bispetiende til biskopperne.

Tiendebetalere, Geschichte Österreich jf. Wikipedia.

¹ Lars Frederiksen skriver i sin *Bidrag til Nørholm Sogns Historie*, s. 49, at inden Nørholm Sogn kom ind under Viborg Kapitel bekræftede Valdemar Sejr (1170-1241) og hans søn Erik Kapitlets ret til Nørholm Kirke samt andet gods, det havde erhvervet, at Kapitlets bønder var fritaget for leding, kværsæde, skat o.l. og at bønderne kun skulle svare til provsten eller enhver anden af Kapitlet. Det refererer til *Diplomatarium Vibergense* 10. marts 1238, men er en fejltolkning og vedrører ikke Nørholm.

6. maj 1410 pantsatte væbner Johannes Mogensen Nist sine ejendomme i Nørholm til Viborg Kapitel. Brevet, der er på latin, lyder i oversættelse: ¹

Johannes (Jens) Mogensen, kaldet Nist, væbner, til alle, der ser dette brev, hilsen evindelig med Gud. Alle, nulevende og fremtidige, skal vide, at jeg i sandhed står i skyld og gæld til indehaverne af dette brev de hæderværdige og gode mænd de herrer provsten og kapitlet ved Viborg Kirke og deres efterfølgere for 30 mark rent og gængs sølv. For disse 30 mark pantsætter jeg med dette brev førnævnte herrer provst og kannikker mit gods, alt og hvert enkelt, i Nørholm i Hornum Herred, hvilket gods Jens Lavesen af Kollerup - god ihukommelse - med arveret erhvervede efter sin søster fru Maren fordum Jens Gundesens hustrus død på den betingelse, at de førnævnte herrer årligt skal nyde frugterne og indtægterne af det nævnte gods, uden at de må fradrages i gældens hovedstol, indtil det af mig eller min arvinger lovligt indløses. Ydermere forpligter jeg mig og mine arvinger til at fri og hjemle omtalte herrer provst og kannikker og deres efterfølgere førnævnte gods fra krav fra alle, hvem de end er. Til vidnesbyrd herom er mit segl tillige med seglene tilhørende de gode mænd, nemlig Peder Nielsen, landstingshører i Viborg, Niels Jensen Skadeland, Lars Tygesen, Peder Nielsen, kaldet Rige, Peder Knapsen og Niels, kaldet Krag, rådmænd sammesteds, hængt under dette brev. Givet i det Herrens år 1410 på selve dagen for evangelisten sankt Johannes foran Porta Latina.

Jens Lavesen af adelsslægten Udsen skrives 1378 til Kollerup, Hadbjerg Sogn, Galten Herred. Født o.1344, død efter 1388, gift med Anne Ranesdatter, datter af Rane Jonsen til Rudgård. Han arvede godset efter søsteren Maren, som havde været gift med Jens Gundesen, som vi ikke kender. ² Efter ham kom godset til Johannes Mogensen Nist, der 1410 pantsatte det til Viborg Kapitel. Han kan have købt godset af en af Jens Lavesens fire børn. Sønnen Lange Jensen Udsen skrives til Kollerup og Rygård, som han ejede 1424. Han var da barnløs. Karen Jensdatter Udsen var gift med Mads Jensen Munk (Vinranke) til Visborg, død 1501. Else Jensdatter Udsen var gift med Ove Ovesen Galskyt, som skrives til Ommestrup på Djursland og Lerbæk ved Frederikshavn. Jens Mogensen Nist kan også have giftet sig til det med en af Jens Lavesens døtre.

Niels Nist i Klaptrop (Klæstrup i Vokslev Sogn) vidnede 3. juli 1469 på Gjerlev Herreds ting, hvor Oluf Mortensen Seefeld af Refsnæs (Hellum Herred) fik et vidne. Gjerlev er nær Galten Herred, hvor Jens Lavesen hørte hjemme, og Klæstrup er ikke langt fra Nørholm. Måske var der en forbindelse.

Et spørgsmål er, hvor meget jord og hvor mange gårde det pantsatte drejer sig om. Efter Erik Ulsig ³ blev der omkring 1389-1400 af 1 øre skyldjord betalt en landgilde på $\frac{2}{3}$ øre korn = 1 pund korn = 15 skæpper. Dette var sikkert ikke meget anderledes i 1410. Ved pantsætning blev 1 øre skyldjord typisk pantsat til 1,7 mark sølv, som skulle omregnes med en faktor 2,0/2,7, hvor betalingen som her var i rent sølv, altså en pris på 1,26 mark rent sølv for en øre skyldjord. For 30 mark rent sølv kunne da fås $30/1,26 = 23,8$ øre skyldjord svarende til 23,8 x

¹ Diplomatarium Danicum. diplomaticum.dk.

² finnholbek.dk og Slægten Udsen gennem 1000 år af Ove Udsen.

³ Ulsig, Befolkningsfald, landgildfald og jordpriser i det 14. århundrede.

15 = 357 skæpper korn i landgilde. Dette er formodentlig et realistisk skøn på størrelsen på det pantsatte. Det svarer til 4-7 gårde i typisk størrelse i 1600-tallet i Nørholm By, men antallet har 1410 sikkert været mindre, måske 3-5.

6. juni 1440 fik Viborg Kapitel nye statutter med fordeling af kapitlets indtægter i 15 portioner.¹ 3 prælaturer og 12 kanonikatpræbender. Hver præbende bestod af to dele: *Corpus*, pro vestitu corporis, egentlig til klædning for legemet, stammen i lønnen, og mensa, pro mensa, bordet, egentlig kostpenge. Prælaterne havde tillige *dignitas*, værdighed, pro dignitate, for værdighedens skyld, hvorfor et prælatur også kaldes en dignitas eller dignitet. Tillige saltet fra Læsø. Hver prælæt fik en læst (18 tønder), hver kannik en halv læst.

Første prælatur. Provsten, præpositus, præpositura, der skulle have for *dignitas* hovedgården Nørholm for én læst korn, af byen Nørholm to læster, desuden en ålegård. Han skulle holde en birkefoged i Nørholm Birk. Bøderne skulle gå til den kannik, på hvis bøndergods bonden hørte hjemme. Endvidere Gudsgift Mølle, Vokslev Sogn. Til residents skulle provsten have den gård, som de andre biskopper i Viborg før i tiden har beboet, liggende i nærheden af søen i St. Nikolai Sogn i Viborg, med dens marker, agre, enge, æble- og humlegård. Som *corpus* endvidere Volstrup gård, Rørbæk Sogn, med en øde mølle og en læst salt fra Læsø. Provstens embedsopgave var den særlige, at han skulle være mund og tilsvær for Kapitlet i retssager. Andet og tredje prælatur var ærkedegn og kantor og vedrører ikke Nørholm. Det var bla. gods på Fur.

De 12 kannikepræbender fik navn efter deres hovedbesiddelser. Hver af dem fik til *mensa* en halv læst (9 tønder) salt fra Læsø, *foruden jordegodset*. Præbende nr. 10 var Klitgård. *Corpus* 1 læst af Nyrup (Sønderholm Sogn) og gården Klitgård. 11. Præbende var Hornum Præbende. Hertil hørte gården Goerim i Sønderholm Sogn med 1 læst korn, gårde i Nyrup, Sønderholm Sogn, 1 gård i Svenstrup Sogn, 1 gård i Ø. Hornum. Desuden gårde i Nørholm, som også ydede 1 læst korn, 180 skæpper. Ved matriklen 1664 havde Hornum Præbende 5 gårde i Nørholm, som ydede hhv. 72, 72, 58, 21 og 20 skæpper, i alt 243 skæpper. Der er således en lille forskel på 63 skæpper korn, som sikkert svarer til afgift af én gård. Det kunne være en gave til Kapitlet. Til Hornum Præbende hørte som nævnt også gods i Svenstrup Sogn jf. flere sager på Nørholm Birketing 1670-85. Jeg antager, at de 5 gårde i Nørholm også hørte til præbendet i 1440.

Ydelserne på i alt 3 læster til provsten svarer til 540 skæpper byg i Viborgmål. Ydelserne til Klitgård Præbende og Hornum Præbende skønnes at være som i matriklen 1664 jf. antagelsen om uændret kornydelse gennem tiden. Ydelserne af Klitgård var 10 tønder byg svarende til 75 skæpper, og ydelserne af de 5 gårde var de nævnte 243 skæpper. I alt var ydelserne til Kapitlet, provstigodset og præbenderne da 540 plus 75 plus 243 = 858 skæpper byg.

Godset Johannes Mogensen Nist i 1410 pantsatte til Kapitlet var jf. ovenstående beregnet til 357 skæpper korn. Han, hans arvinger eller en køber ejede det sikkert fortsat i 1440. Ydelserne af dette gods sammen med Kapitlets i alt 858 plus 357 = 1.215 skæpper. Da de samlede ydelser jf. indledningen var

¹ Severinsen, Viborg Domkirke s. 299-301.

1.525 skæpper, er der en difference på 310 skæpper, som sikkert viser, at der må have været endnu en ukendt grundejer. Måske Lars Dan i Nørholm 1458, som måske sammen med fru Anne er begravet i Viborg Domkirke.¹

Viborg Kapitel var 1573 ejer af al ejendom i sognet. Dette ses af følgende. Frans Banner til Kokkedal fik 24. juli 1573 skøde på bl.a. 3 gårde i Nørholm af Viborg Kapitels gods, uden al tvivl af provstigodset.² Ved Frans Banners død 1575 arvedes godset af hans datter Ellen, gift med Jørgen Due til Halkær, og to af gårdene optræder i matriklen 1664, hvor ejeren også hed Jørgen Due, søn af Mandrup Due, søn af Jørgen Due og Ellen Banner.

17. juli 1623 begærede Oluf Parsberg til Jernit, lensmand på Ørum, at magelægge sin gård i Nørholm med Kronen, men det blev ikke til noget.³ Han var gift med Karen Kruse. Mest sandsynligt har han fået gården via sin hustru, som var datter af provsten i Viborg Enevold Tygesen Kruse til Hjermelevgård, der havde provstiets gårde i Nørholm. Denne havde sikkert købt gården af Frans Banners arvinger. Den 28. januar 1626 solgte Oluf Parsberg gården til svigermoderen Else Jørgensdatter til Stenalt, død 1632, gift med Enevold Kruse, hustruens far, død 1621.⁴ Da Else Marsvin døde 25. oktober 1632, var arvingerne bl.a. hendes broder Peder Jørgensen Marsvin, som imidlertid var død i 1614, og gården er derfor gået til hans søn Jørgen Pedersen Marsvin til Aunsbjerg og Restrup, som ved matriklen 1664 havde en gård i Nørholm.

I 1625 hørte til Viborg Kapitels *provstigods* i Nørholm 28 gårde inkl. præstegården jf. Kapitlets jordebog.⁵ Herudover var der de tre gårde, som Frans Banner købte i 1573, hvor de 2 nu ejedes af hans datter Ellen Banners søn Mandrup Due til Krastrup, død 1648, og den tredje af Oluf Parsberg til Jernit. Endelig havde Viborg Kapitel, *Hornum Præbende* 5 gårde i Nørholm samt gården Klitgård jf. matriklen 1664. Der var således 36 gårde i selve Nørholm By i 1625. Vi kan nu få disse oversigter over forholdene i 1573 og 1625.⁶

Gårdene er indplaceret som følger: Helgård: Hartkorn over 5 tdr. eller ydelse over 30 skæpper byg. Halvgård/bol: Hartkorn 2½-5 tdr. eller ydelser 15-30 skæpper. Halvbol: Hartkorn under 2½ tdr. eller ydelse under 15 skæpper.

Ejerne 1573:

	1/1 gårde	½ gårde/bol	½ bol	I alt
Viborg Kapitel, provstigodset	16	11	1	28
Viborg Kapitel, Hornum Præbende	3	2	0	5
Frans Banner til Kokkedal	1	2	0	3
I alt	20	15	1	36

¹ Heise, *Diplomatarium Vibergense*, s. 366.

² Kronens Skøder 1535-1648, s. 135.

³ Færch, *Diplomatarium Hornumense*, 2. udg., s. 784.

⁴ Viborg landstings skøde- og panteprotokol 1624-1637, opslag 69.

⁵ Rigsarkivet Viborg, Viborg Stift, Viborg Domkapitel, Kapitlets adkomster, nr. 252.

⁶ Det kaldes Viborg Kapitels gods, selv om godset formelt tilhørte Kronen.

Ejerne 1625:

	1/1 gårde	½ gårde/bol	½ bol	I alt
Viborg Kapitel, provstigodset	16	11	1	28
Viborg Kapitel, Hornum Præbende	3	2	0	5
Mandrup Due til Krastrup	1	1	0	2
Oluf Parsberg til Jernit	0	1	0	1
I alt	20	15	1	36

Disse ejendomsforhold holdt sig til 18. november 1662, hvor Kronen igen solgte ud af Viborg Kapitels provstigods, denne gang til Christian Urne til Marsvinsholm ved Ystad i Skåne. Skødet lød på 6 helgårde, 6 halvgårde og 2 halvbol.¹ Ved hjælp af skødet og matriklen 1664 kan vi nu opstille denne tabel over forholdene i 1662 og i 1664, der ikke var forandret fra 1662.

Ejerne 1662 og 1664:

	1/1 gårde	½ gårde/bol	½ bol	I alt
Viborg Kapitel, provstigodset	12	2	0	14
Viborg Kapitel, Hornum Præbende	3	2	0	5
Christian Urne til Marsvinsholm	4	9	1	14
Jørgen Due til Krastrup	1	1	0	2
Jørgen Marsvin til Restrup	0	1	0	1
I alt	20	15	1	36

23. februar 1665 købte Ide Lindenov til Vrå, enke efter Steen Beck til Vrå, 12 gårde og 1 bol af Viborg Kapitels provstigods af Kronen. Hun ejede da en del af Restrup. Af de 28 gårde, der hørte til Kapitlets provstigods, var der 1662 solgt 14 og nu i 1665 13. Der var nu kun 1 gård tilbage.

Ejerne 1665:

	1/1 gårde	½ gårde/bol	½ bol	I alt
Ide Lindenov til Vrå	12	1	0	13
Viborg Kapitel, provstigodset	0	1	0	1
Viborg Kapitel, Hornum Præbende	3	2	0	5
Christian Urne til Marsvinsholm	4	9	1	14
Jørgen Due til Krastrup	1	1	0	2
Jørgen Marsvin til Restrup	0	1	0	1
I alt	20	15	1	36

¹ Kronens Skøder 1648-1688, s. 141.

Christian Jørgensen Urne døde 24. marts 1667, men inden da var hans gods eller noget heraf overtaget af broderen Axel Jørgensen Urne, der også skrev sig til Marsvinsholm. I hvert fald pantsatte Axel Urne 18. januar 1667 tre af Christian Urnes gårde i Nørholm (Fæstere: Hans Nielsen og Mads Christensen, Christen Andersen og Morten Simonsen og Michel Christensen) til forvalter Peder Mørk på Palstrup for 200 rdl. in specie, der skulle betales Snapsting 1668.¹

Der må imidlertid være blevet handlet noget med pantet. I hvert fald erkendte Axel Urne 11. juli 1667 at skyldte 260 rdl. in specie til Hans Nielsen, rådmand i Aalborg, som skulle betales på Viborg Landsting, Snapsting 1668, og han havde pantsat én af de tre gårde fra pantet 11. juli 1667 (gården Hans Nielsen og Mads Christensen), men rådmanden havde 2. august 1667 overdraget pantebrevet til sin gode ven, birkefoged Mads Sørensen Wolf i Nørholm.²

26. august 1667 pantsatte Ide Lindenov for 300 enkende dalere en af sine gårde i Nørholm til Mads Sørensen Wolf, hvor denne selv boede.³

15. oktober 1668 udstedte Ide Lindenov, salig Steen Becks til Vrå, til Abild Sandberg, salig Melchior Odelands, et pantebrev på 350 rdl. in specie med 6 % rente, med pant i 3 gårde i Nørholm. (Jens Jensen, unge Jens Jensen og Jesper Jensen).⁴

27. oktober 1668 skødede Frederik Rodsten til Lengsholm til ærlige og velbyrdige fru Ide Lindenov, salig Steen Beck til Vrås enke, tre gårde i Nørholm (Jens Sørensen Buus, Niels Mogensen Wingaards enke og Jens Jensen og unge Jens Jensen). Frederik Rodsten blev 28. november 1666 gift med Kirstine Beck, datter af Steen Beck og Ide Lindenov, så skødet er på hustruens arvegods, der sælges til svigermoderen.⁵

11. juni 1669 pantsatte Axel Urne til Marsvinsholm, til svogeren Frans Rantzau til Estvadgård, for 650 rdl. i sølv og 600 rdl. mønt 4 gårde i Nørholm (Hans Nielsen, Christen Andersen, Morten Simonsen og Peder Jensen).⁶

Ide Lindenov til Vrå døde 29. september 1674 med datteren Kirstine Beck som eneste arving. Hendes mand Frederik Rodsten var død 10. april 1674.

17. marts 1675 skødede Kirstine Beck 12 gårde i Nørholm til Tøger Lassen til Rødslet, nemlig 1. Søren Jensen og Christen Jensen, 2. Peder Mortensen, 3. Mads Michelsen, 4. Jens Jensen, 5. Jens Jensen og unge Jens Jensen, 6. Jens Sørensen Buus, 7. Thomas Madsen, 8. Corfitz Christensen og Willumsens enke, 9. Michel Ibsen og Willum Jacobsen, 10. Poul Kras, 11. Jesper Jensen og 12. Mads Sørensen (Wolf), birkefoged.⁷ Det var gods, som Kirstine Beck havde

¹ Viborg landstings skøde- og panteprotokol 8, 1667, opslag 59.

² Viborg landstings skøde- og panteprotokol 9, 1667-1668, opslag 149.

³ Viborg landstings skøde- og panteprotokol 9, 1667-1668, film del 2, opslag 11.

⁴ Viborg landstings skøde- og panteprotokol 10, 1668-1669, opslag 82.

⁵ Viborg landstings skøde- og panteprotokol 10, 1668-1669, opslag 2.

⁶ Axel Jørgensen Urne til Marsvinsholm i Skåne og til Nørholm, Øster Horne Herred m.v. Søn af Jørgen Urne til bl.a. Lindborg. Søsteren Helle Urne var gift med Frans Rantzau.

⁷ Viborg landstings skøde- og panteprotokol 15, 1675, film del 1, opslag 63.

arvet efter moderen Ide Hansdatter Lindenov til Vrå, som købte gårdene af Kronen 23. februar 1665.

11. maj 1675 udstedte Jørgen Due til Halkær pantebrev til Otto Skeel til Birkelse på 250 rdl. in specie med pant i en gård i Nørholm Sogn og By (Mads Pedersen).¹

10. august 1681 solgte Kirstine Beck den sidste gård (fæster Niels Mogensen Wingaards enke), som hun havde i Nørholm, til Tøger Lassen til Rødslet.²

19. maj 1684 udstedte velbyrdige Christian Lindenov til Restrup et pantebrev på 2.000 rdl. til 96 sk. pr daler til assessor Peder Hofmand og borgmester Hermand Verkmaster i Aalborg, rente 6 %, med pant i 14 gårde i Nørholm.³

Året efter, 4. maj 1685, solgte Christian Lindenov til Restrup gårdene til Hans Frederik Levetzau til Oksholm. Fæsterne var 1. Hans Nielsen og Mads Christensen Kock. 2. Jens Lyngbjerg. 3. Morten Simonsen og Christen Michelsen. 4. Peder Christensen Aalestrup. 5. Jørgen Poulsen og Christen Madsen. 6. Poul Kras af Paradis. 7. Jørgen Poulsen. 8. Morten Simonsen. 9. Jens Hansen Pugh og Peder Hansen Pugh. 10. Christen Sørensen Klitgaard. 11. Mads Sørensen og Christen Madsen. 12. Poul Michelsen og Willum Thomsen. 13. Jens Sørensen. 14. Christen Lauridsen.⁴

Ved matriklen 1688 havde Viborg Kapitel intet gods i sognet. I 1665 solgte kongen 13 enheder af provstigodset. Der var således 1 enhed tilbage, hvis videre skæbne ikke er klarlagt. Ved matriklen 1664 var der 5 enheder tilbage af Hornum Præbendes gods. De var blevet til 3 ryttergårde og 2 krongårde. Hans Frederik Levetzau købte i 1668 Oksholm og i 1685 Restrup. Han var 1660 oberstløjtnant ved Christian Urnes kompagni.

Ejerne 1688:

	1/1 gårde	½ gårde/bol	½ bol	I alt
Tøger Lassen til Rødslet	14	2	0	16
H.F. Levetzau til Restrup	5	6	1	12
Ryttergods	2	1	0	3
Kronen	1	1	0	2
Selvejer Jørgen Nielsen Kras	0	0	1	1
Præstegården	1	0	0	1
I alt	23	9	1	35

Ved matriklen 1688 var der 35 gårde i Nørholm By mod 36 i 1664. En af Restrups gårde var blevet nedlagt og jorden fordelt til andre.

¹ Viborg landstings skøde- og panteprotokol 15, 1675, film del, opslag 63.

² Viborg landstings skøde- og panteprotokol 20, 1681-1682, opslag 49.

³ Viborg landstings skøde- og panteprotokol 21, 1682-1683, opslag 460.

⁴ Viborg landstings skøde- og panteprotokol 22, 1684-1686, opslag 112.

Tøger Lassen ejede nu det største antal enheder i Nørholm By. Han var 1659 skriver på Aalborghus og døde i oktober 1689. Han ejede Rødslet, Vesterladegård i Aalborg, Klarupgård, Refsnæs og en gård ved Østerå i Aalborg.

Ejendommeligt nok er der dukket en selvejer op, Jørgen Nielsen Kras. Det er den gård, som Jørgen Marsvin havde ved matriklen 1664 med Niels Mogensen Wingaard som fæster. Jørgen Marsvin var i store økonomiske vanskeligheder og havde bl.a. lånt 1.000 rdl. af birkefoged Niels Poulsen Kras, hvis søn var Jørgen Nielsen Kras. Efter Niels Poulsen Kras' død o. 1648-49 blev enken Kirsten Jørgensdatter gift med Niels Mogensen Wingaard, der 23. april 1663 fik gården i pant sammen med andre gårde.¹

Niels Mogensen Wingaard døde 3. maj 1666 og Kirsten Jørgensdatter 6. maj 1685, hvorefter Jørgen Nielsen Kras har arvet gården.

Tøger Lassen til Rødslet døde som nævnt i 1689. Han efterlod sig bl.a. to døtre, Maren Lassen, gift med Christoffer de Hemmer i Aalborg, og Elisabeth, som var gift med Hans Sørensen Benzon til Filsted og Vesterladegård i Aalborg.

Ved lodtrækning 9. juli 1691 tilfaldt der for en fjerdedel Maren Lassen og dermed Christoffer de Hemmer bl.a. Vesterladegårds hovedgård og Jus Patronatus til Nørholm Kirke, tiende 48 tønner hartkorn, og underliggende bøndergods under ladegården, alt efter ny matrikel hartkorn 21-2-1-2. Ved skøde af 13. august 1691 afhændede Christoffer de Hemmer dette gods til svogeren Hans Sørensen Benzon.² Hertil hørte utvivlsomt gårdene i Nørholm. I hvert fald står Hans Benzon i konsumptions- og folkeskatten 1696 som ejer af de gårde, som Tøger Lassen havde ved matriklen 1688.³

Hans Frederik Levetzau til Oksholm døde i 1696 og arvedes af sønnerne Christian Frederik Levetzau til Restrup og Theodosius Levetzau til Oksholm. Theodosius Levetzau skødede 1. maj 1703 Hylleborg Nielsdatter Krog i Nørholm⁴ en gård i Nørholm, som Søren Jensen Birkumgård sidst beboede og fradøde, skyld 7 tdr. 2 skæpper byg og 6 tønner havre, hartkorn 8-3-1-2, herligheden i samme gård efter jordebogen 1 svin, 1 gås, 4 mk. 8 sk. gæsteri med påfølgende sagefald og fæste-rettighed. Gården vendte dog allerede 1704 tilbage til Theodosius Levetzau med Hylleborg mand som fæster.⁵

8. april 1706 udstedte major Christian Frederik Levetzau til Restrups pantebrev på 10.000 rdl. til sin bror oberst Theodosius Levetzau til Oksholm med pant i Restrup hovedgård. Gælden skulle tilbagebetales med 1. termin 5.000 rdl. med påløbne renter 5 % p.a. til Snapsting 1708 og 2. termin Snapsting 1709, også med påløbne renter 5 % p.a.

¹ Viborg landstings skøde- og panteprotokol 4, 1663, opslag 73.

² Viborg landstings skøde- og panteprotokol, 26, 1690-1692, opslag 199.

³ Aalborghus amt, Konsumptions- og folkeskat 1. januar 1696.

⁴ Født 1. oktober 1678 i Skive, død 25. juni 1735 i Nørholm, gift med Thomas Sørensen Brun i Nørholm, søn af Søren Jensen Birkumgård og Anne Sørensdatter.

⁵ Viborg landstings skøde- og panteprotokol 34, 1706-11, opslag 444. Påskrift af 15. november 1709.

Dagen efter, 9. april 1706, skødede Theodosius Levetzau til Oksholm til sin bror Christian Frederik Levetzau til Restrup 13 gårde i Nørholm Sogn og By.¹ Det var gårde, der havde tilhørt Tøger Lassen til Rødslet og senere hans svigersøn Hans Benzon, og fra ham var kommet til Oksholm o. 1700. Desværre er skødet på dette ikke fundet i Viborg Landstings skøde- og panteprotokol.

Herefter skal vi frem til 15. november 1717, hvor ejeren af Store Restrup, oberst Christian Friderik Levetzau fik skøde på en del af 1. og 5. jyske regiments ryttergods, som var bortsolgt ved offentlig auktion, til en pris af 62 rdl. pr tønne hartkorn, nemlig 5 gårde i Nørholm By: mnr. 19, hartkorn 7-3-2-0, mnr. 20, hartkorn 11-2-1-0, mnr. 29, hartkorn 3-5-1-1, mnr. 31, hartkorn 9-5-2-2 og mnr. 33, 3-3-0-0.² Det er matrikelnumre fra matriklen 1688.

24. juni 1720³ fik Christian Frederik Levetzau til Restrup, generalmajor ved kavalleriet - for 1.028 rdl. 12. sk. kroner skøde på relutionsrettigheden (Retten til at indløse pantsat gods) til følgende ham nu tilhørende tiender og gods i Nørholm Sogn og By: MNr. 1 Hartkorn 9-0-0-1⁴/₇, MNr. 2, Hartkorn 7-3-2-0-1¹/₇, MNr. 3 Hartkorn 7-3-2-0-1¹/₇, MNr. 4, Hartkorn 9-0-0-1⁴/₇, MNr. 5, Hartkorn 7-0-0-1⁴/₇, MNr. 6, Hartkorn 9-0-0-1⁴/₇, MNr. 7, Hartkorn 9-0-0-1⁴/₇, Mnr. 8, Hartkorn 9-0-0-1⁴/₇, MNr. 9, Hartkorn 5-0-0-1⁴/₇, MNr. 10, Hartkorn 5-6-3-2-1⁵/₇, MNr. 14, Hartkorn 7-3-2-0-1¹/₇, MNr. 15, 6-0-0-1⁴/₇, Mnr. 16, Hartkorn 9-0-0-1⁴/₇, MNr. 17, 8-2-1-1²/₇, MNr. 18, Hartkorn 5-0-0-1⁴/₇, MNr. 21, 4-0-0-1⁴/₇, MNr. 22, Hartkorn 5-0-0-1⁴/₇, MNr. 23, Hartkorn 4-3-2-0-1¹/₇, MNr. 24, 4-4-2-2-2²/₇, MNr. 25, Hartkorn 4-3-2-0-1¹/₇, MNr. 26, Hartkorn 5-0-0-1⁴/₇, MNr. 27, Hartkorn 5-0-0-1⁴/₇, MNr. 28, 2-0-2-2, MNr. 30 1-5-2-2-2²/₇, MNr. 35, 4-5-3-1⁶/₇. Det er også matrikelnumre fra matriklen 1688.

Hermed havde Store Restrup sat sig på alle ejendommene i Nørholm Sogn på nær tre. Dette fremgår af Store Restrups matrikel 1739.⁴ Her benyttedes også matrikelnumrene fra matriklen 1688, og her mangler mnr. 11, 32 og 34, som altså ikke tilhørte Restrup. Mnr. 34 var præstegården, mnr. 11 var ejet af Oksholm gods og mnr. 32 var sikkert en selvejer.

Disse ejendomsforhold holdt sig til ca. 1850, hvor Restrup begyndte at sælge fæstegårdene til fæsterne.

¹ Viborg Landstings skøde- og panteprotokol 34, 1706-1711, opslag 48 og 71. Hartkornet er næsten ulæselige i protokollen, og alle hartkorn og ydelser er derfor usikre.

² Kronens Skøder 1689-1719, s. 626.

³ Kronens Skøder 1720-1730, s. 84.

⁴ Rigsarkivet Viborg, Store Restrup gods, Ekstrakt af Landmålingsmatrikel over Restrup Hovedgård 1739.

Oversigt over godsejere i Nørholm

Viborg Kapitel, provstiet, Klitgård og Hornum Præbende, 1440.

Kronen, alt Kapitlets ejendom, 1536.

Christian Jørgensen Urne til Marsvinsholm, 1626-1667.

Axel Jørgensen Urne til Marsvinsholm, 1640-1677.

Ide Lindenov til Vrå, (1605-1674), gift med Steen Beck til Vrå.

Kirstine Steensd. Beck, 1644-, ~ Fr. Rodsten til Lengsholm, (1639-1674).

Frans Eriksen Banner til Kokkedal og Oksholm, (død 1575).

Ellen Fransdatter Banner, (1560-1590), gift med Jørgen Due (død 1611).

Mandrup Due (død 1648).

Jørgen Skeel Due (1637-1701).

Jørgen Marsvin (1609-1671) gift med Helvig Gyldenstjerne (1615-1690).

Oluf Parsberg (1589-1661), gift med Karen Enevoldsdatter Kruse.

Tøger Lassen til Rødslet (1623-1689).

Hans Sørensen Lasson, Tøger Lassens svigersøn. (1657-1715).

Christoffer Godskesen Lindenov til Restrup, (1612-1679).

Christian Christoffersen Lindenov (1647-1692).

Oluf Parsberg, (1589-1661).

Jørgen Pedersen Marsvin, (1609-1671).

Hans Frederik Levetzau til Oksholm og Restrup, (1630-1696).

Christian Frederik Levetzau til Restrup, (1682-1756).

Theodosius Levetzau til Oksholm, (1665-1719).

Hylleborg Nielsdatter Krog, (1678-1735).

Velagtede Søren Terkelsen, foged på Vrå, 1681.

Gadehusene i Nørholm

Ud over gårdene var der i Nørholm en række gadehuse uden jord. De lå langs nordsiden af Gaden, neden for skrænten. Gadehusene var et vigtigt element i byen. Her boede medhjælperne på gårdene, håndværksfolkene og fiskerne, som fiskede for gårdmændene og præsten. Omkring en tredjedel af Nørholm Bys beboere boede i gadehusene. De var vigtige for sildefiskeriet, og der blev handlet meget med dem, hvilket fremgår af de mange skøder på Viborg Landsting.

24. juli 1573 fik Frans Banner til Oksholm skøde på 3 gadehuse i Nørholm fra Kronen. De var efter Reformationen udlagt til Viborg Kapitel, provstigodset. Beboerne var Jens Bonde, Thomas Tækker og Niels Lauridsen, årlig afgift 1 sk. grot. Desuden havde Viborg Kapitel i 1573 sikkert yderligere 18 gadehuse. I hvert fald nævnes i Kapitels jordebog 1625 14 gadehuse, tilhører provsten, giver 13 sk. 1 alb., 3 andre giver 12 sk. og 1 gadehus 1 mk.

I Aalborghus lens ekstraskatter 1610-1621 nævnes 2 gadehuse, Peder Jensen, afgift $\frac{1}{2}$ rdl. og Mads Skrædder, $\frac{1}{2}$ rdl. I ekstraskatten 1626 nævnes 4 gadehuse, Christen Madsen, Søren Christensen, Mads Lauridsen og Peder Mortensen. Det er gadehuse, der tilhørte private godsejere, formodentlig arvinger efter Frans Banner eller solgt af hans arvinger. Når ikke flere nævnes er årsagen, at Viborg Kapitels gadehuse var fritaget for skat.

I Skatteregister Philippi Jacobi 1627 nævnes under Gadehusmænd, som giver fuld skat, Christen Madsen, Mads Lauridsen og Peder Mortensen. I Pengeskat Martini 1632 nævnes under gadehusmænd Erik Trogelsen, Mads Lauridsen og Simon Mortensen. Det er igen gadehuse, der tilhørte private godsejere. I Mandtal på pengeskatten Mortensdag 1634 nævnes som gadehusmænd, Niels Krag's tjenere, Erik Gregersen, Simon Mortensen og Christen Madsen. Niels Krag til Trudsholm var provst i Viborg Kapitel og havde udlagt provstiets gårde og gadehuse i Nørholm. De tre gadehuse var hans private ejendom, sikkert noget af det som Frans Banner havde haft jf. ovenstående.

I Unions-, korn og flæskeskat Michelsdag 1654 nævnes 30 gadehuse, og det var sikkert alle de gadehuse, der da var i Nørholm. Beboerne var Jens Christensen, Christen Andersen, Erik Nielsen, Christen Sørensen, Morten Christensen, Christen Lauridsen, Morten Christensen, Willads Thybo, Christen Jensen Skovbo, Jens Skrivers hustru, Christen Thybo, Niels Madsen, Jens Madsen, Willads Frejlev, Christen Shauler, Jens Ibsen, Jens Pedersen, Christen Pedersen, Niels Nielsen, Niels Andersen, Peder Nielsen, Bertel Lauridsen, Christen Sørensen, Christen Hansen, Laurids Jepsen, Hans Keldsen, Claus Clausen, Christen Christensen og Erik Jensen. En stribe af dem betalte ikke skat.

I Militære regnskaber, Sivert Brockenhuus' madskat til jul 1660, genkendes nogle af gadehusfamilierne: Peder Nielsen og Anne Ibsdatter, hos dem Maren Ibsdatter, Jørgen Ibsen, Jep Pedersen og Anna Andersdatter. Jep Jensen og hans moder Maren Pedersdatter. Christen Andersen og Ellen Andersdatter, 1 pige Kirsten Christensdatter. Jens Madsen og Anna Pedersdatter, 1 pige Anna Pedersdatter. Jens Ibsen og Mette Nielsdatter. Hans Keldsen og Else Lauridsdatter. Mads Keldsen, Keld Hansen og Kirsten Hansdatter. Sal. Claus

Clausens enke Maren Nielsdatter, 2 børn: Peder og Jens. Mads-katten fortæller også om folk, der var forarmede og levede af godtfolks almisser: Peder Jensen. Maren Thybo, som er afsindig, 2 børn der er vanføre. Anne Nielsdatter, 2 børn. Maren Skrædderkone. Kirsten Pedersdatter. Else Jensdatter. Karen Christensdatter. Christen Lauridsen, 2 børn. Karen Molsgård, 3 børn, Boel Væverkvinde, 3 børn, Las Bonde, 2 børn. Jens Frihed, 3 børn. Karen Hansdatter. Margrethe Frederiksdatter. Christen Christensens datter. Johanne Mouridsdatter. Niels Joensen. I alt 17 personer.

I Matriklen 1664 nævnes 17 gadehuse under Viborg Kapitel, provsti, gadehuse, huspenge, Jep Jensen, 13 sk. 1 alb. Peder Madsen, 13 sk. 1 alb., Hans Jensen, 13 sk. 1 alb., Hans Sjørlev, 13 sk. 1 alb., Christen Michelsen, 13 sk. 1 alb., Christen Kock, 13 sk. 1 alb., Mads Sørensen, 13 sk. 1 alb., Jens Ibsen, 13 sk. 1 alb., Mads Sørensen, 10 sk., Lille Christen Bjørn, 13 sk. 1 alb., Christen Lauridsen, 13 sk. 1 alb., Sl. Jens af et hus, 13 sk. 1 alb., Niels Mogensen, 13 sk. 1 alb., Mogens Sørensens datter, 13 sk. 1 alb., Mads Sørensen, 13 sk. 1 alb., Niels Bonde, øde, Thomas Madsen, øde, Peder Jensen, øde. Viborg Kapitel, Hornum Præbende havde 3 gadehuse, huspenge, Peder Kjærulf, 13 sk., Laurids Skrædder, 20 sk. mønt, Hans Keldsen, 20 sk. mønt. Ejendommeligt nævnes de private ejere af gadehuse ikke i matriklen. Vi kender nogle af disse husfæstere. Hans Jensen Sjørlev døde 1. april 1684. Han var gift med Margrethe Madsdatter, som døde 27. juni 1684. Han var søn af Jens Pedersen og Maren Knudsdatter, som begge døde hos hans bror, præsten i Nørholm Jens Jensen Sjørlev. Mads Sørensen, der nævnes med 2 gadehuse er birkefoged Mads Sørensen Wolf. Han var i forvejen gårdfæster i Nørholm og har ikke selv brugt disse gadehuse, men benyttet dem til tjenestefolk, beskæftiget med sildefiskeriet. Niels Mogensen er Niels Mogensen Wingaard, også gårdfæster i Nørholm og har brugt disse gadehuse til tjenestefolk. Thomas Madsen er sikkert fæsteren af 1688-matr. nr. 6 i Nørholm. Peder Kjærulf, der havde et gadehus under Hornum Præbende var også gårdfæster i Nørholm, og har sikkert også brugt huset til tjenestefolk.

23. februar 1665 fik Ide Lindenov, enke efter Steen Beck til Vrå, skøde på 18 gadehuse i Nørholm af Viborg Kapitel, Nørholm Provstigods hvoraf 1 ved kirken brugtes af præsten. Jep Jensen, afgift 13 sk. 2 alb. Christen Andersen, 13 sk. 2 alb., Hans Jensen, 13 sk. 2 alb., Hans Sørensen, 13 sk. 2 alb., Christen Nielsen, 13 sk. 2 alb., Christen Høeg, 13 sk. 2 alb., Mads Sørensen, 13 sk. 2 alb., Jens Ibsen, 13 sk. 2 alb., Mads Sørensen af et hus ved kirken, 10 sk. Lille Christens børn, 13 sk. 2 alb., Christen Lauridsen, 13 sk. 2 alb., Hr. Jens af et hus, 13 sk. 2 alb., Mads Sørensen, 13 sk. 2 alb., Niels Mogensen, 13 sk. 2 alb. Mads Sørensen, 13 sk. 2 alb. Niels Bonde, Thomas Madsen og Peder Jensen hver af et hus. Gadehusene genkendes i stor stil fra matriklen 1664.

27. oktober 1668 tilskødede Fr. Rodstens svigermoderen Ide Lindenov til Vrå 5 gadehuse, Michel Sørensen, afgift 13 sk. 1 alb. Mads Sørensen 13 sk. 1 alb. Christen Kock 13 sk. 1 alb. Jep Jensen 13 sk. 1 alb. Hans Sørensen 13 sk. 1 alb.

30. januar 1669 skødede Bertel Jensen Dons, rådmand i Viborg til Knud Seefeld til Oksholm et gadehus i Nørholm, som Peder Lauridsen Smed iboer, giver årligt huspenge 1 slet mark, takseret for 10 rdl.

I Konsumptions- og folkeskat 1. januar 1672 nævnes kun 8 gadehuse som skatteydere. Et af husene var benyttet af byens hyrde. I Konsumptions- og folkeskat 1. januar 1681 var der 2 gadehuse under ryttergodset. Christian Lindenov til Restrup havde 8 gadehuse, Jørgen Due til Krastrup 2, Tøger Lassen til Rødslet 14, Jørgen Nielsen Kras 1 og i byens gadehus boede hyrden. I alt 28 gadehuse i byen. I disse huse boede 70 personer, 2,5 personer i gennemsnit. Ved madskatten til jul 1660 boede 237 personer i sognet, og 1681 næppe mange flere. Beboerne i gadehusene har altså formodentlig udgjort $\frac{1}{3}$ af beboerne i Nørholm.

I denne skat kommer det frem, hvad nogle af beboerne i gadehusene bl.a. var beskæftiget med. For de fleste nævnes intet, det var sikkert underforstået, at de var medhjælp på gårdene eller beskæftiget med fiskeri. Niels Espersen betalte skat af sønnen Esper Nielsen, som brugte tømmersmands håndværk. Karen Moesgård betalte skat af Niels Skrædder, som var vadmelskrædder. Der angives også gamle, skrøbelige, vanføre, syge, vanvittige og tiggere.

17. marts 1675 tilskødede Kirstine Beck til lengsholm Tøger Lassen til Rødslet 16 gadehuse i Nørholm: Jep Jensen, afgift 13 sk. 1 alb., Michel Sørensen 13 sk. 1 alb., Hans Jensen 13 sk. 1 alb., Hans Sjørlev 13 sk. 1 alb., Christen Michelsen 13 sk. 1 alb., Christen Kock 13 sk. 1 alb., Mads Sørensen 13 sk. 1 alb., Jens Ibsen 13 sk. 1 alb., Mads Sørensen ved kirken 13 sk. 1 alb., Lille Christens piger 13 sk. 1 alb., Christen Christensen 13 sk. 1 alb., Hr. Jens 13 sk. 1 alb., Mads Sørensen 13 sk. 1 alb., Niels Mogensens enke 13 sk. 1 alb., Hans Sørensen 13 sk. 1 alb., Laurids Smed 13 sk. 1 alb.

I forarbejderne 1681 til matriklen 1688 nævnes 20 gadehusmænd 1. Søren Pedersen, 2. Christen Christensen, 3. Hans Jensen Sjørlev (Præstesøn), 4. Hans Jensen, 5. Michel Sørensen, 6. Jens Jensen, 7. Esbern Nielsen, 8. Laurids Smed, 9. Laurids Skrædder, 10. Hans Kjeldsen, 11. Peder Nielsen, 12. Simon Nielsen, 13. Christen Krensen, 14. Anders Stigsen, 15. Jens Husmand, 16. Mads Jensen, 17. Peder Christensen, 18. Christen Madsen, 19. Poul Nielsen, 20. Iver Skrædder.

Ved Konsumptions- og folkeskat 1. januar 1683 lå 1 gadehus under ryttergodset, Christoffer Lindenov til Restrup havde 4, Jørgen Due til Krastrup 2, Tøger Lassen til Rødslet 10. I alt 17. Der nævnes en mængde fattige, syge og vanføre ifm. gadehusene.

19. maj 1684 gav Christoffer Lindenov til Restrups Peder Hofmand og Hermand Verkmester i Aalborg pant i 8 gadehuse i Nørholm. Morten Ibsen, afgift 12. sk. 1 rdl., Anders Mortensen 12 sk. 1 rdl., Søren Pedersen, 12 sk. 1 rdl., Niels Skrædder, 12 sk. 1 rdl., Laurids Hørby, 12 sk. 1 rdl., Anna Willadsdatter, 12 sk. 1 rdl., Christen Jensen Skovbo, 12 sk., Søren Hansen, 12 sk.

4. maj 1685 skødede Christian Lindenov til Restrups 13 gadehuse til H. Fr. Levetzau til Oksholm: Just Pedersen, afgift 12 sk., Morten Ibsen 12. sk., Anders Mortensen 12 sk., Søren Pedersen, 12 sk., Niels Skrædder, 12 sk., Niels Skovbo, 12 sk., Kirsten Willadsdatter, 12 sk., Christen Jensen Skovbo, 12 sk., Søren

Hansen, 12 sk., Anders Pedersen, 12 sk., Christen Sørensen, 12 sk., Jens Knudsen, 12 sk., Laurids Joensen, 12 sk.

28. juli 1692 skødede Hans Tøgersen, forpagter på Vorgård, 22 gadehuse til Hans Sørensen Benzon, Sohngårdsholm: Jep Jensen, huspenge 1 mk. Kurant, Michel Sørensen, huspenge 1 mk. kurant, Niels Stensen, huspenge 1 mk. kurant, Jesper Jensen, huspenge 1 mk. kurant, Peder Christensen, huspenge 1 mk. kurant, Christen Kock, huspenge 1 mk. kurant, Michel Jensen og Christen Madsen, huspenge 1 mk. kurant., Jens Skytte og Jens Ibsen Skrædder, huspenge 1 mk. kurant, Poul Nielsen, huspenge 1 mk. kurant, Anders Stensen huspenge 1 mk. kurant, Mads Jensen, huspenge 1 mk. kurant, Christen Christensen, huspenge 1 mk. kurant, Jens Nielsen, huspenge 1 mk. kurant, Christen Nielsen og Peder Nielsen Mogensen, huspenge 1 mk. kurant, Jens Sørensen Maltesen, huspenge 1 mk. kurant, Simon Nielsen, huspenge 1 mk. kurant, Espen Nielsen, huspenge 1 mk. kurant, Karen Pedersdatter, huspenge 1 mk. kurant, Laurids Skrædder, huspenge 1 mk. 2 sk., Christen Michelsen, huspenge 1 mk. 2 sk., Jacob Mortensen, Peder Sørensen Thorsen og Niels Sørensen Klit i Lille Jens' hus, hus- og arbejdspenge 3 sldl., Simon Simonsen ved kirken, huspenge 1 mk. kurant.

Ved Konsumptions- og folkeskat 1. januar 1696 havde H. Fr. Levetzau til Restrup 5 gadehuse, Hans Benzon 12, 1 hørte til ryttergodset. 1. januar 1697 står Levetzau til Restrup med 5 gadehuse, Hans Benzon med 7.

I Konsumptions- og folkeskat 1. januar 1698 står H. Fr. Levetzau med 13 gadehuse, Hans Benzon med 14 og Jørgen Nielsen Kras med 2. I alt 29.

I Konsumptions- og folkeskat 1. januar 1710 står H. Fr. Levetzau, Restrup, med 8 gadehuse, Th. Levetzau, Oksholm med 3.

18. august 1717 købte Anders Nielsen Møller i Aalborg ved offentlig auktion over en del af 1. og 5. jyske Regimenters ryttergods samt det ved Amtstuerne beholdne strøgods i Jylland et gadehus i Nørholm for 61 rdl. På samme måde fik Peder Sørensen Brun i Aalborg 9. juli 1718, skøde på et gadehus for 39 rdl. kroner.

I Mandtal kopskat 1718 nævnes håndværksfolk i gadehusene, tilhørende General Løjtnant Levetzau til Oksholm. Jens Nielsen Skrædder, Tøger Pedersen Snedker og Morten Pedersen Bødker

24. juni 1720 fik C.F. Levetzau til Restrup, relationsretten (ret til indløsning af pantsat gods) til 3 gadehuse og 1 hus ved kirken. I Restrup gods, Reversaler og papirsbreve 1515-1847 nævnes Auktionsskøde til Morten Reenberg på et gadehus i Nørholm 25. september 1724.

Ved Folketællingen 1787 var der 42 familier i Nørholm, som blev angivet som husmænd, fiskere, sejlere, murermester, daglejere, tømrer, klejnsmed, grøftegraver, smed, kusk, fårehyrde, snedker, smed, digegraver, skrædder og almisselem. Der er ingen tvivl om, at det var beboere på gadehusene. Tidligere nævnes op til 30 gadehuse. De 42 familier hænger formodentlig sammen med at sildefiskeriet på den tid blomstrede og krævede mandskab. Måske boede to familier i nogle huse. På Original-1-kortet fra o. 1805 kan der optælles 24 huse nord for Gaden, hvilket formodentlig angiver antallet af gadehuse.

Gården Klitgård

Klitgård var 1440 et af de 12 kannikepræbender ved Viborg Domkirke. Det blev 13. marts 1642 udlagt til hørernes underhold.¹ Det var det også ved matriklen 1664, men 1. marts 1677 mageskiftedes Klitgård, (1660: 13 tdr. hartk.) af Kronen til generalmajor Hans Frederik Levetzau til Oksholm. Ved hans død 1696 overgik Klitgård til sønnen Theodosius Levetzau, død 1719. Hans enke Anna Margrethe Brockdorff solgte 1729 Oksholm inkl. Klitgård til sønnen Hans Frederik Levetzau den Yngre, død 1763. Enken Sofia von Eyndten beholdt Oksholm med Klitgård til sin død 1. januar 1795. Dødsboet solgte Oksholm med Klitgård og Ålegård til sønnen Albert Phillip Levetzau, som 1795, skøde 1796, solgte Oksholm til Søren Hillerup til Asdal. Han solgte 1797 Oksholm Gods, herunder Klitgård, til et konsortium af Ole Tønder Lange til Bratskov, Hans Hansen til Lyngholm og Jacob Bregendahl, Aarhus Mølle, der bortsolgte en del gods. 1799 blev Lange eneejer og solgte i 1802 Klitgård, 14 tdr. hartkorn med mølle og 8 huse for 3.500 rdl. til Casper Lorentz Buchholtz, død 1838.² Han opdyrkede en stor del af gårdens kær. Senere tilhørte den (18 tdr. hartk.) hans enke og svigersøn Johan Fr. Klingenberg, død 1876, som 1873 solgte den til sin søn grosserer Fr. Klingenberg, som 1888 afhændede den for 95.000 kr. til forvalter Carl Brun Behrend. 1890 købtes den af D.I.F. Müller. Efter ham overtoges den af Kong Frederik VII.s Stiftelse på Jægerspris, der 1900 solgte den til P. Bjerre Pedersen for 50.000 kr.

Beboere og ejere af Klitgård

Kannikkerne

1493 var Klitgård af Viborg Kapitel udlagt til kannik Bent Knudsen i Viborg, som på Hornum Herredsting tog lovhævd på Klitgård og Klitgårds fang. Dette fremgår af en sag 11. februar 1653 på Nørholm Birketing.³ Den daværende fæster kendes ikke. Der fremlægges et sognevidne af Sønderholm Kirke 1502, at 6 mænd havde vidnet om Klitgårds ejendom i den tid, Postil boede i Klitgård, efter ham Jep Eriksen, ligeledes om Hr. Simled, som havde kannikedømmet og efter ham Otte og Siver. Dette synes at ligge før, Bent Knudsen fik kannikedømmet. Efter teksten boede kannik Postil på Klitgård, men det må have været uforenligt med at være kannik ved domkirken, så det er sikkert en misforståelse.

Et tingsvidne af Nørholm Birketing 5. november 1575 formelder, at 4 mænd af Nibe havde været på fjorden og gjort skel mellem Ejler Grubbe, som havde Nørholm Grund og Mester Jacob, som havde Nyrup Grund.⁴ Mester Jacob er Jacob Holm, biskop i Aalborg, og havde altså Hornum Præbende. 1578 stævnedes han på Viborg Landsting birkefoged Jens Nielsen i Nørholm samt bymændene

¹ Ursin, Stiftsstadens Viborg, s. 168. Danske Landbrug, VI. 1934. s. 623.

² Trap Hjørring Amt, s. 418. Trap Aalborg Amt, s. 1043.

³ Rigsarkivet Viborg, Nørholm Birkefoged.

⁴ Færch, Diplomatarium Hornumense 2. udg. s. 456.

ang. en grøft, der var gravet Willads' grund ved Klitgård. Willads havde måske da Hornum Præbende. Dette fremgår af en sag, som 11. februar 1653 var på Nørholm Birketing.¹ 26. november 1618 var biskop Christen Hansen i Vendelbo Stift forlenet med Klitgård Præbende.² Han stævnedes 27. april 1622 Peder Jensen i Nørholm, sikkert i samme forbindelse. Han havde 12. maj 1638 fortsat Klitgård Præbende og stævnedes da til syn af bundgarn.

Fæstere

Niels Pedersen, 1465

4. februar 1465, vidne af Aalborg byting, at Niels Pedersen i Klitgård, skødede hans og hustruen Trwent Nielsdatters rettighed i Hasseris by og mark, som hun havde arvet efter hendes far og frænder, til Laurids Jensen i Hasseris.

Christen Pugh, 1537, 1548

Han var antagelig søn af Mourids Christensen i Mølgård i Lundby Sogn, Slet Herred, som nævnes 1520 i en sag på rettertinget om mandebod for en slægtning, der var blevet dræbt.³ Han blev 1541 af herredsfogeden i Slet Herred sammen med Inger Lauridsdatter i Lundgård og hendes lavværge stævnet for gæld.⁴

Christiern Pugh i Klitgård stævnedes 20. april 1537 på kongens retterting i Aalborg Christiern Jensen, borger i Aalborg, for penge, som denne havde modtaget af biskop Jens Andersen Beldenak i Odense.⁵ Det var penge til abbeden i Vitskøl Kloster som betaling for, at Christiern Pughs bror Mourids Pugh kunne få fæstet af Mølgård i Lundby Sogn, Slet Herred. Christiern Jensen var sikkert Beldenaks og Mourids Pughs slægtning.

Mourids Pughs søn Mads Mouridsen Pugh var 1552 birkefoged i Nørholm. Hans søn Skammel blev 18. juni 1582 stævnet af Palle Christensen i Odense, søn af Mads Mouridsen Pughs bror, Christen Pugh i Klitgård, fordi Mads Mouridsen, som værge havde solgt hans frie jordegods på Fyn. Skammel Madsen fremlagde et kongebrev, der tillod ham at sælge jordegodset.

Anders Christensen i Hyllested, Hornum Herred, stævnedes 1545 på kongens retterting Lars Nielsen og Christen Mouridsen i Mølgård, Mads Mouridsen i Nørholm og Christen Pugh i Klitgård for om mandebod efter drab på hans broder Christen Christensen. I samme sag stævnedes Anders Christensen i Hyllested Peder Kjeldsen i Bjørnstrup for et orfejdebrev og et brev med løfte om mandebod efter Christen Christensen, som Jørgen Pugh havde dræbt. Sagen fortsatte 6. maj 1546, hvor der blev afsagt dom ang. Peder Sørensen Ridemand, herredsfoged i Hornum Herred, der havde været vedermålsmand og modtaget en del af mandeboden på 40 mark og et stykke klæde.⁶

¹ Rigsarkivet Viborg, Nørholm Birkefoged. Retsakt 11. februar 1653.

² Færch, *Diplomatarium Hornumense*, 2. udg. s. 712.

³ Sjödin, *Handlinger til Nordens Historia*, bind 3, s. 260.

⁴ Dahlerup, *Rigens Forfølgninger*, s. 660.

⁵ Dahlerup, *Herredagsdomme*, s. 63, Aalborg 20. april 1537.

⁶ Færch, *Diplomatarium Hornumense*, 2. udg. s. 285, 304.

24. august 1548 stævnedes Niels Lauridsen i Kolding på kongens retterting Christen Pugh i Klitgård, som hævdede at have pant i en gård i Kolding, som søsteren, Maren Pugh Tøndeskærer, og hendes mand Thames Kældersvend i Kolding havde skødet ham. Maren Pugh har åbenbart haft pant i gården og solgt det til broderen. Dom at Christen Pugh skulle komme med bedre bevis.¹

Børn:

1. Palle Christensen Pugh. Se ovenstående under faderen.
2. Mourids Christensen Pugh. Se efterfølgeren

Mourids Pugh, 1548

Han var søn af ovennævnte Christen Pugh og var sikkert død før 3. marts 1613, se svigersønnen Jens Jensen Klitgård nedenstående.

Børn:

1. Niels Mouridsen Pugh i Klitgård, der ca. 1604 ihjelslog Anders Jensen i Klitgård og på Nibe Birketing blev svoret fredløs, hvilken dom dog senere blev underkendt. Da sagen var forældet, fik Søren Jensen, foged på Hegnet i Salling, 1. oktober 1604 kongelig bevilling til at forfølge Niels Mouridsen med sandemænd, men sagens udfald kendes ikke.² Anders Jensen var måske bror til søsteren Mettes mand, og Søren Jensen var måske endnu en broder.
2. Mette Mouridsdatter Pugh, der ca. 1610 var gift med Jens Jensen i Klitgård.

Jens Jensen Klitgård, 1611-43

Var ca. 1610 gift med formandens datter Mette Mouridsdatter.³ Han boede 1611 på Klitgård.⁴ 3. marts 1613 blev på Aalborg byting fremlagt et tingsvidne, at Jens Jensen i Klitgård blev fordelt for Morten Pughs gæld, han fremlagde Jørgen Knudsens fuldmagt desangående og mente, at vidnet burde være magtesløst. Fremlagt i sag ved Viborg Landsting 17. januar 1619. Morten er uden tvivl en fejlskrift for Mourids, svigerfaderen. Jens Jensen i Klitgård nævnes i mandtal til pengeskatten Martini 1632 og 1633.⁵

Han døde sikkert 1643 enken Johanne Pedersdatter på landstinget stævnedes Jens Christensen i Nørholm for en dom, som han 13. januar 1643 på Nørholms Birketing havde fået på 40 dalere efter salig Jens Jensen i Klitgårds brev. Landstinget ophævede 29. marts 1643 dommen.⁶

Børn:

1. Maren Jensdatter Klitgård, født o. 1610, gift første gang med Søren Bertelsen Kjærulf, gift anden gang med Urban Andersen Gjedsmand, se nedenstående.
2. Mourids Jensen Klitgård, født o. 1612, død o. 1685, købmand, brygger i Nibe.
3. Jens Jensen Klitgård, født o. 1615, død i Nibe 1664, købmand og sildesalter.

¹ Herredagsdombog nr. 5, 1545-49, s. 201b.

² Færch, Diplomatarium Hornumense, 2. udg. s. 623.

³ Klitgaard, Familien Klitgaard, Personalhistorisk Tidsskrift 1925.

⁴ Aalborghus lens regnskab, ekstraskatter.

⁵ Aalborghus lens regnskab, ekstraskatter.

⁶ Viborg landstings dombog B 1616-1664, Bjarne Nørgård-Pedersens afskrift.

Søren Bertelsen Kjærulf, o. 1643-1660

Han nævnes i ekstraskatterne fra 1648, men havde sikkert allerede overtaget gården i 1643. I ekstraskatterne 1652 og 1653 står han med en medfæster Niels Pedersen. Denne gift 7. december 1651 i Nørholm med Kirsten Andersdatter. I ekstraskatten 1656 en medfæster Søren Nielsen, sikkert søn af Niels Pedersen.

Født o. 1600, død i Nørholm 21. februar 1659, søn af Bertel Pedersen Kjærulf i Store Vadumtorp i Vadum Sogn og Inger Pedersdatter, datter af Peder Skrifer i Ferslev i Fleskum Herred. Gift o. 1640 med formandens datter Maren Jensdatter Klitgård, født o. 1610, død i Nørholm 21. februar 1679. Begge begravet i Nørholm Kirke. Efter Kjærulfs død ægtede hun 21. oktober 1660 i Nørholm Urban Andersen Gjedsmand, se nedenstående.

Søren Bertelsen Kjærulf og hustruen var meget velhavende og lod opsætte et pragtfuldt epitafium i Nørholm Kirke. Se afsnittet om kirken. Deres indtægter stammede fra gården, den største i Nørholm Sogn, men sikkert mest fra sildefiskeriet i Limfjorden. 11. februar 1653 stævnedes Søren Bertelsen Kjærulf på birketinget Nørholm bymænd ang. ulovlige brug af Klitgårds ejendom.¹

Børn:

1. Bertel Sørensen Kjærulf, født o. 1642, præst i Vesterbølle, Rinds Herred.
2. N.N. Sørensdatter Kjærulf, født o. 1644, død o. 1645.
3. Jens Sørensen Kjærulf, født o. 1646, død 1684 på Gjør, gift 16. april 1674 i Nørholm med Kirsten Thomasdatter af Gjør. I Kjærulfske Studier s. 94 står ægtefællen med samme vielsesdato som Karen Tidemand, måske fra et senere ægteskab. Han boede 1677 på Gjør. I Kjærulfske Studier s. 94.
4. Peder Sørensen Kjærulf, født o. 1648, død 3. december 1678 i Nørholm, gift med Karen Bertelsdatter, som han var beslægtet med i 3. led. De fik 19. august 1673 bevilling til ægteskab. I Kjærulfske Studier s. 94.
5. Poul Sørensen Kjærulf, døbt 3. november 1650 i Nørholm, begravet 28. juni 1720, præst i Sønderholm, gift Benedikte Nielsdatter Stenberg, død o. 1685.
6. Søren Sørensen Kjærulf, døbt 24. oktober 1652 i Nørholm.

Urban Andersen Gjedsmand 1660-1688

Urban Andersen Gjedsmand, født 1629, død 10. januar 1688, begravet i Nørholm Kirke. Søn af rådmand Anders Gjedsmand i Sæby, gift 21. oktober 1660 i Nørholm med forgængerens enke Maren Jensdatter Klitgård.

Ved Sivert Brockenhuus' mandtal til jul 1660 nævnes Urban Andersen og Maren Jensdatter med 5 drenge og 3 piger.² Ved matriklen 1664 ejede Kronen fortsat Klitgård, som var udlagt til hørerne ved Viborg Skole. Fæsteren var Urban Andersen Gjedsmand. Gårdens hartkorn var 14-5-1-1 4/5 og ydelserne var 10 tdr. byg, 1 svin, 2 mk. gæsteri, 6 snes ål, 6 ol tørre sild og 500 høstsild. På Klitgårds grund lå 4 salterboder, en øde, de tre andre hver gav 1 fjerding sild.

Hørerne i Viborg havde sikkert Klitgård til deres underhold indtil 1. marts 1677, hvor Kronen solgte Klitgård til Hans Frederik Levetzau til Restrup og Oksholm, hvis ridefoged han blev. Levetzau havde også ved skøde af 10. februar

¹ Rigsarkivet Viborg, Nørholm Birkefoged. Retsakt 11. februar 1653.

² Rigsarkivet, Militære regnskaber.

1677 købt rigsmarskal Johan Chr. Von Körbitz store besiddelser i Nibe, og 1680 blev Gjedsmand også ridefoged over dette gods.¹

Ved folke- og kreaturtællingen 1687 boede Urban Andersen fortsat på Klitgård. Han havde 6 karle og 2 piger. Besætningen var 3 heste, 3 hopper, 2 plage, 2 føl, 4 køer, 3 stude, 3 ungnød, 1 kalv, 8 får, 6 lam, 3 svin og 2 bistader. Han betalte i kopskat: 3 rdl. og i kvægskat 3 rdl. 4 sk.

Jens Andersen Skov, 1689, 1720

Født o. 1657, død 15. juli 1720 i Klitgård, 63 år gammel, begravet i Nørholm. Han boede 21. februar 1689 på Klitgård, som han forpagtede efter, at Urban Andersen Gjedsmand var død. Han blev da på Hornum-Fleskum Herredsting stævnet af Laurids Jacobsen Brunow i Aalborg vedr. salt- og konsumtionsskat. Ved Kop- og ildstedsskatten 1690 var han i tjeneste ved oberst Sturachs regiment, ritmester Starches kompagni. Ved Kop- og ildstedsskat 1696, 98 og 99 står han under generalmajor Levetzau til Restrup. 6. august 1706 viet i Nørholm Kirstine Johanne Sørensdatter Skov i Klitgård, en slægtnings, og Jens Knudsen Fausing. Ved Konsumptions- og folkeskat 1710 nævnes han under Oksholm og havde 10 tjenestefolk. Ved Krigsstyr og folkeskat 1713 står han med 5 tjenestefolk, og ejeren af gården anføres som generalmajor Theodosius Levetzau. Denne havde arvet Klitgård, da faderen Hans Fr. Levetzau til Oksholm og Restrup døde i 1696.

Børn:

1. Henrik Jensen Skov, død 29. august 1690 på Klitgård, begravet i Nørholm.
2. Jens Jensen Skov, født 12. februar 1690 på Klitgård.
3. Henrik Andreas Jensen Skov, født 5. april 1691 på Klitgård.
4. Anne Cathrine Jensdatter Skov, ikke fundet født i Nørholm, død 10. december 1721, gift 7. september 1710 i Nørholm med Mads Jacobsen Brunow af Skæve, præst Øster Assels, født 27. juni 1680. 3 døtre.

Palæmon Sørensen Laurbjerg, 1720, 1731

Født o. 1685 i Røgen, Gjern Herred, død 12. august 1741 i Korsør, skifte 25. juli 1742,² søn af Søren Lauridsen Laurbjerg og Beate Palæmonsdaughter Zoëga. gift 1. med Maria Dorthea Ditlevsdatter, født o. 1694, død 31 år på Klitgård, begravet 6. november 1725 i Sønderholm Kirke. Gift 2. gang 29. august 1727 i Sønderholm med Anne Margrethe Marsvin, født o. 1705, død 1743, datter Otte Marsvin til Trudsholm og Helene Marie Pedersdatter Hovenbech, gift 3. med Marie Margrethe Wind, ved skiftet efter Pælæmon i 1742 var hendes lavværges svigersøn Ulrik Dørker, borgmester i Korsør.

I kgl. tjeneste fra o. 1705, kvartermester, kaptajn ved det Aalborgshusiske infanteriregiment, o. 1721 forvalter på Klitgård. 5. maj 1732 skriver i Antvorskov rytterdistrikt, afsked 1736.³ 9. september 1740 var han borgmester i Korsør.⁴ Hans bror Laurids Laurbjerg var præst i Sønderholm.

¹ Carl Klitgaard, Nibes Historie indtil 1728, s. 82

² Brejl, Korsør byfogeds skifteprotokol 1685-1814.

³ Nygårds sedler.

⁴ Nygårds sedler.

Børn i 1. ægteskab: ¹

1. Beate Margrethe Laurbjerg, formodentlig født o. 1706. Hun var 1742 gift med Hans Ejlersen, skovrider i Antvorskov distrikt.
2. Christense Laurbjerg, skulle være født 1709 i Aalborg Budolfi men ikke fundet i kirkebogen, død 18. juli 1755, gift 31. august 1728 i Nørholm Kirke med Jens Pallesen Kjærulf, præst i Sønderup-Suldrup Sogne. Var 1742 gift med Lorentz Hoese, prokurator i Aalborg.
3. Søren Ditlev Laurbjerg, født o. 1717. ² Levede ikke 1742.
4. Theodosius Laurbjerg, født 5. oktober 1721 på Klitgård, Nørholm Sogn. Opkaldt efter Theodosius Levetzau til Oksholm.
5. Gert Diderik Laurbjerg, født 6. januar 1723 på Klitgård.

Børn i 2. ægteskab:

6. Otto Christoffer Marsvin Laurbjerg, hjemmedøbt 24. august 1728 på Klitgård, død 1794 på Nørkær, forvalter på Estvadgård.
7. Lena Maria Laurbjerg, født 30. maj 1731 i Nørholm.
8. Peder Hornbæk Laurbjerg.
9. Christian Frederik Laurbjerg.
10. Magdalene Laurbjerg.

Børn i 3. ægteskab:

11. Anne Margrethe Marsvin Laurbjerg, født o. 1736.
12. Hedvig Laurbjerg, født 1. januar 1738 i Korsør.
13. Johan Ludvig Laurbjerg.

Gude Andersen Fugl, 1731, 1759

Født o. 1700, ikke fundet død i Nørholm kirkebog 1759-1765. Gift med Karen Jensdatter Tyrrestrup, datter af Jens Christensen Tyrrestrup i Nibe. Skiftet efter denne 10. januar 1729 nævner hendes 4 søskende. ³ 10. maj 1742 blev Karens søster Ursula gift i stuen på Klitgård med Clemed Jacobsen Aarestrup, købmand i Viborg. Gude Andersen var 11. februar 1759 fadder i Nørholm.

Børn:

1. Andreas Gudesen Fugl, måske født 1735 i Nibe. Købte i 1760 Hvanstrup i Gislum Herred. ⁴
2. Hans Frederik Gudesen Fugl, født 27. marts 1740 på Klitgård, opkaldt efter ejeren af Oksholm, Hans Frederik Levetzau.
3. Anna Gudesen Fugl, født 10. maj 1742 på Klitgård, begravet 15. december.
4. Albert Philip Gudesen Fugl, født 15. december 1743 på Klitgård, død 1784, prokurator i Vejle, gift med Anne Cathrine Hedvig Winther. 5 børn. ⁵
5. Abraham Gudesen Fugl, født 25. marts 1745 på Klitgård.
6. Christian Frederik Gudesen Fugl, født 31. juli 1746 på Klitgård. Boede 6. april 1796 på Margrethelund, Kolding Amt. ⁶

¹ Brejl, Korsør byfogeds skifteprotokol 1685-1814. Wiberg.

² <https://gw.geneanet.org/KjellLarsen>, ikke fundet i nogen kirkebog.

³ Brejl, Nibe byfogeds skifteprotokol 1745-1813.

⁴ Klitgaard, Hvetbo Herred, s. 49.

⁵ Brejl, Vejle byfogeds skifteprotokol 1625-1821.

⁶ Viborg landstings skødeprotokol Protokol 51A 1793-1799, s. 477, opslag 500.

Gregers Christensen Aarup, 1765, 1767

Født 31. marts 1734, søn af Christen Gregersen Aarup, død efter 1804, gift 19. oktober 1764 i Brovst med Maren Pedersdatter Jægerum, født 1742, død 10. maj 1769 i Øster Svenstrup. Hans anden kone, * o. 1755, døde 20. april 1804 i Klitgård, begravet i Nørholm, 49 år. 1765 forpagter i Klitgård, 1768 forpagter på Skovsgård i Svenstrup Sogn, Han Herred, 1775 på Hedegård, 1782 på Nørre Hedegård i Hjortdal, var 1792 i Nørresundby, 1804 i Klitgård. Gregers Aarup i Klitgård erkendte 19. december 1800 at skyldte Casper Buchholtz på Klitgård 52 rdl., 4% i årlig rente. Pant i hans iboende sted i Klitgård købt 8. juli 1794.¹

Børn:

1. Christen Gregersen, født 20. januar 1765 på Klitgård, begravet 27. januar
2. Anne Dorthe Gregersdatter, født 5. marts 1766 på Klitgård.
3. Peder Christian Gregersen, født 9. juni 1767 på Klitgård, død 27. september.
4. Mette Marie Gregersdatter, født 23. oktober 1768 i Skovsgård, død 1769.
5. Christen Gregersen, født 1775 i Hjortdal, død 1776.

Otto Buchholtz, 1773, 1801

Født 28. juni 1735 på Voldberg i Hee Sogn, død 30. oktober 1796 på Klitgård, søn af Caspar Lorentzen Buchholtz og Lene Jørgensdatter Stauning, gift 26. maj 1769 med Edel Hansdatter Høyer, født 28. december 1742, død 2. april 1819 på Klitgård. Han var forpagter på Klitgård 16. september 1769 og forlover ved et bryllup i Nørholm. I folketællingen 1801 er enke Edel Høyer forpagter på gården.

Børn:

1. Sofie Buchholtz, født o. 1770, død 1824.
2. Hans Frederik Buchholtz, født 1771, død 1779.
3. Casper Lorentz Buchholtz, født 30. juli 1773 på Klitgård, død 28. jan. 1838.
4. Hans W. Buchholtz, født 1779 på Klitgård, død 9. juni 1835 på Karrebæk.
5. Helene Judith Buchholtz, født 1781, død 1786.
4. Caroline Theodosine Buchholtz, født o. 1785, død 1840.

Casper Lorentz Buchholtz, 1802, 1834

Født 30. juli 1773 på Klitgård, død 28. januar 1838, gift med Anne Magdalene Såbye, født o. 1780, død 21. juni 1872. Købte i 1802 gården af godset Oksholm. 1834 ejede han Klitgård med mølle, og havde 7 tjenestefolk. Johan Frederik Klingenberg, 38 år, svigersøn, forpagter af kalkbrænderiet, boede da på Klitgård, gift med Ovidia Buchholtz og de havde børnene Christian, Frantz og Frederik.

Børn:

1. Ovidia Buchholtz, født 22. januar 1807, død 26. maj 1881, gift med Johan Frederik Klingenberg, født o. 1796.
2. Johan Buchholtz, født 1808, død 1827.
3. Erhardt Buchholtz, født o. 1810.
4. Conrad Gotfred Buchholtz, født 29. juni 1813, død 13. juli 1874.
5. Hans Frederik Carl Buchholtz, født 2. september 1815, død 18. marts 1893.
6. Susanne Buchholtz, født 21. december 1817.

¹ Hornum-Fleskum Herreds skødepanterprotokol 1795-1804. opslag 205.

Gårde og huse i Klitgård

Ud over gården Klitgård lå der i Klitgård en række mindre steder og huse. I kirkebogen 1650-1701 træffer man betegnelserne ”i Klitgård” dvs. beboere på gården Klitgård og ”ved Klitgård”, som er beboere på de små husmandssteder. Det var fiskere og arbejdsmænd samt kvinder, der var beskæftiget ved vår- og høstfiskeriet efter sild og boede i salterboderne på stedet.

I Sivert Brockenhuus' skat til jul 1660 nævnes i byen Klitgård 6 husstande, Ane Thyboes, 2 børn, Johanne Poulsdatter, ingen, Poul Jensen og Mette Sørensdatter, ingen, Laurids Kock og Karen Andersdatter, ingen, Jens Andersen og Kirsten Andersdatter, ingen, Niels Pedersen og Maren Nielsdatter, ingen.

Udsnit af formindsket sognekort. Øverst i kortet ses gården Klitgård liggende neden for skrænten. Langs fjorden ses de små fiskerhuse og husmandssteder, hvoraf de fleste nu er forsvundet. Nr. 15 er formodentlig den salterbod, som nævnes 1683.

Den 7. august 1661 blev absolveret Mette Simonsdatter, som i forgangen høstfiskeri tjente i Jens Eriksens bod ved Klitgård, og skyldte hun for sin barnefader Anders Nielsen Bojer, som tjente med hende ibid. Den 14. juni 1663 blev døbt Laurids Jacobsens datter ved Klitgård, nom. Else. Ved matriklen 1664 lå der 4 fiskeboder på gården Klitgårds grund, det ene øde.

15. nov. 1678 døde Laurids Corfitz hustru ved Klitgård. Den 7. juli 1686 døde Laurids Jensen Kock ved Klitgård. Den 23. nov. 1692 døbt Clemed Jensens datter ved Klitgård, Birgitte. Den 19. nov. 1693 absolveret Ellen Christensdatter

for horeri, som hun forleden år havde begået ved Klitgård, og skyldte hun for rette barnefader Jørgen Jensen, nu tjenende Peder Vestergård.

21. maj 1705 blev Niels, 14 år, søn af Peder Sørensens ved Klitgård begravet. 25. marts 1707 fik Hans Sørensen ved Klitgård sønnen Jens døbt. 24. april 1712 Jacob Lauridsen ved Klitgård sønnen Laurids døbt. 21. september 1721 blev Michel Christensen ved Klitgård og Dorethe Jensd. trolovet.

Ved Formue, heste-, kopskat 1744 var der i Klitgård betalende: Søren Pedersen, et hus med grund, Niels Øland, hus uden grund, Peder Lauridsen, havde kgl. bevilling at brygge øl og brænde brændevin, men var ganske fattig, og Christen Lauridsen, skomager. Ved folketællingen 1787 boede der 24 familier med i alt 91 personer. Mændene var næsten alle husmænd og fiskere. Da godset Oksholm 1802 solgte gården Klitgård til Casper Buchholtz hørte hertil 8 huse.

På det formindrede sognekort fra o. 1813-1840 ses omkring 20 ejendomme i Klitgård, så der har været andre grundejere end Klitgård.

Hornum Præbende

6. juni 1440 fik Viborg Kapitel nye statutter med fordeling af kapitlets indtægter som nævnt foran. Der oprettedes 15 portioner: 3 prælaturer og 12 kanonikat-præbender. Hver præbende bestod af to dele: *Corpus*, pro vestitu corporis, egentlig til klædning for legemet, den egentlige stamme i lønnen, og mensa, pro mensa, bordet, egentlig kostpenge. De 12 kannikepræbender fik navn efter deres hovedbesiddelser. Hver af dem fik til *mensa* en halv læst (9 tønder) salt fra Læsø, *foruden jordegodset*. 11. præbende var Hornum Præbende. Hertil hørte gården Goerim i Sønderholm Sogn, afgift en læst korn, en læst korn af Nørholm samt en halv læst salt af Læsø.

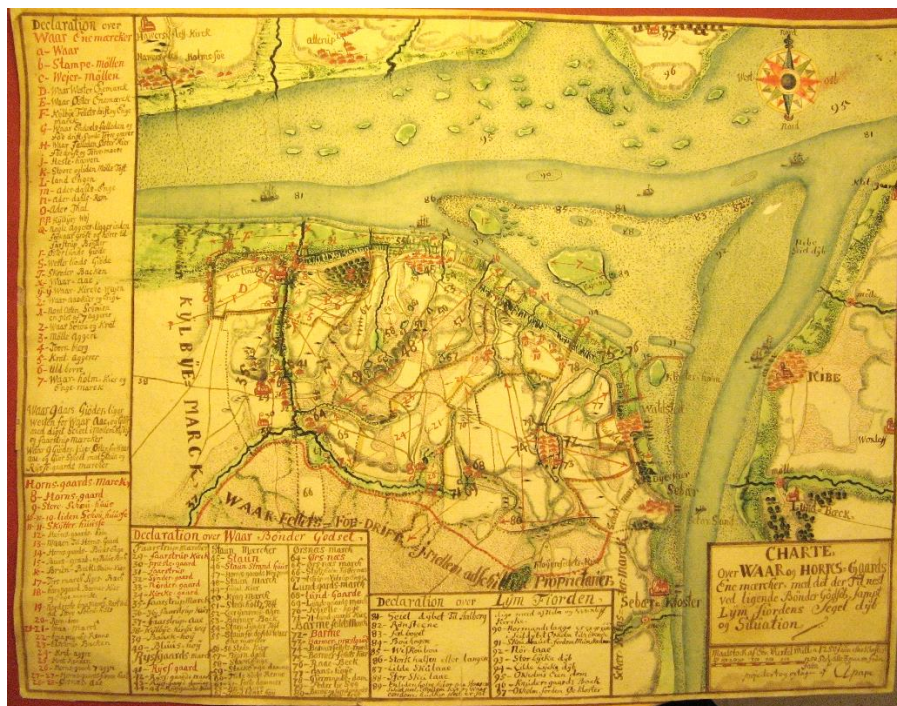
Præbendet havde altså gårde i Nørholm, som svarede en læst korn, 180 skp. i Viborgmål. Jeg antager, at de 5 gårde i Nørholm også hørte til præbendet i 1440. Præbendet havde også gårde i Nyrup, Sønderholm, og Øster Hornum. Dette fremgår af tingbogen 1670-1685, hvor der nævnes sandemænd og sager fra disse sogne. Gården i Svenstrup havde delefoged Christen Mortensen, død 1671, gift med Anna Poulsdatter Kras, datter af Poul Kras, birkefoged i Nørholm. Gården i Øster Hornum var sikkert fæstet af Thomas Pedersen i Øster Hornum, der på snapsting 1681 blev sandemand for det kommende år. Disse gårde kunne være skænket til Viborg Kapitel efter 1440 og udlagt til Hornum Præbende. 1575 og 1578 havde biskop Jacob Holm i Aalborg Hornum Præbende, se gården Klitgård.

Knud Gabrielsen til Krenkerup stævnedes 20. januar 1616 birkefoged Erik Thomsen ang. en bøde, han havde tildømt Jens Juel, uagtet lovovertræderen var Knud Gabrielsens tjener, og han som Jens Juel havde anpart i Viborg Kapitals birkeret til Nørholm Birk. Det tyder på, at han havde Hornum præbende.

26. november 1618 var biskoppen i Vendelbo Stift, Christen Hansen i Aalborg, forlenet med Klitgård Præbende, dvs. Hornum Præbende. Han havde det også 12. maj 1638 og stævnedes da på herredstinget til syn af bundgarn. Han havde sikkert præbendet til sin død i 1642.

Fiskeriet

Fiskeriet i Nørholm Sogn foregik mest fra Klitgård, hvor der var let adgang til fiskepladserne i fjorden udenfor. Der var dog også fiskepladser i løbet ind mod Aalborg, bl.a. ved et sted kaldet Dannesø, som lå i Sønderholm Sogn ud for Egholm. Dannesø havde af Arilds tid tilhørt Restrup. Rosenkrantz-Levetzau opførte 1784 gården Dannesø, og nær herved lå den røde bod. På Generalstabens kort 1:100.000 fra 1894, Nibe, ses Dannesøminde på fjordens sydside ud for øen Egholm. H&K 1954, s. 188.

Vår og Hornsgårds endelsfiskeri. C.L.Papes ca. 1720. Rigsarkivet, Viborg, kortsamlingen. Klitgård i øverste højre hjørne.

Fiskepladserne, fiskestader, opdelt i lænker, var ejet af store jordejere og udmatrikuleret. Den store stadeejer ved Klitgård var længst tilbage Viborg Kapitel, men fra o. 1670 Restrup og Oksholm Gods, som bortfæstede staderne. Fæsterne kunne være bønder i Nørholm eller Klitgård, men f.eks. også Aalborgkøbmænd, der havde salterboder her. Fiskeriet var meget omfattende og beskæftigede mange mennesker.

Karen Mogensdatter Wingaard i Nibe blev 19. marts 1681 stævnet for at have opsat en salterbod på 17 bind, delvist på vejen ned til kongens

salterbod i Klitgård. Hun fremviste sit skøde fra Karen Bille af 10. februar 1662, læst på landstinget 12. februar 1662, men dømtes til at flytte salterboden.¹

23. november 1683 fik Christen Sørensen Klitgaard i Nørholm på vegne af Laurids Jensen Pop i Aalborg skøde fra Jens Christensen, fordm rådmand i Aalborg, på en salterbod på 18 bindinger og tilhørende staldhus ved Klitgård, fiskeredskaber, bundgarn og 16 tylter bundstager m.v. Salterboden var større end de bygninger, der hørte til en fæstegård i Nørholm, som typisk var på 10-12 bindinger. Salterboden er uden tvivl den ejendom, der ligger på Klithusevej 12 i Klitgård og nu beboes af Niels Sørensen. På ejendommen opbevares et navneskilt med årstallet 1683. Ejendommen er nu grundmuret og er utvivlsomt efterkommer til bindingsværksbygningen. Der var senere også kro i ejendommen, ligesom der fra stedet var færge over til Oksholm.

Buchholtz fortæller om kroen i sine erindringer:

”1745 blev der oprettet i Klitgaard en Fægekro til Oksholm ”indtil videre”. Bygningen staar der endnu den Dag i Dag, og den er antagelig opført af Sten fra Teglladen i Nørholm Kær. Gulvene er af rødliggraa tilhuggede Kampesten omtrent 1 Alen i Kvadrat. I alle Stuer var der Panel opsat af rødmaalede Brædder overalt, men paa den røde Grund var udført overalt i temmelig stort Format Riddere i Rustning med Sværd og Skjold og ikke faa Kvinder i lange snævre Kjoler med Slør, der hang ned ved Siden af deres Ansigter og næsten naaede til Fødderne. Dette Arbejde var ikke Fuskeri, men godt udført, og jeg (Buchholtz) formoder, at det tidligere har været paa Oksholm og senere ved en Omkalfatring paa Gaarden sendt herover. Kromanden fik Ret til at brygge Øl og brænde Brændevin mod en aarlig Afgift til Kongens Kasse paa 8 Rdl.”

En anden salterbod havde tilhørt birkefoged Mads Sørensen Wolf, og ved hans død arvede døtrene Maren og Kirsten Madsdatter den. Maren var gift med præsten Jacob Pedersen Brunow i Skæve, og han solgte 1. februar 1684 på vegne af hustruen og søsteren Kirsten salterboden til ærlige og velfornemme mand Jens Knudsen i Aalborg.²

Antallet af salterboder i Klitgård var så omfattende, at det var nødvendigt med plankeværker imellem dem. I hvert fald stævnedes Poul (Knudsen) Krag i Aalborg 3. november 1618 Søren Frandsen, borger sst. ang. ødelagt plankeværk i Klitgård, og det har uden tvivl været imellem salterboder.³

På udskiftningskortet fra o. 1815 ses 11 huse helt tæt ved kystlinjen og 10 længere fra kysten, og det er utvivlsomt efterkommere til salterboderne.

Salterboderne kan være egentlige huse af bindingsværk, men sikkert også mere primitive grubehuse med tag af tagrør eller ålegræs, som det kendes fra Sebbesund. Her ligger der omkring 20 af sådanne boder, skønsmæssigt 3x5 meter gravet 1 meter ned i terrænet og med en udgang ud mod vandet.

¹ Nibe Birks tingbog 1680-1682, s. 092b (opslag 15-19)

² Nørholm tingbog 1677-85.

³ Færch, Diplomatarium Hornumense, 2. udg. s. 711.

Præsterne i Nørholm deltog også i fiskeriet og ejede stader. Hr. Mogens Thomsen blev 21. november 1618 sammen med andre stævnet for sætte garn på dybt vand til gene for sejladsen.¹

Sildefiskeri gav mange retssager ved birketinget i Nørholm, i Nibe og på landstinget i Viborg. En del sager drejer sig om placeringen af garnene. Staderne var opført i stadebøger med angivelse af landkendinger som f.eks. kunne være når den nordre ende af Sønderholm mark og Frejlev Kirke ligger på linie, og det har voldt problemer. Garnene kunne også blive sat for tæt på sejlrenden. Dette fremgår 2. april 1595 af en kongelig befaling om undersøgelse af ulovlig garnsætning, hvor det præses- redes, at der ikke måtte sættes på dybere vand end 6 alen.²

Fiskeretskaberne var kostbare og eftertragtede. Herom vidner en retssag 24. oktober 1684. Søren Hansen i Nørholm havde sagsøgt Christen Michelsen for tyveri af et nedgarn, som skulle være forsvundet fra hans kåg under høstfiskeriet. Christen Michelsen dømtes til at miste sin hud for tyveriet, bøde tre rdl. og hans løsøre forbrudt til sin husbond. Christen Michelsen blev altså pisket, og det må mestermanden i Aalborg være tilkaldt til at gøre.

Både mænd og kvinder deltog i sildefiskeriet, som hhv. fiskekarle og gællekvinder, der gællede og saltede silden og lagde dem i tønder. Under vår- og høstfiskeriet boede de i boderne, og det resulterede i flere sager, hvor kvinder måtte stå åbenbart skrifte i Nørholm Kirke for hor og som barnefader udlagde en karl, som tjente med hende under f.eks. høstfiskeriet.

Der var flere meget velhavende bønder i Nørholm Sogn og velstanden stammede fra sildefiskeriet. Det var bla. Kjærulferne, Kras-erne, Mads Sørensen Wolf og Simon Nielsen i Vestergård. Velstanden ses bla. deri, at prædikestolen i Nørholm Kirke 1632 blev skænket af birkefoged Poul Nielsen Kras og hustruen Maren Bertelsdatter Kjærulf, og de lod den i 1643 staffere. Velstanden ses også i epitafierne i kirken. Det ene er over Mads Sørensen Wolf og hustruer Maren Poulsdatter Kras' og Kirsten Jensdatter, det andet over Søren Bertelsen Kjærulf, hustruen Maren Jensdatter Klitgård og hendes anden mand Urban Andersen Gjeddsmand. De har kostet hundredvis af rigsdalere.

11. december 1752 solgte Peiter Fogt til Ryomgård sin salterbod i Klitgård til grev Levetzau på Restrup.³

Niels Andersen Færch, Købmand i Nibe og Frans Hvas til Randrup solgte 20. juni 1800 den af Anders Færchs bo dem tilfalden salterbod i Klitgård til Sr. Buchholtz, består af et hus i nordre side af gården og et fæhus, tørvehus og stald af 14 fag. Begge huse i bindingsværk. Købesum 700 rdl.⁴

Da Vesterhavet i 1825 gennembrød Aggertaggen, blev sildefiskeriet ødelagt, og det var slut med sildesalteriet i Klitgård og Nørholm.

¹ Færch, Diplomatarium Hornumense, 2. udg. s. 711.

² Færch, Diplomatarium Hornumense, 2. udg., s. 586.

³ Restrup Gods, Reversaler og papirsbreve, nr. 217.

⁴ Hornum-Fleskum Herreds skøde-panteprotokol 1795-1804, opslag 204.

Kendte Nørholm familier

En række Nørholm-familier træder ud af de anonyme bønders rækker i kraft af deres fremtrædende positioner i samfundet og fordi de gennem deres tilnavne er lette at kende og finde i de skriftlige kilder.

Det er bl.a. slægterne Pugh, Kjærulf, Kras, Gjedsmand, Klitgaard, Wolf, Wingaard og Buus. De var stærkt indgifte i hinandens familier.

Pugh-erne og Klitgaard-erne

Den første af slægten Pugh vi træffer i Nørholm Sogn er Christen Mouridsen Pugh, som nævnes 1537 og 1548 som fæster af gården Klitgård. Han blev efterfulgt af sønnen Mourids Christensen Pugh, der nævnes 1546 og sikkert var død før 3. marts 1613. Af børn var der 1) Niels Mouridsen i Klitgård, der ca. 1604 ihjelslog Anders Jensen i Klitgård, 2) Peder Mouridsen, som nævnes i Pengeskatten 1632 i Nørholm og var fæster under Viborg Kapitel, provstigodset og 3) Mette Mouridsdatter Klitgård, der ca. 1610 var gift med Jens Jensen Klitgård, der var efterfølger på Klitgård. Deres børn a) Maren Jensdatter Klitgaard, født o. 1610, gift 1. med Søren Bertelsen Kjærulf, gift 2. med Urban Andersen Gjedsmand, se nedenstående. b) Mourids Jensen Klitgård, født o. 1612, død o. 1685, købmand og brygger i Nibe. og c) Jens Jensen Klitgård, født o. 1615, død i Nibe 1664, købmand og sildesalter. Se gården Klitgård.

Christen Mouridsen Pughs bror var Mads Mouridsen Pugh, der 1552 og 1555 var birkefoged i Nørholm. Han havde en søn Skammel Madsen. Se under birkefogeder.

Hans Sørensen Pugh var fæster i Nørholm og var kirkeværge, faderen ukendt, født o. 1610, død 30. august 1677 i Nørholm, gift 1. med Maren Jensdatter, død o. 1635, gift 2. gang med 2. N:N. død 1656. I første ægteskab 1) Jens, født o. 1630, 2) Søren, født o. 1631, 3) Peder, født o. 1632 og Anna, gift med Jens Sørensen Buus i Nørholm. Jens og Peder fæstede 1677 faderens gård. Peder var sikkert senere herredsfoged i Sønderlyng Herred. I 2. ægteskab a) Peder, født 1649, b) Niels, født 1650, c) Maren, født 1653 og d) Mourids, født 1656.

En slægting til Hans Sørensen Pugh var utvivlsomt Søren Pugh, som levede 1722-1809 på Gjøl, som ligger lige på den anden side af Limfjorden og var i tæt forbindelse med Nørholm. Hans datter Anne Marie Pugh var mor til Karen, gift med Søren Jensen Smed på Egholm. En af hans sønner hed Lars Sørensen Pugh, og dennes søn var Jens Larsen Pugh.¹

Kras-erne

Den helt dominerende familie i Nørholm i 1600-tallet var vist Kras-erne. Der henvises til afsnittet om birkefogeder. Om Kras-ernes ophav vides intet. Der kan være en forbindelse til Jens Kras, som 1507 var kannik i Viborg Kapitel, som på den tid ejede Nørholm Sogn.²

¹ H&K 1936-37, s. 344.

² Heise, Diplomatarium Vibergense, s. 357.

Kjærulf-erne

Søren Bertelsen Kjærulf, o. 1640-1660

Den først kendte mand af slægten i Nørholm Sogn var Søren Bertelsen Kjærulf. Han var født i Vadumtorp i Vadum Sogn og var ud af den berømte Kjærulfslæggt, som i stor stil var herredsfogeder og skrivere og storbønder. Forældrene var Bertel Pedersen Kjærulf og Inger Pedersdatter Skriver, datter af Peder Skriver i Ferslev Sogn, Fleskum Herred. Han var fæster på Klitgård ca. 1640-1660, som var den største gård i sognet. Han overtog gården ved at gifte sig med Maren Jensdatter Klitgård, datter af forgængeren Jens Jensen Klitgård og Mette Mouridsdatter Pugh. De havde 6 børn 1) Bertel Sørensen Kjærulf, præst i Vesterbølle, 2) N.N., 3) Jens Sørensen Kjærulf på Gjøl, 4) Peder Sørensen Kjærulf, 5) Poul Sørensen Kjærulf, præst i Sønderholm og 6) Søren Sørensen Kjærulf. Ægteparret var særdeles velhavende og lod opsætte et kostbart epitafium i kirken. Se i øvrigt gården Klitgård.

Søren Bertelsen Kjærulfs bror Peder Bertelsen Kjærulf var 1664 fæster af 2 gårde i Nørholm, den ene en helgård den anden et halvbøl, begge dele under Hornum Præbende. Født o. 1600, død 1670 i Hyllegård, gift med Kirsten Simonsdatter, født o. 1610, død 1684 i Nørholm, datter af Simon Pallesen og Else Pedersdatter, enke efter 1. Anders og 2. Jens Nielsen i Nørholm Vestergård.

Buus-erne

Slægten Buus var rigt repræsenteret i Nørholm. En af de fremtrædende var Jens Sørensen Buus, * o. 1630, † 26. maj 1694 i Nørholm, søn af Søren Jensen Buus i Hæsum og Mette Poulsdatter i Øster Hornum sogn, uden tvivl datter af birkefogeden i Nørholm Poul Nielsen Kras og Maren Bertelsdatter Kjærulf. Gift 1. 14. oktober 1655 med Maren Andersdatter, † 28. september 1672, gift 2. 2. februar 1673 med Anna Hansdatter Pugh, * o. 1633, † 20. januar 1675, datter af Hans Sørensen Pugh i Nørholm. Gift 3. 31. oktober 1675 med Margrethe Nielsdatter Bislev, † 27. januar 1695. Han er via Kras-erne kommet til Nørholm.

Han fæstede o. 1655 en gård i Nørholm under Viborg Kapitels provstigods. Senere var han fæster af samme gård under Ide Lindenov til Vrå, hvis foged han var og ofte repræsenterede på birketinget. Han var en meget anset person og optrådte ofte på birketinget i birkefogdens sted. I første ægteskab havde han sønnerne Jens, Peder og Anders, hvor sidtnævnte vist var i Nørholm Østergård. I andet ægteskab Peder, der døde spæd.

En anden, der ofte træffes i Nørholm, var Jens Sørensen Buus' søster Helvig Sørensdatter Buus, * o. 1633, † 19. juli 1710 i Nørholm, gift 1. Jens Andersen, † 7. januar 1670. I dette ægteskab var der 8 børn, hvoraf sønnen Søren Jensen kaldte sig Buus. Gift 2. 27. december 1671 med Jørgen Poulsen. I dette ægteskab var der tre børn. Jens Andersen fæstede 1688-matrikel nr. 18 under Christian Urne til Marsvinsholm, og fæstet blev videreført under Christoffer til Lindenov, men i påsken 1689 rejste han pludseligt bort og blev ikke set siden. Helvig Sørensdatter Buus fortsatte fæstet, sikkert til kort før sin død.

Fattighuset

Fattighuset ligger længst mod vest på Hanedamsvej. Det lå tidligere længere mod øst på Gaden eller Hanedamsvej. Det blev for ca. 30 år siden renoveret af frivillige fra lokalområdet og ejes nu af Aalborg kommune.

I 1803 udstedtes et kongeligt påbud om et fattighus i hvert sogn. Fattighuset i Nørholm blev sikkert etableret kort herefter. På Rigsarkivet i Viborg findes en vielsesattest fra 1807, der nævner Nørholm Fattighus som bopæl. Fattighuset har jeg første gang fundet videre omtalt i folketællingen 1834. Her ses som familien nr. 32 fattighuset. Der boede 4 familier i huset:

Jens Jensen Hyrde, 57 år, daglejer
Anne Kirstine Knudsdatter, 48 år, hans kone
Jens Peter Clausen, 2 år, plejesøn

Maren Christensdatter Bislev, 40 år, nyder almisse
Ole Jensen, 14 år, hendes søn
Margrethe Jensdatter, hendes datter
Jens Jensen, 9 år, hendes søn
Maren Kirstine Jensdatter, 5 år, hendes datter

Karen Marie Christensdatter Færch, 47 år, fraskilt
Mette Marie Pedersdatter, 18 år, hendes datter
Niels Peder Pedersen, 12 år, hendes søn
Jens Christian Pedersen, 8 år, hendes søn

Bibiane Augustdatter, 69 år
Niels Peter Augustsen, 9 år, hendes plejesøn

Af disse familier og deres baggrund for at ende i fattighuset kender jeg kun Karen Marie Christensdatter Færch. Hun var født 24. september 1788 i Nørholm, død 28. marts 1862 sst., datter af gårdmand Chresten Mortensen Færch, og Mette Terkelsdatter, gift o. 1816 med Peder Christian Pedersen Fallersbak, gårdmand i Porsheden. Ægteskabet blev opløst o. 1827-34. Hun tilbragte resten af livet i fattighuset i Nørholm. Det vides ikke, hvordan det gik datteren Mette Marie. Derimod kendes den skæbne, der ramte de to sønner, som begge fik en kriminel løbebane.

Peder (Niels Peder) Pedersen Færch, født 15. november 1822 i Nørholm, død 7. marts 1893 sst. Han kom i fattighuset med moderen, da forældrene blev skilt. Her tilbragte han hele sit liv bortset fra sine ophold i tugthuset i Viborg og Horsens. Af lægdsrullen 1849 ses, at han i 1845 trak frilod, og derfor kun blev soldat i fædrelandsværnet. 26. oktober 1846 blev han indsat i Viborg Forbedringshus i 3 år. Efter løsladelsen var han tjenestekarl i Svenstrup. 11. januar 1851 blev han dømt ved Hornum Herreds ekstraret. Sagen gik videre til højesteret, og her blev han 14. april 1851 idømt straffearbejde i tugthuset i 8 år.

24. november 1851 blev han indsat i Viborg Tugthus. Ved indsættelsen i tugthuset blev der givet følgende signalement: Temmelig høj figur, meget stærke lemmer, blå øjne, næsen stor og tyk. En del af straffen afsonede han i Horsens Tugthus, hvortil han afgik 20. maj 1853. Ved folketællingen 1860 var han igen i fattighuset. 27. august 1860 blev han idømt 2 års tugthusarbejde i Viborg for grov mishandling af moderen. Her blev signalementet udbygget: 65½" høj, lyst hår, et langt ar på højre barm. Her blev også det tidligere synderegister og straffen oprullet: 1) For bedrageri og uhjemlet besiddelse af koster 5 x 5 dages fængsel på vand og brød. 2) For indbrud og tyveri 3 års forbedringshus. 3) For indbrud og tyveri 8 års tugthus.

1880 boede han i Nørholm ved husejer Ane Johanne Jensen, 62 år, enke, og forsørgedes af fattigvæsenet. 1890 var han igen i fattighuset. Der er berettet om Peder Færchs skæbne i Lars Frederiksen, Nørholm Sogns Historie, i Ugebladet Ude og Hjemme eller Hjemmet, 1983. Det fortælles her, måske som en nok lidt kulørt historie, at han havde en dragende tiltrækning på både gifte og ugifte kvinder i Nørholm. Til sidst blev det gårdmændene for meget, og de fangede ham og overskar senerne i hans ben, så han resten af live måtte slæbe sig afsted rundt i byen, når han hentede sit mad ved gårdmændene, hvor han var på omgang.

Broderen Jens Christian Pedersen, gik det ikke meget bedre. Han var født 31. januar 1827 i Nørholm. Efter lægdsrullen blev Jens Christian, 23 år, 66½" Høj, 16. december 1848 dragon ved 5. regiment. 1855 kom han til Kronens regiment. Ved sessionen 1859 var der indledt undersøgelse mod ham. Han dømtes 1859 ved retten i Aalborg til 12 års tugthusarbejde i Horsens for tyveri og røveri. Hans videre skæbne kendes ikke.

Fattighuset, eget foto januar 2021.

Bystrukturen i Nørholm

Nørholm by ligger ca. 1.000 meter syd for Limfjorden og er placeret ved skrænten fra det lave engforland ud mod Limfjorden mod nord til et højtliggende markland bagved mod syd.

Det første eksisterende kort over Nørholm by, hvor vi får underretning om bystrukturen, er det såkaldte original 1-kort, der stammer fra tiden omkring udskiftningen i 1805. Et udsnit af kortet ses nedenstående. Kortet viser de matrikelnumre, der blev tilbage efter udskiftningen, idet en del gårde i den forbindelse eller kort efter blev nedlagt eller udflyttet til Mellemholm, men disse matrikelnumre figurerer ikke på kortet. De nye matrikelnumre er påført med sort skrift, men på kortet ses også matrikelnumre med rød skrift med et tilføjet A med sort skrift. Det er gadehusene, som ikke blev berørt af udskiftningen.

Der er senere påført de ændringer, der er sket mht. fæstere og ejerforhold. På matr. nr. 1 ses f.eks., at præsteembedet hr. Ottesen er overstreget og erstattet af Poul Munk og Niels Pedersens enke. Præsten hr. Laurids Ottesen forlod Nørholm i 1823, så rettelsen er foretaget senere end dette år.

Nørholm, o. 1805-1823, Original-1-kort med egen farvelægning. Nord opad.

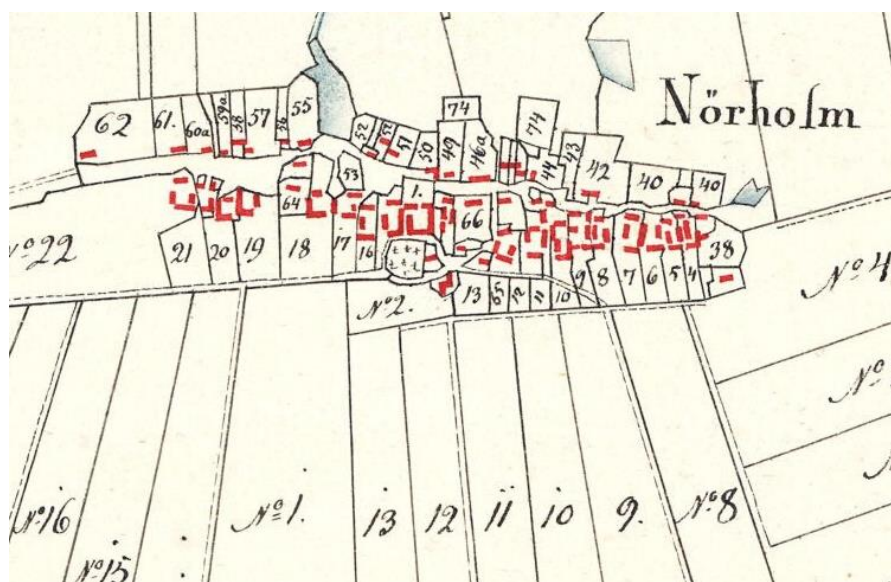
Som det ses af kortet, er byen orienteret omkring en øst-vestgående hovedgade, kaldet Gaden med gårdene liggende syd for og gadehuse nord for. Gaden og gadehusene ligger ca. i kote 3, mens gårdene ligger ovenfor skrænten op til 10 meter højere. Gaden svarer nogenlunde til det, der i dag hedder Hanedamsvej. Man skal sikkert forestille sig, at nogenlunde samme bystruktur eksisterede 1216 og 1440, men med færre gårde liggende tæt omkring kirken.

Centralt i byen blandt gårdene ligger kirken. Syd for gårdene og syd for kirken er der også en øst-vestgående gade, der mod vest fører til Klitgård og mod øst et stykke efter kirken tager retning sydpå mod Restrup.

Første gang man støder på bystrukturen i Nørholm er i kirkebogen 1650-1700, hvor det hyppigt nævnes Gaden.

Af andre stedsbetegnelser træffer man i kirkebogen bl.a. ”ved Hulen”, ”ved Kilden” og ”ved Renden”. På original 1-kortet ser man en dam midt i byen, og på de lave målebordsblade 1928-1940 - se nedenfor - ses Kilden, hvor dammen kaldet Bredkilde tidligere lå. Renden og Hulen må være hhv. en vandrende ned fra bakken, sikkert ned mod dammen og en hulvej herved. Det må have været her Nørholm Mølle har ligget.

På det ”formindrede sognekort, som ses nedenstående, og som er en rentegning af ændringer efter original-1-kortet, kan man se, at der ikke er sket mange ændringer. Det vides ikke nøjagtigt, hvornår rentegningen er foretaget. Det var dog før 1842 jf. vejforløbet syd for kirken jf. de høje målebordsblade nævnt efterfølgende

Nørholm, udsnit af ”formindret” sognekort. Gård nr. 1 er præstegården og syd herfor lå kirken og kirkegården. Man ser, at der var en øst-vestgående hovedgade, Gaden, nord for gårdene, men at der også var en vej syd for kirken, den nuværende Nørholm Bygade. På Gaden ses matr. nr. 52, det er vist fattighuset. Kortet viser, at der var 21 gårde i byen inkl. præstens og degnens.

På det nedenstående ”høje målebordsblad” kan man se, at hovedstrukturen i byen stadig er den samme med Gaden forløbende øst-vest, gårdene liggende ovenfor Gaden og gadehusene liggende nedenfor.

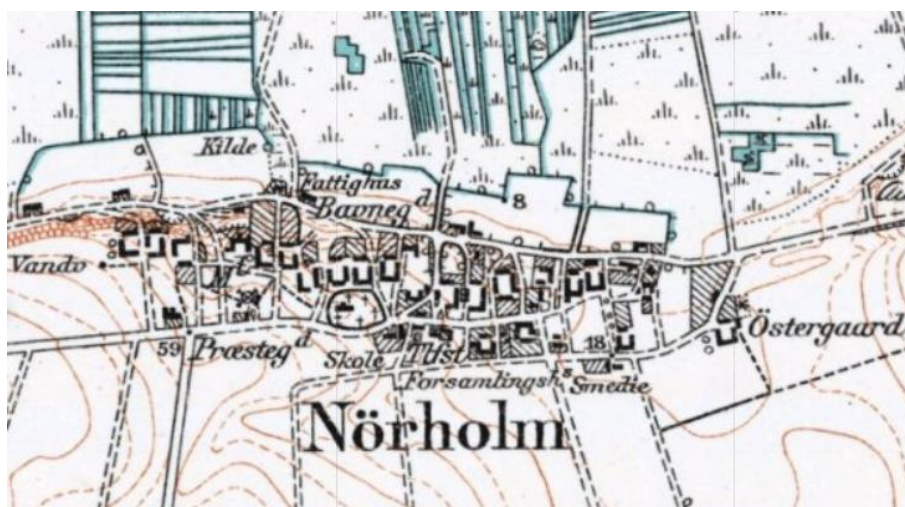
Der er sket en ændring af vejforløbet syd for kirken. Vejen er fra kirken og mod øst rettet ud, så den går mere ret øst. På sydsiden af vejen er der nu kommet 2 gårde før vejen drejer mod syd til Restrup. Syd for disse 2 gårde er der en

markvej, som mod øst fører hen til 2 udflyttede gårde, hvoraf den østligste kaldes Østergård. Langs Gaden ligger stadigvæk gadehusene.

Vest for kirken ses en vejrmølle, og overfor kirken ligger skolen. Det er der, hvor degnen boede og altid har boet.

Høje målebordsblade 1842-1899. Der var ca. 20 gårde i byen inkl. præstens.

Lave målebordsblade 1928-40. Der er sket en udvikling, idet byen har fået telefonstation og forsamlingshus. Møllen ligger stadig vest for kirken. Hvor dammen tidligere lå er der nu en kilde. Fattighuset ligger ikke sammesteds som nu. Der var ca. 20 gårde i byen inkl. præstens.

Ortokort 1954. Kortet viser, at bystrukturen ikke grundlæggende er ændret meget siden Original 1- kortet fra o. 1805. Der var ca. 16 gårde i byen.

4-cm kort 1980-2001. Man ser nu, at der er blevet anlagt en ny vej ind til Nørholm fra øst, placeret syd om Østergård. Nord for denne er blevet anlagt Nørholm Villavej og både nord og syd for denne er der anlagt parcelhuse. Skolen er forsvundet. Nord for *Gaden*, nu kaldet Hanedamsvej, er der anlagt en idrætsplads. Gården Østergård eksisterede fortsat. Der var ca. 15 gårde i byen.

Topografisk kort 2021. Gården Østergård er forsvundet, og på dens plads er der nu langs Nørholm Villavej kommet flere villaer. Gårdenes landbrugsbygninger er tydeligvis svundet meget ind. Der er bygninger til ca. 10 gårde i byen, men de er formodentlig ikke alle i brug som landbrugsbygninger.

Litteratur og arkivalier

Allen, C.F.	De tre nordiske Rigers Historie, bd. 2, 1865.
Bang, Harald	Nørholm Kirke. Pjece. 1988.
Bjergposten	Årsskrift, udgivet af Lokalthistorisk Forening i Frejlev, Sønderholm og Nørholm Sogne.
Blaabjerg, Anton	Er du i familie med bryggerne. Slægterne bag bryggerne J.C. og Carl Jacobsen, Forlaget Slægten. 1997.
Blaabjerg, Anton	Familien Christensen, Badegård i Hverrestrup, Slægtsarkivet, 1979.
Brask, Aage	Volstrup. En Gl. Himmerlandsk Gaard og dens Beboere 1950.
Brejll, Erik	Skifteuddrag på nettet, brejl.dk.
Dahlerup, Troels	Det Kgl. Rettertings Domme og Rigens forfølgninger fra Chr. III's tid.
Danske Magazin	Danske Magazin, række, bind adskilt med komma. 1842-
Elkjær, Bent	Gårdene i Nørholm. Manuskript på Lokalthistorisk Arliv for Frejlev, Nørholm og Sønderholm Sogne.
Færch, Ole	Færchslægterne i Danmark. 1998.
Færch, Ole	Aalborg rådstuebog 1604-1715. 2020.
Færch, Ole	Aalborg byfogeds tingbog 1625-1701. 2020.
Færch, Ole	Nørholm Birks tingbog 1670-85. 2020.
Færch, Ole	Nibe Birks tingbog 1631-1710. 2020.
Færch, Ole	Hornum-Fleskum Herreds tingbog 1688-1707. 2020.
Færch, Ole	Hornum Herreds tingbog 1636-84. 2020.
Færch, Ole	Diplomatarium Hornumense, Tingsvidner, breve og andre dokumenter fra Hornum Herred, Nibe og Nørholm Birk 1216-1636. 2. udgave 2019.
Færch, Ole	Himmerlandske herredsfogeder, by- og birkefogeder samt – skrivere. 2012.
Færch, Ole	Nørholm Kirkebog 1650-1701. 2022.

Færch, Ole	Nørholm Kirkebog 1701-1729. 2022.
Færch, Ole	Nørholm Birks tingbøger 1670-1685. 2022.
Færch, Ole	Gårdene i Nørholm, Hornum Herred 1440-1840. 2022.
Færch, Ole	Kilder til Nørholm Sogns Historie 1216-1840. 2022.
Frederiksen Lars	Bidrag til Nørholm Sogns Historie fra 1960. Udgivet 1978. Genudgivet 2014 af Nørholm og omegns Borgerforening og Lokalthistorisk Forening i Frejlev, Nørholm og Sønderholm.
Fyens Litterære Sels.	Samlinger til Fyns Historie. 1867.
Gjedsted, Hans	Skifteuddrag, Aalborg by og birk. protokoller.dk.
Heise, A.	Præsterne i Viborg Stift 1568, Kirkehistoriske Samlinger 3,5.
Heise, A.	Dansk Biografisk Lexicon. Udgivet af C.F. Bricka 1887-1905, bidrag hertil.
H&K	Hist. Samfund for Himmerland og Kjær Herreders årbøger. 1912-
Hundrup, F.E	Hundrup, Lærerstanden ved Aalborg Katedralskole. 1870.
Kau, Hans	Hovedgården Refstrup i Gadbjerg Sogn, Tørrild herred, Vejle Amts Aarbog 1911.
Klitgaard, Carl	Hvetbo Herred. 1906.
Klitgaard, Carl	Vendsysselske Præstefamilier. 1945.
Klitgaard, Carl	Personalhistorisk Tidsskrift. 1920. Himmerlandske Slægter, Kras, Kuri, Wiingaard, Wolf m.fl.
Langebek, Jacob	Scriptores Rerum Danicarum. 1792.
Nordisk Oldskrift-Selskab	Annaler for Nordisk Oldkyndighed (Og Historie). 1847.
Nygaard, S.	Biskop Søren Lintrups Visitatsbog. Jyske Samlinger 3,2.
Petersen, Henry	Aarbøger for Nordisk Oldkyndighed og Historie. 1889.
Nørgaard-Pedersen Bjarne	Viborg Landstings dombøger. Uddrag 1569-1661. brejl.dk.
Paludan Müller, C.	Jens Andersen Beldenak, Biskop i Fyn. En Levnetsbeskrivelse. 1837.

Pontoppidan, Erich	Den Danske Atlas. 1769.
Pontoppidan, Erich	Marmora Danica selectiora sive inskriptionem. 1739.
Rørdam, H.F.	Danmarks Kirkelove. 1883.
Severinsen, P.	Viborg Domkirke. 1932.
Simonsen, Vedel	Bidrag til Odense Bys ældre Historie. 1843.
Sjödin, Lars	Handlinger till Nordens Historia 1515-1523. 1967.
Søren Skovfo og Kurt Nielsen	Nibe Kirke, dens bygning, udsmykning og mennesker. 1995.
Sundbo, A.	Frederikssunds og Købstaden Slangerups Historie. 1937.
Trap, J.P.	Trap Danmark, 5. udgave. 1961.
Ulsig, Erik	Befolkningsfald, landgildefald og jordpriser i det 14. århundrede. Historisk Tidsskrift 2001.
Udsen, Ove	Slægten Udsen gennem 1000 år. slaegt.dk.
Værfelt, Kr.	Kjær Herreds Knaber, i Himmerland og Kjær Herred. 1967.
Værnfelt, Kr.	Fleskum Herreds Selvejerbønder, Jyske Saml. 5,6, 1941-42.
Wiberg, S.V.	Bidrag til en almindelig dansk Præstehistorie. 1870-73.
Østergård, Niels	Landsbyen Nørholm, ikke udgivet manuskript, som findes på Lokalhistorisk arkiv, Sønderholm.
Aakjær, Svend	Viborg Købstads Historie. 1940.

Arkivalier

Rigsarkivet, på sa.dk

Nørholm kirkebøger.
Aalborghus Amts regnskaber, Ekstraskatter, div. uddrag af Hans Gjedsted, ej udgivet.
Viborg bisp. På Rigsarkivet, Viborg.
Aalborghus lens regnskaber.
Militære regnskaber, Mandtal på Sivert Brockenhuus' Hovedskat til Jul 1660.
Store Restrup gods, Ekstrakt af Landmålingsmatrikel over Restrup Hovedgård 1739.
Herredagsdombog nr. 5, 1545-49.
Rigens forfølgningssbog 1559-63.

Kgl. Bibliotek

Christen Sørensen Testrup, Rinds Herreds Krønike. NKS 756 c.

Register

A

Aggersund; 16
 Akeleye
 Gabriel Knudsen, provst i Viborg; 67
 Knud Gabrielsen til Krenkerup; 66; 67
 Almindelige Hospital i Odense; 60
 Andersdatter
 Anne; 69; 78
 Dorthe i Moldbjerg; 68
 Margrethe i Saltum; 50
 Sofie; 69
 Andersen
 Christen; 89
 Jens; *Se* Beldenak
 Urban; *Se* Gjedsmand
 Antvorskov rytterdistrikt; 102
 Asmild Kirke; 67
 Augustdatter
 Bibiane, fattighuset; 112
 Augustsen
 Niels Peter, fattighuset; 112

B

Bach
 Christen Pedersen, lærer i Klitgård; 46
 Banner
 Ellen af Kokkedal; 87
 Frans til Kokkedal; 87
 Barbara af Viborg; 59
 Barby
 Andreas von, provst i Viborg; 60
 Bay
 Margrethe i Mariager; 51
 Beck
 Kirstine til Vrå; 89
 Steen til Vrå; 40; 88
 Behrend
 Carl Brun; 98
 Beldenak
 Jens Andersen, biskop i Odense; 11
 Benzon
 Hans Sørensen til Filsted; 91
 Berg
 Claus, billedskærer; 15
 Berridsgård på Lolland; 58
 Bertelsen
 Jens Christian Carl, præst i Nørholm-Sønderholm; 55

Bille
 Ove, provst i Viborg; 58
 Peder Torbernsen til Svanholm; 58
 Birkumgård
 Søren Jensen; 91
 Birkumgård, Gjørl; 111
 Bjørn
 Laurids Jensen, præst i Jerslev-Brønderslev; 52
 Bjørn-navnet latiniseret til Ursin; 52
 Bjørnsdatter
 Else Stensen til Hoffdal og Spanner; 63
 Bjørnstrup; 99
 Blegraf, Jetsmark Sogn; 48
 Blicher
 Inger Marie Jensdatter; 53; 54
 Jens Ovesen, præst i Låstrup; 54
 Laurids, præst i Nørholm-Sønderholm; 55
 Bojer
 Anders Nielsen; 105
 Brun
 Jens Madsen, provst i Viborg; 58
 Brunow
 Jacob Pedersen, præst i Skæve; 80; 108
 Laurids Jacobsen i Aalborg; 102
 Mads Jacobsen, præst Øster Assels; 102
 Bryske
 Antonius, provst i Viborg; 49; 62
 Buchholtz
 Caroline Theodosine; 104
 Caspar Lorentzen; 104
 Casper Lorentz; 104
 Casper Lorentz på Klitgård; 98; 104
 Conrad Gotfred; 104
 Erhardt; 104
 Hans Frederik; 104
 Hans Wandall; 104
 Helene Judith; 104
 Johan; 104
 Otto på Klitgård; 104
 Ovidia; 104
 Sofie; 104
 Susanne; 104
 Buus
 Anne Sørensdatter; 81
 Jens Jensen; 68; 89
 Jens Jensen, gamle; 89; 111
 Jens Jensen, unge; 89; 111
 Jens Sørensen; 51; 89; 110
 Laurids Jensen i Vadum; 111
 Niels Jensen i Oustrup; 111
 Søren Jensen i Hæsum; 78; 111

Søren Jensen, kaldet Birkumgård; 111
Byrialsen
Maren Pedersdatter i Glerup; 50
Bøndum, Skarp Salling Sogn; 16

C

Christensdatter
Ellen; 106
Maren Bislev, fattighuset; 112
Christensen
Anders i Hyllested; 99
Christen; 99
Corfitz; 89
Jens; 100
Jens, fordum rådmand i Aalborg; 108
Jørgen; 72
Mads; 89
Michel; 89
Peder Vestergaard, birkefoged i Nørholm;
81
Christiernsen
Peder, i kgl. tjeneste; 16; 59
Christine af Saxen, kong Hans' dronning; 15;
17; 18
Clausdatter
Maren; 53
Clausen
Jens Peter, fattighuset; 112
Clementin
Gertrud Pedersdatter; 42
Corfitz
Laurids ved Klitgård; 105
Cuur
Anne Margrethe Hermansdatter; 69

D

Dalin
Jonas Nielsen, degn i Nørholm; 68
Dan
Lars i Nørholm; 87
Dannesø; 107
Due
Jørgen til Halkær; 87; 90
Mandrup til Halkær; 87
Duhn, smed i Sønderholm; 40
Dørkner
Ulrik, borgmester i Korsør; 102

E

Ejlensen
Hans, skovrider i Antvorskov distrikt; 103
Elzerodt

Immanuel, konstitueret præst i Nørholm;
55
Eriksen
Bjørn, provst i Viborg; 58
Jens i Klitgård; 105
Jep, kannik i Viborg; 98
Esbernus, provst i Viborg; 56
Eskesen
Niels i Gedsted; 51
Niels, præst i Sønderholm; 52
Espensen
Peder, birkeskriver i Nørholm; 82

F

Fallersbak
Peder Christian Pedersen; 112
Flyinge i Skåne; 19
Frandsen
Frede, præst i Nørholm; 55
Søren, borger i Aalborg; 108
Fredbjerg Kirke; 84
Frederik, hertug i Holsten; 18
Frederiksen
Christen Holm; 46
Friis
Anders Friis til Haraldskær; 59
Ingeborg Christensdatter i Sønderholm;
69
Jørgen, biskop i Viborg; 59; 62
Jørgen, provst i Viborg; 59
Niels, kantor i Viborg; 59
Fugl
Abraham Gudesen; 103
Albert Phillip Gudesen; 103
Anders; 103
Andreas Gudesen; 103
Anna Gudesen; 103
Christian Frederik Gudesen; 103
Gude Andersen på Klitgård; 103
Hans Frederik Gudesen; 103
Fur; 84
Færch
Ane Sørensdatter; 70
Christen Mortensen; 112
Karen Marie Christensdatter, fattighuset;
112
Søren Mortensen; 70

G

Gaden i Nørholm; 112; 114; 115
Galskyt
Ove Ovesen til Ommestrup; 85
Gavnø Gods; 65

Gedsted, Rinds Herred; 51
 Gjedsmænd
 Anders, rådmænd i Sæby; 101
 Maren Christensdatter; 80
 Urban Andersen på Klitgård; 31; 41; 101;
 110
 Gjerlev Herreds ting; 85
 Gjordsen
 Claus, kansler; 19
 Gjøre
 Else Susanne; 54
 Gjøl; 49; 101
 Glenstrup i Aarhus Stift; 53
 Glob
 Anders, provst i Viborg; 58
 Grebe
 Charlotte Vilhelmine; 53
 Gregersdatter
 Mette Marie; 104
 Gregersen
 Christen; 104
 Peder Christian; 104
 Grubbe
 Ejler, provst i Viborg; 35; 45; 63; 98
 Margrethe Ejlersdatter til Alslev; 65
 Gudmundsen
 Niels, birkefoged i Nørholm; 73
 Gudsgift Mølle, Vokslev Sogn; 56; 62; 86
 Gundesen
 Jens; 85
 Gunnarsen
 Birger, ærkebiskop i Lund; 18
 Gyldenstjerne
 Anne Knudsdatter; 58
 Gabriel til Restrup; 61
 Knud Henriksen, biskop i Odense; 19
 Knud, provst i Viborg; 59
 Niels til Restrup; 63

H

Hammershus; 19
 Hanedamsvej; 112; 114
 Hans, konge; 17
 Hansdatter
 Anna; 110
 Karen; 68
 Maren; 110
 Hansen
 Anders, borger i Viborg; 49; 62
 Christen, biskop i Vendelbo Stift; 99; 106
 Hans, præst; 17
 Jens; 110
 Jørgen Klokkestøber; 35; 38
 Mourids; 110

Niels; 110
 Peder; 110
 Søren; 109; 110
 Hass
 Jens Lauridsen; 53
 Hasseris; 99
 Hasseris Å; 61
 Haverslev, Aars Herred; 50
 Heinet
 Gottfred; 54
 Hans Ditlev; 54
 Helbech
 Johanne Lorentze; 69
 Michel Poulsen; 69
 Helgenæs; 50
 Helledatter
 Kirsten; 69
 Helstrup Kirke; 84
 Hemmer
 Christoffer de i Aalborg; 91
 Henriksen
 Ib Skotte, præst i Nørholm; 55
 Hildestad
 Elisabeth Linde Førgaard, præst i
 Nørholm; 55
 Hjemeslevgård, Tolstrup Sogn; 64
 Hjerneslevgård, Tolstrup Sogn; 74; 87
 Hobro Skole; 53
 Hoese
 Lorentz, prokurator i Aalborg; 103
 Hofmand
 Peder, assessor i Aalborg; 90
 Hollerup
 Niels Christensen i Nibe; 51
 Holm
 Jacob, biskop i Aalborg; 98
 Jacob, kannik i Viborg; 74
 Holst
 Anna Elisabeth; 55
 Laurids Peder, præst i Nørholm; 55
 Niels Christensen, præst på Fur; 52
 Pedersen Jens, præst i Nørholm; 55
 Holtug; 54
 Hornum Præbende; 86; 111
 Horsens Tugthus; 113
 Hovenbech
 Helene Marie Pedersdatter; 102
 Hulen; 115
 Hvanstrup i Gislum Herred; 103
 Hvas
 Mette Lauridsdatter af Ormstrup; 57
 Hyllsted; 99
 Hæsum; 111
 Høeg
 Jytte Styggesdatter; 26; 37; 66
 Højer

Gert Diderik Thomsen, degn i Nørholm;
69
Thomas Anderen, præst i Sønderholm; 69
Thomas Gertsen i Nørholm; 69
Høyer
Edel Hansdatter; 104

I

Ibsen
Eske i Gedsted; 52
Jens, rådmænd i Viborg; 52
Michel; 89
Innocens 3., pave; 84

J

Jacobsen
Clemmed Aarestrup, købmand i Viborg;
103
Laurids; 105
Mads, degn i Tulstrup i Skåne; 50
Willum; 89
Jensdatter
Anne; 47
Dorthe i Nørholm, præstedatter; 51
Karen; 80
Karen af Viborg; 52
Kirsten; 80
Kirsten på Klitgård; 28; 30
Maren; 110
Maren i Klitgård; 101
Maren Kirstine, fattighuset; 112
Margrethe, fattighuset; 112
Jensen
Anders i Klitgård; 100
Ane Johanne, husejer i Nørholm; 113
Christen; 89
Christen i Lere, Svenstrup Sogn.; 50
Clemmed ved Klitgård; 105
Daniel; 51
Jens i Klitgård; 100; 110
Jens Østergård; 79
Jens, fattighuset; 112
Jens, hyrde, fattighuset; 112
Jesper; 89
Johanne Marie; 46
Jørgen; 106
Lars i Hasseri; 99
Laurids; 53
Michel; 79
Morten i Lyngbjerggård; 78
Niels, birkefoged i Nørholm; 75
Ole, fattighuset; 112
Søren; 89

Søren smed på Egholm; 110
Jernit Gods; 64
Jernskæg
Karen Andersdatter; 58
Jerslev-Brønderslev; 52
Jessen
Peder Pedersen, præst i Kongens Tisted;
52
Jetsmark; 48
Joensen
Rane til Rudgård; 85
Juel
Hartvig Iversen, provst i Viborg; 57
Iver Jensen til Øgelstrup; 57
Jens Hermansen til Kjeldgård, lensmand
på Aalborghus; 66
Jens Hermansen, provst i Viborg; 12; 64
Jens t. Kjeldgaard, lensmand på
Aalborghus; 106
Sofie; 66
Jægerum
Maren Pedersdatter; 104
Jørgensdatter
Kirsten af Glerup; 50; 79; 91
Jørgensen
Jacob, birkeskriver i Nørholm; 82
Jacob, degn i Nørholm; 68

K

Kall
Johan, borgmester i Mariager; 51
Peder Johansen, præst i Skibsted; 51
Kempe
Vincens, midlertidig bisp i Odense; 18
Kilden; 115
Kirkegaard
Christian Pedersen, præst i Nørholm; 55
Kjeldgård Gods; 64
Kjeldsdatter
Anne Kjeldsdatter; 50
Kjeldsen
Peder i Bjørnstrup; 99
Kjærulf
Bertel Pedersen i Store Vadumtorp; 101
Bertel Sørensen, præst i Vesterbølle; 101
Jens Bertelsen; 77
Jens Pallesen, præst i Sønderup-Suldrup;
103
Jens Sørensen; 101
Maren Bertelsdatter; 12; 26; 75
N.N. Sørensdatter; 101
Oluf Pedersen; 77
Peder Bertelsen; 111
Peder Sørensen; 101

Poul Sørensen, præst i Sønderholm; 101
 Søren Bertelsen på Klitgård; 28; 41; 101;
 110; 111
 Søren Sørensen; 101
 Klaptrop; Se Klæstrup
 Klingenberg
 Frederik; 98
 Johan Frederik; 98; 104
 Klitgård; 99; 100; 105; 106
 Klitgaard
 Christen Sørensen; 90; 108
 Jens Jensen i Nibe; 110
 Maren Jensdatter; 41; 110
 Mourids Jensen i Nibe; 110
 Klitgård Færgekro; 108
 Klitgård Præbende; 86; 99; 106
 Klæstrup; 85
 Knud den Hellige; 11
 Knudsdatter
 Anna af Gjøøl; 49
 Anne Kistine, fattighuset; 112
 Maren i Nørholm, præstens mor; 51
 Knudsen
 Bent, kannik i Viborg; 98
 Iver i Aalborg; 80
 Jørgen i Klitgård; 100
 Kock
 Laurids Jensen; 105
 Mads Christensen; 90
 Kolding; 99
 Kollerup, Hadbjerg Sogn; 85
 Kong Frederik VII.s Stiftelse, Jægerspris; 98
 Kongens Tisted, Gislum Herred; 52
 Korsør; 102
 Krabbe
 Tyge, rigsmarsk; 19
 Krag
 Mogens til Agerkrog; 66
 Niels Mogensen, provst i Viborg; 26; 37;
 66
 Kragerø, Norge; 54
 Kramers
 Dorthea Louise af Sønderborg; 80
 Kras
 Anne Poulsdatter; 77
 Bertel Nielsen; 79
 Bertel Poulsen; 78
 Else Poulsdatter; 78
 Inger Poulsdatter; 78
 Jens, kannik i Viborg; 110
 Jørgen Nielsen; 79; 91
 Karen Poulsdatter; 77
 Laurids Nielsen, præst i Nibe; 68
 Maren Poulsdatter; 78; 80
 Maren Poulsdatter på Klitgård; 28; 30
 Margrethe Nielsdatter; 79

Mette Nielsdatter; 68
 Mette Poulsdatter; 78
 Niels Lauridsen i Moldbjerg; 68
 Niels Poulsen, birkefoged i Nørholm; 77;
 79; 91
 Peder Nielsen; 79
 Peder, birkeskriver i Nørholm; 82
 Poul; 89
 Poul i Paradis; 90
 Poul Nielsen; 79
 Poul Nielsen, birkefoged i Nørholm; 12;
 26; 32; 75
 Poul Poulsen; 78
 Krenkerup; 66
 Krog
 Hylleborg Nielsdatter; 91
 Kruse
 Enevold Tygesen, provst i Viborg; 64; 74;
 87
 Karen Enevoldsdatter; 64; 87
 Tyge Christoffersen til Vingegård; 64
 Kuri
 Anne Pedersdatter; 50
 Inger Pedersdatter i Nibe; 51
 Laurids Pedersen i Nibe; 50
 Kældersvend
 Thomas i Kolding; 100
 Kærstrup på Tåsinge; 20
 Køln Universitet; 17
 Kåsgård i Jetsmark Sogn; 48; 51

L

Lange
 Ide Hansdatter; 12; 64
 Ole Tønder til Bratskov; 98
 Langesø ved Morud ved Odense; 62
 Lassen
 Elisabeth Tøgersdatter; 91
 Maren Tøgersdatter; 91
 Tøger til Rødslet; 90
 Laurbjerg
 Anne Margrethe Marsvin; 103
 Beate Margrethe; 103
 Christense; 103
 Christian Frederik; 103
 Gert Diderik; 103
 Hedvig; 103
 Johan Ludvig; 103
 Laurids Sørensen, præst i Sønderholm;
 102
 Lena Maria; 103
 Magdalene; 103
 Otto Christoffer Marsvin; 103

Palæmon Sørensen på Klitgård, kaptajn;
 42; 102
 Peder Hornbæk; 103
 Søren Ditlev; 103
 Søren Lauridsen; 102
 Theodosius; 103
 Lauridsd.
 Inger i Lundgård; 99
 Lauridsdatter
 Anne i Jerslev; 52
 Else; 105
 Lauridsen
 Christen; 90
 Niels i Kolding; 99
 Rasmus Klokketøber; 35
 Lavesdatter
 Maren af Kollerup; 85
 Lavesen
 Jens til Kollerup; 85
 Levetzau
 Christian Frederik til Restrup; 91
 Hans Frederik til Restrup og Oksholm;
 90; 91; 98; 101
 Theodosius til Oksholm; 91; 102
 Libbert
 Christen Lauridsen, præst i Nørholm; 49
 Laurids, borger i Viborg; 49
 Lime Kirke på Fur; 84
 Lindenberg Gods; 67
 Lindenov
 Christian til Restrup; 90
 Christoffer til Restrup; 9
 Hans Johansen til Gavnbø; 65
 Ide Hansdatter til Vrå; 40; 88; 89
 Sofie af Gavnbø; 65
 Lovbog; 62
 Lund
 Jacob, præst i Kragerø; 54
 Maren Jensdatter; 70
 Maren Maria Jakobsdatter; 54
 Lübeck; 16; 19
 Lykke
 Kirsten Jørgensdatter; 63
 Lyngbjerg
 Jens; 90
 Lyngbye
 Jens Nielsen, provst på Helgenæs; 50
 Lystrup gods ved Fakse; 63
 Låstrup; 53

M

Madsdatter
 Anna; 79
 Else; 79; 111

Gertrud; 68
 Madsen
 Christen; 90
 Thomas; 89
 Mailand
 Arne Andreas, præst i Nørholm; 55
 Mariager; 51; 53
 Edel Margrethe; 54
 Marstrand
 Wilhelm; 47
 Marsvin
 Anne Margrete; 102
 Else Jørgensdatter til Stenalt; 64; 87
 Jørgen Pedersen til Restrup; 87; 91
 Margrethe Ottedatter; 67
 Otto til Trudsholm; 102
 Peder Jørgensen til Aunsbjerg; 87
 Marsvinsholm ved Ystad i Skåne; 67; 88
 Michelsdatter
 Karen; 69
 Maren i Odense; 59
 Michelsen
 Christen; 90; 109
 Jens, ridder; 56
 Knud, biskop i Viborg; 57
 Mads; 89
 Poul; 90
 Milling
 Hans Jørgen Ludvigsen, præst i Øster
 Hornum; 53; 69
 Ludvig Christian, toldinspektør; 53
 Niels Ursin, degn i Nørholm; 69
 Mogensen
 Niels; 32; 47; Se Wingaard
 Moldbjerg; 68
 Mor Sigbrit; 19
 Mortensen
 Christen i Svenstrup, delefoged; 77
 Peder; 89
 Mouridsen
 Christen i Mølgård, Lundby S.; Se Pugh
 Mads i Nørholm; Se Pugh
 Mule
 Christen Michelsen i Odense; 59
 Munchert
 Andreas; 42
 Dilman; 42
 Munk
 Birgitte Lauridsdatter til Svenstrup; 64
 Mads Jensen til Visborg; 85
 Mus
 Anders, provst i Viborg; 58
 Müller
 D.I.F.; 98
 Mølgård i Lundby Sogn.; 99
 Møller

Max, præst i Nørholm; 55
 Mette Seidelin; 53
 Palle Lasson; 53
 Søren, præst i Nørholm; 54
 Møllerdals Værker i Bryrup Sogn; 53
 Mørk
 Peder, forvalter på Palstrup; 89
 Maard
 Jens, provst i Viborg; 56

N

Nibe; 49
 Nibe Birketing; 100
 Niels, konge; 84
 Nielsd.
 Trwent i Klitgaard; 99
 Nielsdatter
 Dorthe; 69
 Regina; 69
 Sofie; 69
 Nielsen
 Anders i Nørholm; 69
 Hans; 89; 90
 Hans, rådmænd i Aalborg; 89
 Jens; 64; 74
 Jens i Vestergård; 111
 Jens, birkefoged i Nørholm; 74; 98
 Lars i Mølgård, Lundby Sogn; 99
 Laurids Klokkestøber; 35
 Laurids, birkeskriver i Nørholm; 82
 Mads i Nørholm; 62
 Niels i Nørholm; 69
 Niels, degn i Nørholm; 69
 Peder Klim, præst i Øland; 78
 Peder, murmester i Vårst; 70
 Peder, præst i Nørholm; 49
 Søren Jensen, præst i Nørholm; 55
 Niemann
 Anna Poulsdatter; 41
 Søren Christensen, borger i Aalborg; 79
 Nist
 Johannes Mogensen, V.; 7; 85
 Niels i Klæstrup; 85
 Norge; 54
 Nykirke
 Niels Sørensen; 50
 Nyrup, Gislum Herred; 52
 Nørholm; 61; 64; 66
 Kjeld Mogensen, præst i Ude- og Oppe
 Sundby; 50
 Peder Jensen, præst i Nørholm; 51; 52
 Nørholm Birk; 56; 86
 Nørholm Birketing; 73
 Nørholm Hovedgård; 86

Nørholm Kirke; 9; 84

O

Odelands
 Melchior; 89
 Odense; 59
 Opus Concordia; 49
 Orsleff
 Margrethe Kirstine; 54
 Michel Jespersen, degn i Holtug; 54
 Ostenfeldt
 Margrethe Pedersdatter i Viborg; 52
 Otte, kannik i Viborg; 98
 Ottesen
 Laurids, præst i Nørholm; 54

P

Pallesen
 Knud, præst på Gjøøl; 49
 Simon; 111
 Pape
 Hans, provst i Viborg; 57
 Paradis; 90
 Parsberg
 Oluf til Jernit; 64; 87
 Peder, præst i Nørholm; 49; 62
 Pedersdatter
 Anna Wingaard; 52
 Else; 111
 Inger; 101
 Johanne i Klitgård; 100
 Maren (Byrialsen); 79
 Maren af Østergård; 111
 Maren i Østergård; 78; 79
 Mette Marie, fattighuset; 112
 Pedersen
 Christen; 64; 74
 Christiern, provst i Viborg; 16
 Jens Christian, fattighuset; 112
 Jens i Nørholm, præstens far; 51
 Jens, birkeskriver i Nørholm; 82
 Michel, birkefoged i Nørholm; 75
 Michel, borgmester i Odense; 59
 Niels i Klitgård; 99
 Niels Peder, fattighuset; 112
 P. Bjerre; 98
 Simon; 105
 Pilatus
 Pontius, statholder; 15
 Pojske
 Hans til Berridsgård; 58
 Markvard, provst i Viborg; 58
 Pop

Laurids Jensen i Aalborg; 108
 Porsfeldt
 Otto; 17
 Porsheden; 112
 Postil, kannik i Viborg; 98
 Poulsen
 Anders, degn i Sønderholm; 69
 Jørgen; 90
 Prahl
 Søren Holger Samuel Peder, præst i
 Nørholm; 55
 Pugh
 Anne Marie på Gjøl; 110
 Christen i Klitgård; 99
 Christen Mouridsen; 99; 110
 Christen Mouridsen i Mølgård, Lundby
 S.; 99
 Hans Sørensen; 110
 Jens Hansen; 90
 Jørgen; 99; 110
 Lars Sørensen; 110
 Mads Mouridsen, birkefoged i Nørholm;
 73; 99; 110
 Maren Tøndeskærer i Kolding; 100
 Mette Mouridsdatter; 100; 110
 Morten; 100
 Mourids Christensen; 100; 110
 Mourids i Klitgård; 100
 Niels Mouridsen; 100; 110
 Palle Christensen; 100
 Peder Hansen; 90
 Peder Mouridsen; 110
 Skammel Madsen; 110
 Søren på Gjøl; 110

R

Ranesdatter
 Anne af Rudgård; 85
 Rantzau
 Frans til Estvadgård; 89
 Refsnæs; 85
 Refstrup, Gadbjerg Sogn, Tørrild H.; 64
 Renden; 115
 Restrup Gods; 40; 61
 Restrup Kapel; 54
 Restrup Mølledam; 61
 Ribe; 50
 Ridemand
 Peder Sørensen, herredsfoged i Hornum
 H.; 99
 Rodsten
 Frederik til Lengsholm; 89
 Roed
 Elsebeth Poulsdatter i Ribe; 50

Rosenkrantz
 Ejler Timmesen, provst i Viborg; 57
 Timme til Engelsholm; 57
 Rosenkranz-Levetzau
 Iver til Restrup; 46
 Rygård; 85
 Rysensten
 C.F. til Lundbæk; 9
 Rytterhuset i Nørholm; 69
 Røeder
 Birgitte; 54
 Rønnow
 Ejler til Hvidekilde; 19
 Karen Ejlersdatter; 57
 Marqvard til Hvidekilde; 17; 19

S

Sadolin
 Jørgen, biskop i Odense; 20
 Salterboden i Klitgård; 108
 Saltum Sogn; 48
 Sandberg
 Abild; 89
 Sankt Dominicus; 11
 Sankt Hans Kloster; 67
 Schielderup
 Jacob, præst i Låstrup; 54
 Schuffuth
 Gotfridus, provst i Viborg; 58
 Seefeld
 Oluf Mortensen til Refsnæs; 85
 Severin, kannik i Viborg; 59
 Simled, kannik i Viborg; 98
 Simon, provst i Viborg; 56
 Simonsdatter
 Kirsten; 111
 Mette; 105
 Simonsen
 Morten; 89; 90
 Siver, kannik i Viborg; 98
 Sjørlev
 Hans Jensen i Nørholm; 51
 Jens Jensen, præst i Nørholm; 51
 Skave
 Niels, provst i Viborg; 58
 Skeel
 Otto til Birkelse; 90
 Skeppinge
 Henrik, købmand i Lübeck; 16; 59
 Skibsted; 50
 Skolemester
 Christen; 72
 Christens kones mor; 72
 Skov

Anne Cathrine Jensdatter; 102
 Henrik Andreas Jensen; 102
 Henrik Jensen; 102
 Jens Andersen på Klitgård; 102
 Jens Jensen; 102
 SkrIVER
 Michel, skriver i Viborg Kapitel; 49; 62
 Peder i Ferslev; 101
 Skytte
 Poul Knudsen i Aalborg; 78
 Slagheck
 Diderik; 19
 Sletting
 Laurids, præst i Nørholm-Sønderholm; 55
 Smed
 Christen Jensen, herredsfoged i Hornum
 Herred; 68
 Sodemand
 Georg Vilhelm, præst i Nørholm; 55
 Sommer
 Jacob Isaksen, præst i Ribe; 50
 Knud Jacobsen, rådmand i Aalborg; 50
 Sortebrødrenes Orden; 14
 Spargh
 Morten, provst i Viborg; 57
 Starche, ritmester; 102
 Stauning
 Lene Jørgensdatter; 104
 Steen
 Bodil Christensdatter; 59
 Steensgaard
 Marie; 54
 Stenalt Gods; 64
 Stenberg
 Benedikte Nielsdatter; 101
 Stinger
 Bertel, kgl. sildesalter i Nibe; 49
 Jens, præst i Nørholm; 49
 Store Vadumtorp; 101
 Strandby; 53
 Strandby Kirke; 54
 Sturch, oberst; 102
 Sundby
 Carl Peder, præst i Nørholm-Sønderholm;
 55
 Svenstrup Gods, Onsild Herred; 64
 Sønderlyng Herred; 110
 Sørensdatter
 Geske Marie i Nørholm; 81
 Sørensen
 Jens; 90
 Keld, degn i Nørholm; 68
 Mads; 90; *Se* Wolf
 Niels i Klitgård (Niller); 108
 Peder, præst i Nørholm; 49
 Såbye

Anne Magdalene; 104

T

Teglgård i Skørping Sogn; 80
 Terkildsdatter
 Mette; 112
 Tetens
 Gerhard, provst i Gunderup; 55
 Marie; 55
 Thomasdatter
 Anne; 78
 Thomsen
 Christen i Svenstrup; 78
 Erik, birkefoged i Nørholm; 66; 75
 Mads i Østergård; 79
 Mads, birkefoged i Nørholm; 78
 Willum; 90
 Thøgersdatter
 Anne; 53
 Tidemand
 Karen; 101
 Tolstrup; 54
 Trane
 Jens Jensen, kirkemaler; 33
 Troelsen
 Christen, birkefoged i Nørholm; 74
 Trolle
 Gustav, biskop i Sverige; 19
 Trudsholm, Kastbjerg Sogn, Gjerlev H.; 66
 Tulstrup i Skåne; 50
 Tyrrestrup
 Jens i Nibe; 103
 Karen Jensdatter; 103
 Ursula Jensdatter; 103
 Tøndeskærer
 Maren i Kolding; *Se* Pugh

U

Udsen
 Else Jensdatter; 85
 Karen Jensdatter; 85
 Lange Jensen til Kollerup; 85
 Udsen-adelsslægten; 85
 Urne
 Axel Jørgensen til Marsvinsholm; 67; 89
 Christian Jørgensen, provst i Viborg; 67;
 88
 Christian til Marsvinsholm; 66
 Christoffer, provst i Viborg; 65
 Hans, provst i Viborg; 58
 Jørgen Knudsen til Årsmarke; 66; 67
 Knud Axelsen til Årsmarke; 65
 Ursin

Anna; 52
 Christenze; 53
 Christian Frederik; 53; 54
 Jens; 53
 Jens Svane; 53
 Karen; 53; 69
 Laurids; 53
 Niels Lauridsen, præst i Nørholm; 52
 Peder; 53
 Theodosius; 53

V

Verkmester
 Hermand, borgmester i Aalborg; 90
 Vesterbølle, Rinds Herred; 101
 Vestergaard
 Peder Christensen i Nørholm; Se
 Christensen
 Vestergård i Humble Sogn; 54
 Viborg Kapitel; 9; 56; 67; 84; 85
 Viborg Sortebrødre Kirke; 52
 Viborg Tugthus; 113
 Villumsen
 Anders, birkeskriver i Nørholm; 82
 Vilsted Mølle; 54
 Vogsen
 Jørgen i Glerup, Rinds Herred; 50; 79
 Volstrup gård, Rørbæk Sogn; 56; 59; 86
 Vøien
 Sofie Enevoldsdatter; 67
 Vårst; 70
 Peder Pedersen, degn i Nørholm; 70

W

Wagaard
 Enevold Iversen, præst i Skelund-Visborg;
 53
 Johanne; 54
 Mette Margrethe Iversdatter; 53
 Wammen
 Jens Jensen i Nørholm; 69
 Wedsted
 C., degn i Tolstrup; 54
 Holger Andreas Christiansen, præst i
 Nørholm; 54
 Willumsens enke; 89
 Wind
 Marie Margrethe; 102
 Wingaard
 Anders Mogensen; 50
 Anne Mogensdatter; 50

Bodil Mogensdatter; 50
 Karen Mogensdatter; 50
 Maren Mogensdatter; 50
 Mogens Mogensen; 48
 Mogens Mogensen, rektor i Aalborg
 Skole; 51
 Mogens Thomsen; 48
 Mogens Thomsen, præst i Nørholm; 50;
 109
 Niels Mogensen; 32; 36; 48; 50; 79; 89;
 91
 Peder Mogensen; 50
 Sidsel Mogensdatter; 51
 Thomas; 50
 Thomas Mogensen, degn i Saltum; 48; 50
 Winther
 Anne Cathrine Hedvig; 103
 Wolf
 Else Madsdatter; 81
 Kirsten Madsdatter; 81
 Mads Sørensen, birkefoged i Nørholm;
 28; 80; 89; 108
 Maren Madsdatter; 80
 Mette Madsdatter; 80
 Søren Madsen; 80
 Wulff
 Johan, koncellisekretær; 18

Z

Zimmermann
 Daniel, kaptajn i Aalborg; 78
 Zoëga
 Beate Pælæmonsdatter; 102

Ø

Ørkel Slot ved Svendborg; 17
 Ørlev Kloster; 69
 Ørsted
 Else Nielsdatter; 50
 Ørting, Aarhus Stift; 54
 Øster Hornum; 53; 111
 Østergård; 111

Å

Aalestrup
 Peder Christensen; 90; 105; Se
 Christensen
 Årsmarke Gods; 65; 67
 Aarup
 Gregers Christensen på Klitgård; 104

Artikler af forfatteren, bl.a.:

Herredsfogedslægten Ged og De ældste led af herredsfogedslægten Schiønning. Personalhistorisk tidsskrift 2021

Gåden om det gyldne alter i Nørholm Kirke. Personalhistorisk tidsskrift 2020

Hvem byggede Spøttrup. Historisk Tidsskrift 2020.

Hornum Herreds præster til o. 1700. Fra Himmerland og Kjær herred 2019.

Biskop Jørgen Friis byggede ikke Spøttrup. Skive Folkeblad 2019.

Biskop Jørgen Friis i Viborg, en rehabilitering. Personalhistorisk Tidsskrift 2019.

Hald Slots ladegårde. Viborg Folkeblad 2018.

Peder Munk i Torstensgaard og Staby Kærgaard samt Peder Munk i Vesterris. Personalhistorisk Tidsskrift 2012:1.

Peder Munk i Torstensgaard, Vesterris og Staby Kærgaard, Personalhistorisk Tidsskrift 2009:1.

Erindringer fra et husmandssted i Byrsted, Hanen.

Fru Inger i Suldrup, Personalhistorisk Tidsskrift 2003:2.

Romanske gravsten i og ved Vokslev kirke (10 s.), Himmerland og Kjær herreds årbog 2002.

Gravstenene i Vokslev kirke (12 s.), Himmerland og Kjær herreds årbog 2001.

Vildmosens første-mand. Carsten Rehders og Marie Neumann på Vildmosegård og datteren Cathrine gift med storkøbmand, silde-salter Niels Nielsen Færch i Nibe. Aalborg Stiftstidende 28.7.1999.

Hvad Rigsarkivet gemte, om nyopdagede malerier af storkøbmand og sildesalter Niels Nielsen Færch og Cathrine Elisabeth Rehders i Nibe. Aalborg Stiftstidende.

De fleste bøger og artikler frit tilgængelige på www.ferch.dk.

Ole Færch, Under Lien 16, Aalborg. ole.ferch@stofanet.dk

Nørholm Sogns Historie, et bidrag, er et supplement til Lars Frederiksens "Bidrag til Nørholm Sogns Historie" fra 1960. I bogen tages nye emner op og andre suppleres og korrigeres.

Bogen beskæftiger sig specielt med kirkens inventar, bl.a. den enestående altertavle med korstfæstelsen, biskop Jens Andersen Beldenak, Knud den Hellige og Sankt Dominus. Endvidere to meget smukke epitafier over Søren Bertelsen Kjærulf på Klitgård og birkefoged Mads Sørensen Wolf samt deres familier. Også ny viden om kirkens tre klokker er fremdraget.

To afsnit fortæller om sognets præster og provsterne i Viborg Kapitel, som havde gårdene i Nørholm By udlagt som løn, et tredje fortæller om sognets degne.

Et særligt afsnit er viet til de retslige forhold i Nørholm Birk, herunder birkefogederne og birkeskriverne.

Et afsnit beskriver ejendomsforholdene i sognet, hvor Viborg Kapitel var en stor jordejer fra 1216, omkring Reformationen 1536 ejede hele sognet, indtil Kronen i 1573 begyndte at sælge godset til adelsmænd og omkring 1670 var helt ude af sognet efter omkring 450 år. Godserne Oksholm og Restrup blev de store jordejere og omkring 1720 ejede Restrup næsten hele sognet.

Et afsnit er om gården Klitgård, som fra 1440 var udlagt til kanniker ved Viborg Kapitel, indtil Kronen 1677 solgte gården til Oksholm Gods.

Man træffer i bogen de kendte bonde-, birkefoged- og skriverfamilier Pugh, Kjærulf, Kras, Wingård, Kuri og Wolf samt præste-familierne, bl.a. Wingaard og Sjørlev.